

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Šikana na základních školách

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Dana Knotová, Ph.D.**

**Vypracoval:
Milan Strnad**

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Šikana na základních školách“ zpracoval samostatně a použil jsem jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

V Chlumci nad Cidlinou dne 15. února 2010

.....
Milan Strnad

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Daně Knotové, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, její vstřícný přístup a za podnětné připomínky a rady, které mi pomohly při vypracování jednotlivých kapitol.

Milan Strnad

OBSAH

Úvod	6
1. Šikana jako sociálně patologický jev na základních školách	9
1.1 Charakteristika dané věkové skupiny	9
1.2 Rodina, prostředí a škola jako důležité faktory při utváření osobnosti	12
1.3 Fenomén šikany – vymezení problému	20
1.4 Šikana jako sociálně patologický jev	22
1.5 Typy šikany a její souvislost s násilím a agresí.....	24
1.6 Shrnutí	30
2. Školní prostředí a jeho aktéři jako iniciátor šikany	31
2.1 Šikana na základní škole v číslech	31
2.2 Prostředí školy	34
2.3 Klima třídy	34
2.4 Osobnost učitele	35
2.5 Žák jako objekt a subjekt výchovy.....	37
2.6 Interakce učitel- žák	38
2.7 Shrnutí	39
3. Šikana na základní škole a patologické jevy s ní související	40
3.1 Zdroje, příčiny a projevy šikany.....	40
3.2 Mediální násilí.....	44
3.3 Dětská „kyberšikana“	46
3.4 Souvislosti užívání návykových látek se šikanou	47
3.5 Násilí a agresivita na školách	49
3.6 Shrnutí	50

4. Minimalizace šikany na základních školách.....	52
4.1 Nutnost zkoumání problému	52
4.2 Problémy současné školy z hlediska pedagogů.....	53
4.3 Nástroje užívané k diagnostice šikany	55
4.4 Cesty vedoucí k minimalizaci šikany.....	57
4.5 Nácvik modelových situací pro učitele	59
4.6 Trestní odpovědnost	61
4.7 Shrnutí	63
5. Empirická část.....	65
5.1 Základní údaje k šetření	65
5.1.1 Cíl výzkumu	65
5.1.2 Časové rozvržení sběru dat a tvorby výzkumu	66
5.1.3 Praktické využití.....	66
5.2 Metodologické ukotvení.....	66
5.2.1 Výzkumné cíle, hypotézy	66
5.2.2 Dále metodologické ukotvení.....	67
5.3 Charakteristika zkoumaného vzorku	68
5.3.1 Vlastní průběh šetření.....	71
5.4 Zpracování a výsledky výzkumu.....	72
5.5 Ověření platnosti hypotéz.....	82
5.6 Shrnutí	84
Závěr	86
Resumé	88
Anotace	90
Seznam použité literatury	92
Seznam příloh.....	95

ÚVOD

Pracuji jako vyšetřovatel u policie a téma šikany jsem si vybral jednak z profesního důvodu, jednak proto, že jsem toto téma již zpracovával ve své bakalářské práci. Chci na svoji předchozí práci navázat, protože o tomto tématu se dá psát z mnoha úhlů pohledu. Myslím si také, že jsem svou předchozí práci dal několik podnětů školám, ve kterých jsem sbíral informace a kde jsem svou práci pak předložil ke konzultaci. V předchozí práci jsem se zajímal o to, jak jsou nastaveny mechanismy na vybraných školách, aby tam k šikaně nedocházelo. Výsledkem se stala zpráva, kde jsem zkoumal preventivní programy proti šikaně na těchto školách a tyto jsem vzájemně porovnával. Tímto jsem si zmapoval, jak jsou na tento jev na školách připraveni. Ve své druhé práci bych se chtěl hlavně zabývat otázkou, v jaké míře se na zkoumaných školách objevuje šikana, jaké projevy chování žáci za šikanu považují a kde se šikana odehrává. Také jsem zjišťoval míru informovanosti o tomto jevu a možném postupu, když se s tímto jevem žáci setkají.

Z hlediska celistvosti jsem se tedy nechtěl věnovat jinému tématu, aby moje práce byla kompletní. Svou práci bych chtěl dát odpověď vybraným školám na výše uvedené otázky, proto se domnívám, že moje práce bude mít smysl, když budu komunikovat se školami a pedagogy a oni budou mít zároveň zpětnou odezvu ode mne. Po předložení výsledků své práce daným školám budeme o tomto diskutovat a předávat si vzájemně zkušenosti. Na tuto problematiku jsem se rozhodl navázat také proto, že jsem se ve své první práci více věnoval základnímu popisu tohoto jevu, nyní jsem zvolené téma prohloubil, rozšířil a snažil jsem se postihnout kořeny a příčiny šikany, které tkví v jedinečnosti osobnosti, dědičnosti, rodinné výchově. Dále jsem popsal důležitost prostředí školy, osobnosti pedagoga a prostředí společnosti, které se bouřlivě mění. Nelze vše svádět na děti, ale musíme se také zamyslet nad tím, co je příčinou jejich jednání. Víím také, že téma šikany bylo zpracováno v mnoha verzích a byla provedena spousta výzkumů, ale myslím si, že toto téma se musí neustále konzultovat hlavně s pedagogy, aby tento jev byl co nejvíce potlačen.

Z hlediska své profese jsem se o toto téma zajímal také proto, že jsem se šikanou setkal jak ve svém osobním životě, tak i ve své práci, kdy jsem tento problém řešil v praxi, anebo jsem o podobných případech slyšel a zajímaly mě hlavně příčiny šikany

a osobnost šikanujících. Při své práci také vyšetřuji mládež a spolupracuji s OSPOD, což je orgán zastupující práva dítěte, a velice mě zajímaly příběhy pachatelů. Bylo zajímavé seznámit se s jejich životem od narození, zmapovat jejich výchovu a prostředí, ve kterém tyto děti vyrůstaly. Mnohdy jsem se pak nedivil tomu, jak se tyto děti ve věku kolem 13-15 let chovaly, když například vyrůstaly v rodině mezi 10 sourozenci, z nichž byli tři ve výkonu trestu a otec byl každý rok jiný a vždy trestaný. Člověk se pak na svět dívá úplně jinými očima.

Šikana má také blízko k trestné činnosti. To koresponduje s mou prací, kde jsem souvislosti uvedl v poslední kapitole a kde se zabývám úvahou, že škola je tou poslední záchrannou brzdou, která může chování žáka usměrnit za pomoci odborníků a dále pracovat s tímto jedincem. Pokud se tato doba propásne a patologické jednání se nezachytí již ve škole, pak je to velmi špatné pro celou společnost. Ani mně pak nedělá radost stanovovat skutkovou podstatu trestného činu u mladistvých pachatelů, na které škola byla tzv. „krátká.“ Tuto skutečnost ale již prokázaly i mnohé výzkumy, které potvrzují, že dopouštějí-li se žáci agresivního a násilného chování již jako nezletilí, závadové chování se pak přenáší i do dospělosti, kde jsou pachateli dalších trestných činů. Tuto skutečnost jsem také popsal ve své práci, což považuji za přínosné a chci na tento fakt opětovně upozornit.

Dalším impulzem k mé práci také byla medializovaná kauza, kdy jeden se studentů hrozil vyhozením Gymnázia v Novém Bydžově do povětří. Za tímto jevem se měla také skrývat jeho údajná šikana ze strany jeho spolužáků, když ho absolutně ignorovali. /viz. příloha č.1/ Především možným následkům se podařilo pomoci fenoménu zvaného internet, kdy byl tento žák zadržen a vyšetřován policií. V současné době nelze takovouto hrozbu podcenit, vždyť příklady ze světa varují a můžeme jen doufat, že nějaký žák nevezme doma svému otci pistoli a nevystřelí půlku třídy. S vyhrožováním zabití přes internet jsem se setkal i já ve své práci, kdy toto proběhlo na blízké škole.

Internet a jiná moderní komunikační média, jako například mobilní telefon, mě také vedla k pokračování v této práci, protože jsem se o nich předtím zmínil jen okrajově a myslím si, že dění v oblasti šikany, stejně tak jako páchaní trestné činnosti, se přesouvají na internet a toto nelze podcenit a je třeba se na to připravit. Ve své práci jsem tomuto tématu věnoval větší prostor, protože to považuji za důležité.

Strukturu mé diplomové práce v teoretické části bych tedy vymezil tak, že v první kapitole popíšu dané věkové skupiny, na které je má práce zaměřena, a vymezím pojem osobnost. Dále pojednám o rodině, prostředí a škole jako důležitých faktorech na utváření osobnosti a vymezím fenomén šikany jako sociálně patologický jev. Na konci první kapitoly uvedu typy šikany a její souvislost s násilím a agresí.

Ve druhé kapitole se zaměřím nejprve na výskyt tohoto jevu na základních školách a celá kapitola bude zaměřena konkrétně do školního prostředí, kde rozeberu prostředí školy, klima třídy, důležitost osobnosti učitele, roli žáka v roli objektu i subjektu výchovy a vzdělávání a jeho interakci s učitelem.

Ve třetí kapitole začnu zdroji, příčinami a projevy šikany a dále se budu věnovat v současné době důležitým celkům jako jsou mediální násilí, kyberšikana, souvislosti užívání návykových látek se šikanou a násilím a agresivitě na školách.

Čtvrtou kapitolu zaměřím na minimalizaci tohoto patologického jevu na základních školách, kdy pojednám o neustálé nutnosti zkoumání tohoto jevu, vyjádřím také stanovisko učitelů na to, co je nutné legislativně upravit, popíšu metody a cesty k odhalení a minimalizaci tohoto jevu a nastíním možnou trestní odpovědnost za takovéto jednání.

Ve druhé části práce se budu zabývat hlavním cílem mé práce, což je zjištění výskytu šikany na mnou zkoumaných školách a její specifikace s tím, co žáci považují za šikanu, kdo nejvíce šikanuje, co považují žáci za šikanu, v jaké míře a kde se vyskytuje mezi žáky vybraných základních škol, jak jsou žáci informováni o tomto jevu a zda vědí, na koho se v případě jejího výskytu obrátit. Ke zjištění tohoto jevu bude použit upravený dotazník pro potřeby diplomové práce, který vychází ze standardizovaného dotazníku etopeda a psychoterapeuta Michala Koláře, který se dlouhodobě zabývá tímto jevem. Teoretické poznatky z první části práce tedy aplikuji v druhé části práce do praxe kvantitativním výzkumem, kterým budu ověřovat hypotézy, jež jsem si stanovil v této části práce. V závěru výsledky získané z dotazníku vyhodnotím a vyvrátím nebo potvrdím dané hypotézy.

Součástí práce je několik příloh o problematice šikanování z denního tisku a z materiálů vztahujících se k šikaně, které dokládají, jak je šikana stále aktuální a hlavně velmi nebezpečný jev.

1. Šikana jako sociálně patologický jev na základních školách

1.1 Charakteristika dané věkové skupiny

V úvodu mé práce bych chtěl nejdříve pojednat o rozsahu věkové skupiny, která nám v další části práce bude sloužit jako vzorek pro výzkum k mé práci, která nese název „Šikana na základních školách“, z čehož vyplývá, že se bude jednat o charakteristiku žáků dané věkové skupiny ze základních škol. V této podkapitole bych chtěl stručně charakterizovat jednotlivé skupiny od doby, kdy děti přicházejí do základní školy a tímto vstupují do nových sociálních vztahů, nového prostředí a zároveň dospívají. Jedná se o velmi složité období, kdy žáci přicházejí z volnějšího prostředí, mateřských škol či rodinné výchovy do instituce s pevným řádem, kdy zároveň vnitřní uspořádání a organizace školy počítá s kázní žáků. V této instituci je hlavním cílem pracovat s těmito žáky, kdy každý se žáků je jistou osobností se svými klady i zápory, a pokusit se z nich vychovat kvalitní osobnosti, jak po stránce osobnostní, tak i po stránce přínosu pro celou společnost. Tento cíl ale není v dnešní době s ohledem na hodnoty, které se preferují a cení, nijak jednoduchý. Záruky, že se ve škole podaří vychovat samé ideály, jak by si to každý pedagog přál, je veskrze nemožná, protože na „nebohé“ žáky působí mnoho úskalí. Jedná se o vliv prostředí, výchovy ze strany kantorů a ostatních pedagogických pracovníků a v neposlední řadě je to osobnostní vliv, kdy každý žák je osobnost, se kterou se musí individuálně počítat, a toto nelze přehlížet, jak při výchově, tak i při vzdělávání. Porušením a nepochopením osobnostních individualit jednotlivých žáků dochází k problémům s chováním, kázní a v neposlední řadě vede k patologickým jevům.

Nutné je také pochopit, že do nového prostředí přicházejí děti z velmi rozličného prostředí, kde bylo s dětmi jednáno různě a tyto rodiny měly různé problémy jak existenční, tak i výchovné, a v neposlední řadě jsou tyto děti ovlivněny vlastnostmi rodičů. Když se toto podaří pochopit a vše dobře skloubit ze strany pedagogů a správně tyto děti vést za pomoci rodičů a ostatních institucí, je to ta nejlepší cesta k úspěchu. Nyní bych se ale chtěl věnovat zvláštnostem jednotlivých věkových kategorií od vstupu dětí do základní školy po jejich výstup. Také bych chtěl objasnit a vymezit pojem osobnost po psychologické stránce.

„Osobnost je organizovaný a integrovaný systém (celek) duševního života člověka, v němž je integrována biologická, sociální a psychologická stránka jeho existence v dynamickou strukturu individuálních vlastností, která je vlastní pouze jednomu člověku a kterou se odlišuje od ostatních lidí.“

„Osobností se člověk nerodí, nýbrž se jí stává v průběhu svého života, v průběhu procesu zvaném **socializace**. Osobnost je výsledkem **interakce** vnitřních a vnějších podmínek, rozhodující úlohu při jejím utváření mají podmínky vnější, zvláště **učení a výchova**. Od období dospívání nabývá na významu sebevýchova a sebevzdělávání člověka, které jsou však také stimulovány podmínkami vnějšími. Na vývoji osobnosti se podílí také její organizovaná a organizující zkušenost, kterou však člověk získává v interakci s vnějším prostředím.“

(Vízdal, 2005, s.4-5)

Charakteristikou a strukturou osobnosti se dále nebudeme podrobně zabývat, tuto problematiku je možno studovat mj. v knize Nakonečného, 2003, s názvem Úvod do psychologie, která je uvedena v seznamu použité literatury. Daná publikace mi poskytla cenné informace pro charakteristiku významných období zvláštností osobnosti. Nejprve se zaměřím na období tzv. *mladšího školního věku* v období od 6-11 let.

Jedná se o období, kdy děti vstupují do školy a nastávají jim pravidelné povinnosti. Tato činnost je pro děti náročná jak z hlediska cílevědomého vštěpování vědomostí a dovedností ze strany učitelů, tak z hlediska ukázněnosti a uzpůsobení se normám malé skupiny. Děti se učí čtení, psaní, počítání a sociální kooperaci. Na konci tohoto období se již u nich objevuje schopnost pojmově-logického myšlení. Škola se jim stává referenční skupinou, kdy učení je hlavní činností. Ve škole také dochází k interakci v sociálním prostředí se svými vrstevníky. U dětí se vyvíjí sebekontrola a frustrační tolerance. Škola má v tomto období velký vliv na utváření osobnosti žáka. Mezi chlapci se vytvářejí mimoškolní party s ne vždy žádoucí činností a kompenzují si tak nedostatek porozumění a zájmu ze strany rodičů, kdy tito jsou často pracovně přetíženi a nemají na děti dostatek času. Nastává navazování vztahů s druhým pohlavím. Ve škole se začínají objevovat i patologické jevy jako je šikana, záškoláctví, drogy aj.

„Dětství je drama,“ soudí A.Millerová (1994), citováno z knihy (Nakonečného, 2003, s.385-386), protože je to „hledání cesty k pravému já.“ „V dětství tkví kořeny celého života,“ neboť rané zkušenosti mohou vytvářet jakési celkové vyladění osobnos-

ti, které se označuje jako bazální jistota či úzkost a která se za určitých okolností může stát trvalým existenciálním pocitem jedince a zabarvovat tak jeho vztahy k životu. Mezi základní potřeby dítěte patří pocit jistoty, potřeba být akceptován a potřeba sebevyjádření.“

(Nakonečný, 2003, s.385-386)

Dalším obdobím, které je pro mou práci významné a kterým se budu zabírat, je období dospívání, což je období tzv. *staršího školního věku* v časovém úseku (od začátku 12. do konce 15. roku). Toto období popisuje ve své knize autor (M. Nakonečný, 2003, s.385-387) a je nazýváno jako pubescence. Dochází v něm ke komplexní přeměně všech složek osobnosti dospívajícího. Nápadnější je tělesné dospívání spojené s pohlavním dozríváním. Je to období vpádu sexuality do života, období zmatků, nejistot a hledání identity. V rámci celkového vývoje dochází i ke změně způsobu myšlení, dospívající je schopen uvažovat abstraktně, např. o různých alternativách, které zatím nenastaly. Pubescent se začíná osamostatňovat z vázanosti na rodiče a značný význam pro něho mají vrstevníci, s nimiž se ve větší míře ztotožňuje. Charakteristická je citová labilita, období konfliktů s rodiči a ostatními dospělými a postupné odcizování se rodinnému životu.. Chlapci touží být dospělí, což manifestují prvními pokusy s kouřením a pitím alkoholu aj. Proměny typické pro toto období byly různým způsobem interpretovány podle toho, z jaké teorie autor vycházel. Freud toto období nazval genitálním stádiem. Podle Eriksona je dospívání charakteristické hledáním vlastní identity, bojem s vnitřní nejistotou a pochybnostmi o sobě samém.

Další změnou typickou pro období dospívání je zvýšení uzavřenosti ve smyslu nechuti projevovat svoje city navenek. S celkovou nejistotou a s emoční nevyrovnaností pubescentů souvisí i výkyvy v sebehodnocení. Socializační rozvoj pubescenta je ovlivněn jeho novými kompetencemi, které se projevují i ve způsobu zpracování různých sociálních vlivů. Dospívající odmítá podřízenou roli, mění se vztah ke škole, k učitelům, k rodičům. Jako opora slouží vrstevnická skupina.

Období dospívání popisuje ve své knize také autor (Helus, 1984), který toto období popisuje jako jedno z nejkrásnějších a zároveň i nejobtížnějších a nejnáročnějších úseků životní cesty. Člověk již není dítětem a ještě není dospělým. Je někým „jiným, kdo se hledá“... Čím je dána zvláštnost tohoto období ? Především mnohými změnami, které v dospívajícím probíhají nezávisle na jeho vůli. Změnami jeho těla, změnami v činnosti žláz s vnitřní sekrecí, změnami ve formách a způsobech jeho poznávání, prožívání

a myšlení. Dalším důvodem zvýšené náročnosti této vývojové etapy jsou množící se zvýšená očekávání a nároky sociálního okolí dospívajících. Mladistvý je někým, „kdo se nemá plně v moci,“ někým, kdo prožívá nové pohnutky a popudy, a zároveň „někým, kdo se hledá,“ kdo se pokouší nalézt svou vlastní, osobní identitu.

1.2 Rodina, prostředí a škola jako důležité faktory při utváření osobnosti

V další části své práce bych se chtěl zaměřit na cílovou skupinu zkoumaného problému z hlediska rodiny, prostředí a následně školy. Po vysvětlení pojmu osobnost a pro výzkum podstatných věkových období bych se nyní chtěl věnovat velmi důležitému faktoru rodiny a rodinné výchovy, který může podstatně ovlivnit celou osobnost a negativní výchovné vlivy v tomto období mohou být často nevratné.

Rodina je jedním z pilířů působících na formující se osobnost. Člověk si nemůže vybrat, komu se narodí a ani, ve kterém prostředí se narodí. Mnozí z nás si ani neuvědomují, jaké mají například štěstí, že se neživí odpadky někde na indonéském smetišti, aby vůbec přežili, protože nemají rodiče, či žijí někde ve válkou zmítané zemi, kde zbývá jen strach o holý život. Člověk je vržen do světa, který si nevybral, a nevybral si ani rodiče, ani konkrétní společenské a ekonomické podmínky. Možná už tady někde objevíme základy formování osobnosti, jak je popsáno v knize autorů (Koukolík, Drtilová, 2008,) :

„Každý člověk je ojedinělý „kulturní“ unikát lišící se od druhého, protože na každého z nás působí jiné vlivy. Už před narozením jsme ovlivněni tím, jak se chová matka, zda v těhotenství pije, kouří, bere drogy. V tomto období je vývoj mozku neobouřlivější a nejzranitelnější. Tento vývoj dále ohrožuje prostředí ,ve kterém žijeme, naše chování, nemoci a úrazy. Velký vliv má také genetika, kdy každý člověk je genetickým unikátem. Při tomto výčtu všech okolností je určitě štěstí, že se narodí zdravé dítě. Bohužel ale i v tak křehké a lehce zranitelné době jako je těhotenství si spousta maminek neuvědomuje, že kouření více než 10 cigaret denně či pití alkoholu nebo braní drog zvyšuje riziko, že očekávané dítě bude postiženo hyperaktivitou, (tzv.ADHD- lehká mozková disfunkce), kdy součástí podstatné části takto postižených dětí bývá i antisociální chování.“

(Koukolík, Drtilová, 2008, s.76)

Pokud máme již to štěstí a podaří se nám narodit do trochu normálních podmínek, tak musíme mít ještě trochu štěstí, abychom se trefili do té správné.

„Rodinné prostředí je ideálním místem pro stimulaci příznivého rozvoje dětí, zájem, v němž trvale prožívají city solidarity, přátelství, sympatie, lásky, bezpečí, jedním slovem - domovem. Rodina také stále zůstává jako primární sociální skupina v procesu socializace dítěte a přes všechny vzrůstající vlivy dalších činitelů (především médií) je faktorem, který se zásadně podílí na formování osobnosti mladého člověka.“

(Kraus, 1999, s. 122)

„Rodina se do dítěte promítá svým životním způsobem; tím, oč usiluje; tím, jak naplňuje čas; tím, jak se její členové k sobě navzájem chovají, jak řeší své problémy a rozpory; tím, jak se mají či nemají rádi; tím, jaký styl soužití v ní panuje“.

(Helus,1984, s.96)

Z uvedených citací je zřejmé, že funkce rodiny je velmi důležitá a nezastupitelná. Dále bych se chtěl věnovat z hlediska mého výzkumu dvěma typům rodin. První typ rodiny je ta, která je ohrožena přímo a to tím, že vědomě či nevědomě se nevěnuje výchově dítěte.

Rodiče se nemůžou věnovat problémům dítěte, protože na něho nemají čas z důvodů zaměstnání či podnikatelských aktivit. V důsledku toho nevnímají vzniklé problémy a konflikty s dítětem, kdy nedostatek času na dítě řeší tím, že ho nechávají hlídat babičkami, sousedy, ulici nebo ho posadí k počítači či televizi a dají mu dostatek filmů s pochybnou tematikou, jen když bude klid. Myslím, že násilí a zabíjení v takových filmech nebude chybět a tomu, jak se to může odrazit na výchově dítěte, se budu věnovat v samostatné kapitole s názvem Mediální násilí. Další případ je takový, že se jedná o rozpadlou, rozvrácenou či nefunkční rodinu, kde matka zůstala sama a musí pracovat na směny a není jiná možnost, aby zaplatila nájem. Zním takové případy i z vlastní praxe. Toto jsou dva příklady rodin, které vědomě či nevědomě zanedbávají rodinné povinnosti a tím ztrácejí kontakt s dítětem, což může vyústit ve výchovný problém či problémy ve škole. Uvedený způsob výchovy může přerůst v patologické chování, kouření, záškoláctví, drogy a v neposlední řadě v šikanu. Vždyť tím, že nemáme

na dítě čas a nemůžeme vnímat to, jak se chová a co dělá, nám může utéci důležitá změna v jeho chování, která se pak těžko napравuje.

Ve druhém případě se jedná o rodiče, kteří se věnují svým dětem, a přesto ve své výchově neuspěli. Výchova není nijak jednoduchá a má svá mnohá úskalí. Nezáleží pouze na rodičích a jejich dobrých úmyslech, ale záleží také na dítěti a jeho vrozených, temperamentových a jiných znacích osobnosti.

V další části bych chtěl zmínit případy, kdy se rodiče dítěti věnují, a přesto jsou napáchány ve výchově závažné chyby. Podrobněji se touto problematikou ve své knize zabývá autor (Helus,1984, s.110), který popisuje následující formy výchovy - výchovu pomocí příkazů a zákazů, kdy takováto výchova potlačování projevu osobnosti vyústí ve vyšším věku dítěte v projevy primitivní, hrubé, opozičnické a zaslepené síly. Tato výchova se úzce pojí s častým trestáním, a to i tělesným, což dle autora psychologického výzkumu R.R. Searse (Helus, 1984, s.115) vede jen k dalším násilným sklonům dětí, na kterých bylo pácháno násilí ze strany rodičů při jejich výchově formou zákazů a příkazů. Toto násilí je dále přenášeno těmito trestanými dětmi na děti ve škole a vyúsťuje např. v šikanu.

Další forma možného úskalí výchovy je taková, že rodiče chtějí mít děti k obrazu svému a kladou na ně nepřiměřené požadavky, které děti nejsou schopny splnit. Dítě se pak může pod vlivem takového tlaku zhroutit nebo uchýlit k drogám či alkoholu. Znam takové případy i z vlastní zkušenosti. Podobná forma špatné výchovy je i taková vize rodičů, že dítě má být vždy perfekcionista. Neustálá přehnaná kritika rodičů může dovést děti až na pokraj záškoláctví, toulání, či fyzického útěku od rodiny. Tímto se dítě dostává do nebezpečné blízkosti asociálnosti a kriminality.

Další výchovné potíže mohou nastat takovou výchovou, když má být dítě ochraňováno před zlým světem a rodiče se ho zastávají ve všech možných případech. Rodiče za dítě řeší všechny složité problémy a těžkosti. Dítě tak sklouzává k chytračení, lstivosti a vypočítavosti. Problém nastává pak v situaci, kdy se má vyřešit skutečné jednání dítěte a rodiče si nepřipustí, že by jejich dítě mohlo provést něco špatného.

Pro kompletní pohled na danou problematiku uvádím ještě další možné faktory, které ohrožují děti, tak, jak jsou uvedeny v knize autorů (Koukolík, Drtilová, 2008, s.203). Jsou to :

- duševní onemocnění nebo porucha matky;
- zneužívání alkoholu nebo alkoholismus matky nebo otce, popřípadě zneužívání drog rodiči;
- kriminální chování matky nebo otce;
- socioekonomický tlak, např. život v chudobě, bídě, přelidněném bytě, v rodině, kde je příliš mnoho dětí, nemanželský původ dítěte, promiskuitní chování rodičů, sociální degradace rodiny;
- porucha vztahů v rodině, např. zneužívání dítěte, násilí v rodině, příliš velký věkový rozdíl mezi rodiči, příliš staří rodiče;
- oddělení dítěte při rozvodu, úmrtí rodiče, život v náhradní rodině, skutečnost, že jde o nevlastní dítě, příliš velký počet stěhování,
- těžké dlouhodobé onemocnění rodičů
- nízká inteligence rodičů
- postižení dítěte perinatálními komplikacemi, jeho vývojové opožďování, nízká inteligence, vysoká agresivita, raná delikvence

(Koukolík, Drtilová, 2008, s.203)

V krátkosti jsem zde uvedl některé možné výchovné problémy a faktory ohrožující rodinu, které se vztahují ke zkoumanému problému, kdy další možné výchovné problémy a úskalí při rodinné výchově je možno studovat ve výše uvedené literatuře. Rodinu a rodinnou výchovu jsem nemohl ve své práci opomenout, protože ji považuji za nejdůležitější součást formování osobnosti. Podle mého názoru má podstatný vliv na celkové utváření osobnosti a má vztah k mnohým patologickým jevům, tudíž i k projevům šikany u dětí na základních školách. V případě správně fungujících rodin, které by již doma zaznamenávaly vzniklé problémy u svých ratolestí a řešily je i ve spolupráci se školou a specialisty, by se mnohým problémům určitě preventivně předešlo.

K doplnění této problematiky bych ještě uvedl několik faktorů ohrožujících současnou rodinu (Helus, s.142), které se významně podílejí ve vztahu k výchově dětí a utváření jejich osobností.

Z nich považuji za důležité vytknout zejména nárůst rozvodů a uzavírání druhých

a třetích manželství, kdy nejisté prostředí a časté střídání výchovného prostředí či pobytu u babiček a jednoho či druhého manžela se neblaze podepisují na výchově dětí.

Dále je to nárůst počtu rodin bez otce, kdy matky zůstanou po rozvodu samy nebo ani neuzavřou manželství a můžou nastat problémy chlapců s identifikací s mužským genderem. Poslední z problémů nastává tím, že jak postupně dorůstají do prarodičovské generace děti, které již byly postihnuty oslabenými či proměnlivými rodinnými svazky, tak jejich potomci již nevědí, co to byla hodnota rodinného svazku minulých generací. Tím je ohrožena klasická podoba rodiny s jejími hodnotami. Zda je to dobře nebo špatně, ukáže čas.

„Rodina není jen vnější prostředí dítěte, ale také do něho jaksi vstupuje : skrze jeho intenzivní prožívání vztahů a událostí v rodině se promítá do jeho názorů, postojů, životních rozpoložení, osobnostních vlastností, předpokladů pro školní úspěšnost. A to je hlavní důvod, proč patří mezi důležité kompetence učitele i jeho způsobilost rozumět žákům skrze jejich rodinné prostředí a vstupovat s jejich rodiči v kontakt. Důležitou podmínkou pro vytváření těchto kompetencí je i orientace v širších souvislostech pojetí a fungování současné rodiny.“

(Helus,2007, s.179)

Domnívám se, že pojednání o vlivu rodiny by stačilo k pochopení významu této instituce pro další rozvoj a formování jedince. Další důležité informace je možno nalézt v literatuře uvedené v seznamu, kde jsou obšírněji rozebrány podrobně další souvislosti s rodinou a jejím významem.

Dalším faktorem na námi zkoumaný jev je vliv prostředí, ve kterém se daný jedinec pohybuje. O tomto prostředí nejprve pohovoříme všeobecněji a dále se zaměříme na školní prostředí, ve kterém bude probíhat náš výzkum.

K důležitým souvislostem našeho života patří určitě to, v jakém prostředí jsme se narodili, jaké je zde hospodářství, politické, společenské poměry, a jak toto vše na nás doléhá. Krize, války, hospodářské otřesy mají také velké vlivy na společnost a dále také na formování osobnosti, což je logické, protože jiné bude formování a řešení problémů ve válkou zmítané zemi s hospodářskou krizí než v zemi s pevným řádem a poklidným vývojem bez větších sociálních problémů.

Pro objasnění pojmu životní prostředí bych uvedl následující citaci :

„Životní prostředí člověka lze vymezit jako tu část světa (prostor, který člověka obklopuje), s níž je člověk ve vzájemném působení, tj. na člověka působí svými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se a také aktivně svou prací mění.“

(Kraus, 1999, str.21)

Prostředí je tedy vlastně výtvozem člověka a toto prostředí člověka ovlivňuje jak v pozitivním, tak i negativním smyslu. Dále je nutné pochopit, že každá osobnost vyrůstá v nějaké společnosti, kdy dále toto prostředí dělíme dle (Krause,1999, s.21-22) na :

Makroprostředí - prostor pro existenci celé společnosti

Regionální prostředí - širší prostor uvnitř dané společnosti

Lokální prostředí – prostor bydliště, obec, městská čtvrť

Mikroprostředí - bezprostřední prostor rodiny, v němž jedinec pobývá, styk s důvěrnými lidmi

Nebudu dále rozpitvávat prostředí, ale uvedu spíše jeden příklad z výzkumu, na kterém je znázorněn vliv provázanosti prostředí rodiny a školy na školní úspěšnost a potažmo i chování ve škole. Jedná se o výzkum Hayese a Grettera (1969) převzato z knihy (Helus, 2007, s.90), kdy na vzorku zkoumaných žáků 2. a 6. tříd základních škol prokázal, že školní výsledky některých z nich mohou být až z 50 % ovlivněny vzájemným vztahem mezi rodinným a školním prostředím. U žáků, jejich rodinné prostředí je s prostředím školním v souladu, docházelo po prázdninách k výraznému pokroku ve školní úspěšnosti. Rodinné prostředí zřejmě děti podněcovalo k aktivitám prohlubujícím jejich postoj ke vzdělání, škole, učivu. Tyto děti se na školu těšily a nastupovaly do školy s elánem. Oproti tomu u žáků, jejichž rodinné prostředí bylo svými postoji a zájmy škole vzdáleno a vyvolávalo vůči ní averzi a nedůvěru, docházelo po prázdninách k prudkému zhoršení jak ve sféře studijní, tak kázeňské i postojové. Zde na tomto příkladu je vidět jaké může být působení mikroprostředí, a to zejména rodiny. Důležitý je také přístup rodiny ke škole a její spolupráce se školou. Toto je provázané dále tím, jaké jsou vztahy v rodině, (viz. kapitola výše, problémy současné rodiny), jaká je sociální a ekonomická úroveň rodiny, kolik času mají rodiče

na výchovu, či zda ho nechávají vychovávat ulicí a médii.

Z dalšího prostředí bych uvedl prostředí lokální, které je okolo bydliště či města. Zde bych začal následující citací z knihy autora Krause, 1997 :

„Městské děti se jeví jako drzejší, vzpurnější, rafinovanější, pohodlnější. Objevuje se také více případů záškoláctví a kouření. Shodně s našim závěrem A. Meier konstatuje, že děti a mládež na venkově způsobují méně výchovných problémů a mají lepší poměr ke škole, i když nedosahují někdy výsledků jako děti městské. Rodiče ve městech více sledují výchovné cíle, užívají výchovných opatření na vyšší úrovni a výrazněji se orientují ve vedení svých dětí k dalšímu vzdělávání“.

(Meier, 1974, s.309, citováno z knihy Kraus, 1997, s.27)

Zde je opět vidět rozdíl v prostředí, jak ovlivňuje výchovu a vývoj osobnosti žáků z různého prostředí. K tomuto závěru jsem došel i ve své první práci, kdy bylo zřejmé, že děti z města mají větší možnosti v různých zájmových kroužcích a mnoho dalších různých způsobech trávení volného času s pozitivním i negativním účinkem. Je zřejmé, že ve městě je daleko více možností a aktivit pro děti i dospělé. Zde na ukázkách mikroprostředí a lokálního prostředí jsme si ukázali, jaké jsou odlišné vlivy na utváření osobností a jejich ovlivnění prostředím. Dále bych se věnoval školnímu prostředí, které bude pro nás podstatné z hlediska vlivu na utváření osobnosti žáka a bude v něm probíhat také samotný výzkum.

Lidé vytvořili školu, která je zároveň nejstarší institucí, aby tak zabezpečili základní a nejdůležitější podmínky své existence. Jedná se o předávání poznatků, kultury z generace na další generaci, kdy jde vlastně o řízené socializování lidí tak, aby zvládli předpoklady pro své společenské uplatnění. Bohužel se však v poslední době stává stále častěji, že škola není v této své funkci jednoznačně úspěšná, protože vyvíjející se a měnící se společnost na ní klade neustále nové a nové nároky a je stále o krok napřed. Vývoj školy se oproti minulým letem zrychlil, ale stále je o dost pomalejší oproti měnící se společnosti, a proto je nutné i v tomto směru přidat.

Škola je jako instituce nezastupitelná, protože jde o organizovanou instituci se strategickým plánem na vzdělávání. Škola má také další velice důležitý význam, kdy se

na půdě školy spolu setkávají děti a utvářejí se mezi nimi vztahy. Jedná se o neformální vztahy, které se mnohdy přenášejí i do dospělosti v pozitivním i v negativním světle, např. i patologické jevy. Tyto neformální vztahy mohou utvářet klima třídy, které ovlivňuje pozitivně či negativně školní úsilí. Spolužáci spolu komunikují, reagují na sebe a učí se žít spolu a vedle sebe. Žáci s sebou do školy přinášejí své odlišné povahy, které jsou odrazem rodiny a společnosti, navzájem se zde prolínají a reagují na sebe pozitivně či negativně.

Škola však není všemocná, jak si myslí někteří rodiče a domnívají se, že za ně bude suplovat zanedbanou výchovu, na kterou nemají čas. V současné době, kdy je zejména velký vliv médií, internetu, musejí rodiče škole vyjít vstříc a spolupracovat s ní a ne s ní bojovat. Další velký vliv na dění ve škole má vývoj společnosti, její hodnoty a jejich propagace. Nelze na jedné straně propagovat násilí, moc peněz, beztrestnost mocných vládců této země, kteří se za své chyby nemusejí nikomu zodpovídat, a na druhé straně učit děti ve škole poctivosti, lásce k bližnímu atd. Tato práce učitelů je pak opravdu moc těžká a nelze ji provádět bez pomoci rodičů, společnosti (prostředí) a v neposlední řadě pedagogů. Škola je otevřený systém, jenž odráží vlivy od mikroprostředí rodiny, přes lokální, regionální až po celospolečenské prostředí. Toto je nutné pochopit a nesnažit se děti vychovávat v nějakém skleníku a myslet si, že škola všechno spraví. Škola může dobře budovat na dobře postavených rodinných základech výchovy, tyto může dále korigovat a kompenzovat a vytvořit ve spolupráci s rodinou a společností co nejlepší vyhlídky ve vzdělání pro jedince.

Jak jsem již uvedl na začátku, škola musí pružně reagovat na nové trendy a podmínky. Nyní uvedu činitele působící na změnu školy tak, jak je uvádí ve své knize autor Helus, 2007.

- 1) Vzdělávací a školská politika státu
- 2) Iniciativy učitelů, kteří reagují na nedostatky v praxi a dožadují se inovací
- 3) Mezinárodní srovnávání vzdělávacích systémů různých zemí
- 4) Tlak na reformy školy vyvíjí také způsob života lidí a změny v jejich živ. cílech a hodnotách.
- 5) Samotné dítě a jeho dospívání ve specifické době a utváření poměrů, v nichž žijí se zvláštnosti naší doby.

(Helus, 2007, str. 188-9)

1.3 Fenomén šikany - vymezení problému

Slovo šikana pochází z francouzského slova „chicane“, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování atd. Šikanování je všudypřítomné a může nás doprovázet celý život. Se šikanou a násilím se setkáváme v rodině mezi sourozenci, ve školce a v dalších školách (bullying, označuje týrání ve školním prostředí velmi agresivním způsobem), v zájmových skupinách, na vojně, na pracovištích (mobbing), na pracovištích ve vztahu nadřízený k podřízeným (bossing), v partnerských vztazích (domestic violence), v nemocnicích, například psychiatriích, mezi nájemníky domu a poměrně často se setkáváme s týráním seniorů v rodině nebo v domově důchodců.

Šikana je zvláštním případem agrese. Představuje poruchu v chování. Je odchylkou v oblasti socializace. Nemá jedinou příčinu, ani jednu hlavní příčinu. Na jejím vzniku se podílí celá řada faktorů, ať už se jedná o biologické předpoklady agresorů i obětí, nebo o vlivu faktorů psychických a sociálních. Z tohoto pohledu můžeme mluvit o multifaktoriální podmíněnosti šikany.

Příčin šikany může být tedy celá řada a nejčastěji se k nim řadí sklon k agresivnímu jednání, často podporovaný vznětlivostí a nevhodným způsobem výchovy dětí v rodině.

Každý člověk si pod pojmem šikana představí něco jiného: utrpení, vady ve výchově, bezmocnost, bolest, nemorální zacházení s člověkem. K přesnému pochopení slova šikana uvedeme několik definic :

Šikana je :

- když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se ubránilo.

(ŘÍČAN, 1995, s.26)

- pronásledování, záměrné, zbytečné obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání, týrání.

(KOLÁŘ, 2001, s.26)

- úmyslné jednání, které je namířeno proti jinému lidskému subjektu a které útočí

na lidskou důstojnost.

(ELLIOTOVÁ, 1995, s.86)

- šikana se nejčastěji definuje jako svévolné psychologické, emoční nebo fyzické ohrožování jednoho žáka žákem jiným, které se odehrává ve škole nebo na cestě ze školy domů.

(Koukolík, Drtilová, 2008, str.203)

Jakákoliv definice šikanování by měla zahrnovat následující hlavní znaky :

- Patrný úmysl ublížit druhému, ať už fyzicky nebo psychicky. Např. bití, strkání, krádeže peněz a věcí, schovávání a ničení věcí, ale i pomlouvání a nadávky.
- Útočníkem může být jedno dítě, nebo skupina dětí.
- Incidenty jsou opakované. Jednorázová akce se většinou za šikanu nepovažuje.
- Nepoměr sil mezi útočníkem a obětí. Jedná se o poměr fyzických sil či početní převahu. /viz. příloha č.2/

Na místě je také položit si otázku, jaký je rozdíl mezi škádlením a šikanováním. Ten vnitřní je veliký. Jestliže škádlím svého kamaráda, tak očekávám, že to bude legrace pro oba. Ale když vidím, že on to jako legraci nebere, či je zraněný, pak pocítím lítost a omluvím se mu. U šikany je to obráceně. Agresor chce ublížit druhému, chce ho ranit a má z toho radost. Nejen, že se neomluví, ale své chování opakuje a většinou násilí stupňuje.

Iniciátor nebo aktivní účastník šikany je člověk , který se z nějakých důvodů vyhnul bolestivému duchovnímu růstu a ustrnul na počátečním stupni vývoje. V jeho jednání mu jde jen o sebe samého a je naprosto netečný k tomu, co způsobuje druhým lidem. Problémy selhání vůči druhým lidem ho netrápí. Duchovní prázdnota a chybějící mravní hodnoty nejsou na překážku vysoké inteligenci, vysoké vzdělanosti, tvořivosti a silné vůli k úspěchu. Existují lidé nejrůznějším způsobem schopní a zdatní, přesto mají zakrnělý charakter.

1.4 Šikana jako sociálně patologický jev

S rozvojem a pokrokem každé společnosti se samozřejmě rozvíjí i to negativní, což shrnujeme pod název patologické jevy. Takto je označováno nezdravé, nenormální a nežádoucí chování, které se projevuje ve společnosti jako nebezpečné, a proto je nutné se tímto zabývat.

Některé patologické jevy doprovázejí lidstvo už od jeho existence, např. prostituce, alkoholismus, kriminalita a jiné jsou relativně nové, např. gamblerství - hazardní hráčství, které se rozvíjejí s vývojem společnosti. Vždyť třeba hazardní hráčství prožívá do současné doby mohutný rozvoj. V mnoha městech se nachází spousta heren a nové vznikají. V těchto barech – hernách, které jsou otevřeny nonstop, jsou zařízeny pouze na provoz těchto automatů a prodej ostatního jde stranou. Do těchto heren je umožněn vstup pouze od 18 let, a tak opět dochází k mohutnému rozvoji sázení na internetu, což je podporováno i naší legislativou. Stát na jedné straně z tohoto profituje a na druhé straně plní léčebny se závislími na těchto automatech. Bohužel se do heren dostávají i děti školou povinné. Často jsou s tím spojeny i další negativní patologické jevy, jako jsou krádeže, záškoláctví, šikana aj.

Tyto nezdravé patologické formy chování odchylovající se od společenských norem je nutné včas podchytit a zabývat se tím, jak vlastně vznikají.. Jak je možné toto jednání napravit a jak nejlépe je možné tomuto jednání preventivně předejít. /viz. příloha č.3/

Je tedy zřejmé, že stav společnosti se odráží na jejich patologických jevech, což znamená, že je něco někde špatně nastaveno. Když bych to přirovnal ke zdravotnímu stavu pacienta, tak nestačí léčit jen nějaké pupínky a vyrážku v obličeji, ale je nutno léčit celý organismus, aby správně fungoval a pomohl si sám.

Ve společnosti to znamená posilovat její morálku, dávat lidem kladné příklady a ne pořady plné násilí a ukazovat to, jak jsou peníze všemocné a dá se s nimi zařídit vše.

Je nutné posilovat funkci rodinné výchovy a rodiny a ne ukazovat v televizi

u vrcholných politiků, jak to vypadat nemá. V této době, kdy je vliv médií velice silný a média ovlivňují i ty nejmenší, je pak výchova ve škole těžká, zvláště, když vrcholný politik ukazuje prostředníček na jiného kolegu a pak toto gesto před celým národem vymlouvá, že to myslel jinak. Co potom má říkat učitelka svému žákovi z 5. třídy, který na ní toto gesto také ukazoval s tím, že chtěl paní učitelce říci, že je jednička. Nevím,

na koho se v tomto případě zlobit, vždyť sociální učení je posilování, nápodoba, identifikace. Pak se ale nedivme, jakou budeme mít nastávající generaci, když jim toto servírujeme z masmédií.

Mně samotnému je také někdy hanba, když jdu kolem stánků s novinami a zde vidím erotické časopisy a ve stojanech i pornočasopisy. O kus dále se nachází autobusová zastávka, kde se pohybují děti. Nemluvím ani o internetu a denním seriózním tisku, kde jsou nabídky sexuálních služeb. Pozice rodiny i školy při výchově je pak těžká. Z toho vyplývá, že práce učitelů a rodičů je velice obtížná, když mají dětem vysvětlovat, proč právě tyto informace jsou tzv. na očích celé veřejnosti – i nezletilých.

Ve své práci jsem se zaměřil na šikanu jako na patologický jev, což je jev, který se uchyluje od normality společnosti. V tento moment je nutné se zmínit také o lidech, kteří se dopouštějí takového jednání. Aby se někdo takového jednání dopustil, musí se uchýlit od nějaké lidské normality.

K pojmu lidská normalita bych uvedl, že existuje několik definic, z nichž jsem si vybral tuto:

„Lidská normalita je zdraví, neboli nepřítomnost psychopatologických příznaků“.

(Koukolík, Drtilová, 2008 s.41)

K vysvětlení pojmu psychopatologie :

„Jedná se o vědní obor studující poruchy jednotlivých psychických funkcí a procesů a to v souvislosti, ale i bez souvislostí s jednotlivými duševními chorobami“.

(Zimulová, 2003, s.4)

Tam, kde dojde k poruše či úbytku nějakých psychických funkcí z nějakého nedostatku můžeme mluvit o deprivaci. Tento stav popisují ve své knize autoři (Koukolík, Drtilová 2008, str.70) a hovoří zde o citové deprivaci (strádání z nedostatku kladných citových podnětů, zejména v raném dětství, kde má za následek vážné poruchy v psychickém vývoji postiženého).

O takovýchto lidech můžeme mluvit jako o deprivantech (kdy se jim něco nedostalo, či jim to bylo odňato), a jsou to lidé, kteří z biologických, psychologických nebo sociokulturních důvodů nedosáhli lidskou normalitu, nebo o ni přišli. Ve vztahu

k normalitě jsou to lidé v různém stupni a rozsahu, tzv. nepovedení nebo tzv. zmrzačení, nikoli nemocní.

V knize výše uvedených autorů jsou tito tzv. deprivanti uvedeni jako nekriminální většina, sociálně obratná, adaptovaná, úspěšná, subkriminální skupina, neúplných lidí s tzv. měkkou poruchou osobnosti, kdy bylo prokázáno, že skupina takovýchto lidí z výše uvedených důvodů má sklony k antisociálnímu chování.

Znaky antisociálního chování osobnosti podle Diagnostické a statistické příručky Americké psychiatrické společnosti (DSM-IV), (Koukolík, Drtilová 2008 str.53) jsou:

- A) Hrubá neúcta k právům druhých lidí a jejich porušování, které se projevují počínaje 15. rokem věku v třech a více směrech: narušování soc. norem, podváděním, impulzivitou, podrážděností a útočností, bezohledností, soustavnou nezodpovědností, nepřítomností výčitek svědomí.
- B) Jedinci je nejméně 18 let
- C) Existují důkazy, že jedinec měl (antisociální) poruchu chování před 15. rokem
- D) Antisociální chování se neobjevuje pouze v průběhu schizofrenie nebo manické epizody (střídání nálad)

Z výše uvedeného je patrné, co patologické chování je a kde již vzniká. Z těchto souvislostí je jasné, že bouřlivý vývoj společnosti s sebou tyto negativní jevy přináší a přinášet bude, a proto je nutné jim co nejvíce předcházet v základech jejich vzniku. To znamená vrátit se v dnešní uspěchané a překotné době ke kořenům vzniku tohoto nešvaru, posilovat funkci a funkčnost rodin a ne dávat za vzory mediální hvězdy či vrcholné politiky jako zářné příklady, jak to vypadat nemá.

1.5 Typy šikany a její souvislost s násilím a agrese

Dle autorek PARRY, J., CARRINGTON, G. 1997 může mít šikanování mnoho podob, například se může jednat o tyto formy šikany :

- a) **fyzické násilí** - dítě může být například fyzicky napadeno, kopáno, bito, poplíváno. /viz. příloha č.4/

- b) verbální projevy** - verbální obtěžování může mít formu nadávek, může být namířeno proti pohlaví, etnickému původu, psychické či fyzické vadě nebo osobnosti, apod.
- c) vyloučení, izolace** - dítě může být šikanováno jednoduše vyloučením z diskusí a jiných aktivit těmi, o kterých si původně myslelo, že jsou jeho kamarádi.
- d) poškozování majetku nebo krádež** - žákům může být poškozen či ukraden jejich majetek. Fyzické hrozby mohou být prostřednictvím šikany použity k tomu, aby žák předal šikanujícímu svůj majetek.
- e) ekonomická šikana**- výsměch „bohatších“ spolužáků vůči těm, kteří jsou ze sociálně slabších rodin a nemohou si dovolit značkové oblečení a drahé mobilní telefony aj.
- f) mediální šikana** – prostřednictvím počítače, e-mailu, mobilního telefonu, kde jsou uvedeny nepravdivé, urážející a ubližující texty adresované oběti.

Další členění projevů šikany můžeme rozdělit dle autora (Koláře, 2001, s.32) na :

- 1/ přímé a nepřímé 2/ fyzické a verbální 3/ aktivní a pasivní

Kombinací těchto tří dimenzí vzniká osm druhů šikanování. Díky této klasifikaci lze dobře postihnout odlišnosti u různých typů šikanování, například mezi dívkami a mezi chlapci.

Klasifikace typů šikany

Osm druhů šikanování

Příklady projevů

Fyzické přímé aktivní	Útočníci oběť věsí do smyčky, škrťí, kopou, fackují,
Fyzické aktivní nepřímé	Kápo pošle nohsledy, aby oběť zbili. Oběti jsou ničeny věci.
Fyzické pasivní přímé	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice (fyzické bránění oběti v dosahování jejich cílů).
Fyzické pasivní nepřímé	Agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod (odmítnutí splnění požadavků).
Verbální aktivní přímé	Nadávání, urážení, zesměšňování.
Verbální aktivní nepřímé	Rozšiřování pomluv. Patří sem, ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních a.j.
Verbální pasivní přímé	Neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
Verbální pasivní nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé

Při popisování jednotlivých typů šikany se často objevuje slovo agrese a agresivita a násilné chování vůči druhému. Proto bych pro lepší pochopení šikany chtěl vysvětlit také tyto pojmy. Pojem agrese je velmi široký a složitý, a proto se pro naše potřeby, když chceme šikaně porozumět, budu zabývat vnitrodruhovou agresí, tj. agresí mezi příslušníky stejného druhu.

Agrese - je jakékoliv chování cílené na druhého jedince, je vedeno s bezprostředním záměrem ublížit. Agresor přitom musí být přesvědčen, že jeho chování cíl poškodí, a oběť agrese musí být motivována, aby se chování vyhnula. Náhodné ublížení se za agresi nepovažuje, protože není záměrné. Za agresi se nepovažuje ani bolest způsobená při sadomasochistické interakci. Cíl agrese totiž není motivován, aby se jí vyhnul.

(Koukolík, Drtilová, 2008 str.195)

Agrese - útočné či výbojné jednání, projev nepřátelství vůči určitému objektu, úmyslný útok na překážku, osobu, předmět stojící v cestě uspokojení potřeby (reakce na frustraci), biologická a jakákoliv fyzická akce nebo hrozba akcí, kterou jedinec zmenšuje svobodu nebo genetickou způsobilost jiného jednotlivce.

Základní znaky agrese jsou:

1. Agrese zahrnuje udílení škodlivých stimulů jedním organismem druhému
2. Škodlivé stimuly jsou udíleny se záměrem, aby poškodily oběť
3. Agresor očekává, že škodlivé stimuly budou mít svůj zamýšlený efekt

Ve všech uvedených pokusech je důraz kladen na záměrnost jednání. Za agresi je tedy považováno takové jednání, které má svého adresáta, a nikoliv náhodné ublížení.

(ČERMÁK,1999, s.13)

Agresivita - chování, které porušuje sociální normy, omezuje práva a narušuje integritu živých bytostí i neživých objektů. Jde o symbolické nebo reálné omezování a ničení. Agresivní chování je obvykle prostředkem, jak dosáhnout uspokojení, kterému stojí v cestě překážky.

„Člověk má vrozené dispozice k agresivnímu jednání. Agresivní sklony se u člověka utvářejí na základě instinktivní výbavy v prvních letech života. Z dítěte se stává vysoce agresivní člověk postupně, a to tak, že si pamatuje ty způsoby svého vlastního jednání, které vedou k úspěchu. Agresivita je součástí lidské přirozenosti. Hraje velkou úlohu ve vývoji dítěte. Vnitřní prudkost dodává dítěti energii a motivaci, jež jsou nezbytné k sebepřekonávání. Podporuje úspěch, jestliže zůstane v mezích, které dítě kontroluje.

Zde sehrává důležitou úlohu výchova, jejímž úkolem není tedy agresivitu zcela odstranit, ale usměrnit ji, aby bylo možné mobilizovat tuto energii pro dosažení pozitivních cílů jak pro sebe, tak pro ostatní.“

(ŘÍČAN, 1995, s.23-24)

Sklon k agresivnímu chování se rozvíjí učením, není tedy závislý jen na dědičnosti, ale i na vlivech prostředí. Rozvíjí se tak již v rodině, jednak pozitivním posilováním agresivních projevů dítěte a dále učením nápodobou. V tomto je zřejmé, že zde sehrávají významnou úlohu rodiče a jejich hodnotový systém, styl výchovy i jimi preferovaný způsob chování.

Agresivita není jen záležitostí individuální či malých společenských skupin. Na jejím rozvoji se podílí i společenské klima. Tolerance společnosti k agresivitě a násilí se v průběhu času mění. Zvyšující se nabídka násilností na televizních obrazovkách lze považovat za jednoznačně nepříznivou. Každodenní setkání s násilím na obrazovkách otupuje schopnost soucitu s obětí a je považováno za normální jev. Tímto se může setřít rozdíl mezi dobrem a zlem a lidé si přestanou být jisti, co je přijatelné a co nikoli. Riziko mediálních příběhů je i v tom, že se často chová násilně i kladný hrdina. S televizním hrdinou se ztotožní i jeho diváci a budou se chovat v běžném životě jako jejich idol. Je zde riziko, že společnost si na násilí zvykne a agresivita se stane součástí obecné normy a lidé ztratí schopnost rozlišovat a postupně začnou tolerovat i chování, které zjevně omezuje práva jiných.

Dále bych zde ještě uvedl ještě několik pojmů souvisejících se šikanou a agresí.

Asertivita - je to umění říci „ne“, zdravé sebeprosazování, schopnost prosadit se bez zjevné agresivity. Je založena na dostatečném sebevědomí a na souboru komunikačních a sociálních dovedností.

(HARTL, HARTLOVÁ, 2000, s.56)

Násilí - někdy je z agrese vyčleňováno jako samostatná subkategorie. Je definováno, jako záměrný pokus fyzicky někomu ublížit. Agrese představuje motivační zdroj násilí, kdežto násilí může být jen jedním z projevů agrese v chování.

(ČERMÁK, 1999, s.13)

Násilné chování - je agrese, jejím cílem je krajní poškození oběti. Například její smrt nebo zmrzačení. Všechny případy násilného chování jsou agrese, mnohé případy agrese nejsou násilné chování. Jestliže jedno tříleté dítě shodí druhé stejně staré dítě z tříkolky proto, aby ji mělo pro sebe, jde o agresi, nikoli o násilné chování.

(Koukolík, Drtilová, 2008, s.195)

Hostilita - je vymezována jak negativní postoj k jedinci nebo k více lidem. Pro hostilitu jedince je typické, že jiné lidi hodnotí téměř výlučně kriticky a negativně. Lze říci, že tak dává najevo svůj negativní vztah k nim.

(ČERMÁK,1999, s.13)

Hněv - je silná afektivní agresivní reakce na urážku, frustraci apod. Je krátkodobější než hostilita a méně výrazný než zlost.

(HARTL, HARTLOVÁ, 2000, s191)

Zlost - je záporná emocionální reakce. Lze jí pojímat na škále.

(HARTL, HARTLOVÁ, 2000, s.704)

Chtěl bych se ještě jednou vrátit k rodině v souvislosti s násilným chováním a tím znovu připomenout její důležitost. Zde vycházím z názorů autorů Koukolík, Drtilová 2008, str.197.

Klíčové pro rozvoj násilného chování bývají patologické vztahy v rodině. Násilné chování se přenáší v rodinách z generace na generaci. Násilné chování charakterizuje také definice Rady Evropy 1996, kde se říká, že násilné chování je „jakýkoliv čin nebo opomenutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, kteří podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu nebo svobodu jiného člena stejné rodiny nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti“.

Z řady studií vyplývá, že děti, jež byly oběťmi fyzického násilí, jsou útočnější vůči dospělým již v průběhu dětství. Děti, které stály před soudem jako oběti násilí v rodině, před ním často stojí znovu, jako pachatelé násilí. Opakované rodinné násilí postihující děti se projevuje v průběhu jejich dospívání i dospělosti. Děti z těchto rodin se častěji účastní pouličního násilí v gangu dětí nebo dospívajících, šikanují ve škole jiné děti (nebo jsou obětí šikany, popřípadě šikanují a zároveň jsou obětí). Děti vystavené

ve vlastních rodinách násilí se častěji stávají mladistvými zločinci. Fyzické násilí páchané na dětech v rodinách vede k jejich pozdějšímu útočnému chování samo o sobě, tedy bez ohledu na další vlivy.

1.6 Shrnutí

V první podkapitole jsem se snažil přiblížit téma mé práce, na začátku jsem se zmínil o lidské osobnosti a daných věkových skupinách ve vztahu k mé práci. To jsem považoval za velice důležité pro pochopení širších souvislostí. Dále jsem pokračoval v popisu ostatních zásadních vlivů na vývoj jedince, z nichž za hlavní považuji rodinu, školu a prostředí. Zde bych určitě považoval za velice prospěšné, aby všichni mladí lidé věděli o všech rizicích a případném nezodpovědném chování, než si pořídí děťátko. Kromě genetiky, která má podle posledních výzkumů podstatnější vliv (Koukolík, Drtilová 2008 str.71), je rodina podstatný činitel na celkové vyladění osobnosti a její primární socializaci. Myslím, že děti by měly přicházet do připravených rodin. Další faktory jako jsou škola a prostředí by měly doplňovat funkci rodiny. Za podstatnou považuji především školu s kvalitními pedagogy, kteří však nemohou suplovat funkci rodiny. Zde ve škole by pak měli být ve větší míře přítomni i další specialisté, např. školní psycholog, etoped, aby se včas diagnostikovala patologie u jednotlivých žáků.

Patologické jevy a odklon od lidské normality jsem pak vymežil v další části a následně jsem popsal samotný jev šikany a uvedl typy šikany a její souvislost s dalšími jevy, jako je násilí a agrese. Zde jsem se opět dostal k rodinné výchově jako k celkovému základu vyladění osobnosti. Je zde opět konstatováno, že když dochází v mládí k násilí na dětech, pak se tyto děti stávají obětí násilí, či jsou násilníky a toto si pak přenášejí ve větší míře do své dospělosti.

2. Školní prostředí a jeho aktéři jako iniciátor šikany

2.1 Šikana na základní škole v číslech

„Reprezentativní průzkum v 66 školách, kterého se účastnilo na 6 000 dětí z celé České republiky, dokládá, že téměř každý druhý žák základní školy okusil na vlastní kůži šikany. Silnější žáci někdy bodají slabší děti nožem, píchají je špendlíkem, nařezávají jim uši žiletkou, věší je za krk na lustr. Předchozí průzkumy ukázaly, že šikany zažilo 20 % dětí, což je asi 300 000 dětí. Brutalita útočníků roste. Vztahy ve třídách někde mají až válečný charakter.“

(MF Dnes, 23.ledna, 2002)

„V druhé polovině roku 2001 proběhl celonárodní výzkum výskytu šikanování na ZŠ. Šetření ukázalo, že je v ČR šikanováno přibližně 41 % žáků.“

(Havlíková-Kolář, 2001)

Výsledek koresponduje s mezinárodním výzkumem, který provedli naši přední výzkumníci z oblasti zdravotnictví - Rážová, Czerny, Provazníková, Sovinová (1999). Prostřednictvím své metodiky zjistili, že obětí šikany se stává přibližně 36,8% žáků.

Závěry těchto klíčových výzkumů zásadně posunuly k horšímu hranici původních předpokladů. Prakticky to znamená, že školní šikanování, ať si to přiznáme či nikoliv, je závažný celospolečenský problém, který by měl být neodkladně řešen.

Z dotazníkového šetření občanského sdružení AISIS, které proběhlo v roce 2005 mezi žáky pátých a osmých tříd základních škol vyplývá, že nejčastější formou šikany jsou posměšky, pomluvy a nadávky. Každé desáté šikanované dítě si stěžuje, že jej spolužáci fackují, bijí pěstmi nebo kopou. Stejně neuvěřitelná jsou i další čísla :

21% dětí je šikanováno denně,

25% jednou týdně,

22% jednu za měsíc,

31% nejméně jednou ročně,

Výzkum v rámci projektu Minimalizace šikany z roku 2005 ukázal, že:

- 40% žáků na školách bylo šikanováno
- přes 44 % dětí se stalo svědkem šikany
- nejčastější formou šikanování je posmívání, pomluvy a nadávky
- fyzickou šikanou trpí nejméně každý desátý šikanovaný
- nejčastěji je agresor jeden (34 %) či dva (24%)
- častěji šikanují chlapci (68%) než dívky (20 %)
- nejčastěji šikanovanému pomohla třídní učitelka či kamarádi (shodně 25%) pomoc rodičů přišla v 12 % , ve 21% nepomohl nikdo.

(www.vzdělávání.ihned.cz)

Velmi významné je také podotknout, že výzkumy dále prokázaly, že 60 % z těch, kteří se podíleli na šikanování v mládí, pak v dospělosti páchají násilnou trestnou činnost. To je jistě silný argument, proč přikládat prevenci na základních školách a tím i práci s oběťmi a agresory takový význam. Zde se ukazuje, jak důležitá je v této fázi vývoje osobnosti výchova.

(www.mvcr.cz)

Šikana je také třetím nejčastějším tématem, se kterým se děti obracejí na Linku důvěry. Od roku 1998 se téma šikany téměř zdvojnásobilo.

(www.ihned.cz)

Dne 21.11.2007 proběhla v Praze konference za účasti 80 odborníků z řad zákonodárců, zástupců ministerstva školství a odborníků věnujících se problematice vzdělávání pod názvem Minimalizace šikany na základních školách.

Bylo zde opět konstatováno, že výzkumy shodně určují alarmující míru výskytu šikany na českých školách (přes 40%).

Na této konferenci byly také hodnoceny výsledky tříletého projektu Minimalizace šikany, který byl zahájen 30.srpna 2005 a který iniciovala a financuje Nadace O2.

Projekt spočívá v předávání speciální metodiky pro řešení šikany pedagogům a usiluje o její systémové zavádění na školách. Z dotazníkového šetření mezi dětmi na zúčastněných školách vyplývá, že počet šikanovaných dětí vlivem projektu poklesl. Po roce působení projektu bylo šikanováno o 21% méně dětí. Šest škol z devíti dokázalo během 1 roku omezit počet šikanovaných dětí o více než 10%.

(www.nadace02.cz)

„Podle výzkumů z roku 2008 bylo zjištěno, že v každé desáté škole se letos pomstili někomu z učitelů. Agresivita, šikana, záškoláctví, kouření a pití alkoholu mezi dětmi doslova bují. V 85 procentech škol, které v roce 2008 navštívili školní inspektoři, děti kouří, pijí alkohol, šikanují se navzájem, občas i kradou a berou drogy.“

(Koukolík, Drtilová, 2008,s.205)

Nelichotivou „kázeňskou situaci na českých školách dále odrážejí titulky novinových článků : „Nová epidemie : násilí dětí: (Večerník Praha, 12.3.2002, s.1)- „Šikana ve školách je neúnosná“ (Večerník Praha, 13.3.2002,s. 23)- „ Školáci přepadli a zbili stařenku“ (Blesk, 17.4.2002, s.3)- „Vražda rodičů uzavřena“ (Blesk, 5.6.2002, s.5)

Výše uvedený mediální obraz potvrzují i statistiky kriminality mládeže v případě dětí do 15 let, kdy např. od roku 1990 do roku 1998 stoupla kriminalita dětí o 189,4 %.

(Bendl, 2004, s.10)

Z novin i tisku jsou dále známy případy, kdy došlo na mnohých školách v zahraničí, ke střelbě, neboť si žák přinesl zbraň a postřílel své spolužáky. Nastává otázka, kdy se toto stane i u nás. Ke střelbě sice nedošlo, ale proběhlo prošetřování případu policií, kdy jeden ze studentů chtěl vyhodit do povětří celou školu. Jednalo se o Gymnázium v Novém Bydžově. /viz.příloha č.1/ V pozadí uvedeného příběhu žáka, který se tohoto chtěl dopustit, byla opět šikana. Tohoto chlapce nebrali ostatní do kolektivu a on se jim chtěl zřejmě tímto způsobem pomstít.

Další z příkladů násilného chování na základní škole bych uvedl, ze své praxe. Prošetřoval jsem případ vyhrožování zabitím spolužákům přes internet na základní škole, nakonec se ukázalo, že tak jednaly z nudy dvě spolužačky. Případ si vyžádal nasazení mnoha policistů a prohledání škody, zda v ní není nějaká bomba. Případy ze zahraničí totiž varují a nic nelze podcenit.

2.2 Prostředí školy

Základní funkcí a posláním školy je funkce socializační a dalšími funkcemi, které škola plní, jsou personalizační funkce, která spočívá v podpoře rozvoji individuality žáka, kvalifikační funkce, která je obsažena v orientaci na znalosti a výkon a v neposlední řadě funkce integrační, jež spočívá v přípravě dětí na kritické přijetí sociálního stavu společnosti. Uskutečňování a naplňování těchto jednotlivých funkcí školy ve vztahu k jednotlivým žákům závisí na jejich celkovém sociálním a především rodinném zázemí. Dítě je ve škole vystaveno přímému výchovnému působení, jež se uskutečňuje hlavně ve vyučování, ale také nepřímému ovlivňování, které ve velké míře závisí na sociálním klimatu školy, jednotlivých školních tříd či podobných výchovných skupin ale také na sociálním klimatu neformálních vrstevnických skupin vzniklých v rámci formálního uskupení školy.

Školní prostředí je ale také vytvářeno materiálním vybavením a sociálními vztahy, které toto prostředí dotvářejí. Struktura sociálních vztahů ve škole je velmi složitá, neboť vedle základních vztahů učitel - žák je nutné do ní zahrnout také vzniklé podsystémy navazujících vztahů s nadřízenými orgány školy, státními orgány, rodiči a dalšími subjekty, s nimiž škola spolupracuje.

2.3 Klima třídy

Pojem klima třídy popisuje ve své knize autorka Vykopalová, 1992, která uvádí : „Jedná se o soubor všech vnějších a vnitřních podmínek působících ve vzájemné součinnosti na jednotlivé žáky i učitele a vzájemně ovlivňujících jejich chování. Jako výchovný činitel je zkoumána třída z mnoha aspektů, avšak mezi činitele rozhodující měrou ovlivňující klima školní třídy patří osobnost učitele, osobnost žáků a jejich vzájemný kontakt, vzájemné působení. Utváření optimálního sociálního klimatu je základní úlohou učitele. Žáci se aktivně či pasivně podílejí na utváření sociálního klimatu třídy a dále jsou tímto klimatem ovlivňováni. Pro žáka je velice důležité toto sociální klima, protože mu poskytuje impulsy pro jeho všestranný rozvoj a podílí se také na emocionálním a psychickém vývoji jeho osobnosti. Je proto vážné, když je toto klima špatné a žák musí měnit třídu. Dobré klima vytvářené učitelem může naopak pomoci labilnějším a problémovým žákům.“

(Vykopalová, 1992, s.5-6)

„Třída je složitý a mnohvrstevný sociální svět, který spoluvytvářejí jak žáci, tak i učitelé. Třída může žáka podporovat ve výkonech a dát mu možnost zažít úspěch i neúspěch před ostatními a naučí jej, jak spolupracovat i podvádět. Proniknout do vnitřního „neviditelného“ života třídy je obtížné, avšak pro poznání školáka nezbytné.“

(Lášek, 2001, s.13)

Bohužel situace v dnešním školství není právě nejrůžovější a problémy s chováním žáků mají všude ve světě. K tomu, jak vypadá klima třídy v našich školách bych uvedl příklady z náslechnů v rámci pedagogické praxe uvedené v knize Bendla, 2004.

„Jdi do hajzlu!“ , „ Co chceš ty prase?“ , „ Seš nákej nablblej.“, Ty vole, ty seš ale zkurvená píča.“ , „ Nelez mi na nervy, kreténe!“ , „ Vysmahni, krávo!“ . „ Co si myslíš, ty čůráku?“ , „Chceš pěstí?“ , „ Vyser si voko, kundo zasraná!“

(Bendla, 2004, str.9)

Nechtělo se mi věřit tomu, co jsem četl, a připadá mi to, jako konverzace v nějakém nápravném či výchovném ústavu. Bohužel i zde je vidět, jak se promítá do školy atmosféra rodin a prostředí společnosti. Škola není izolovaná instituce, a tak se do ní promítají všechny tyto vlivy a patologické jevy, jako jsou vulgárnost, vandalismus, drogy, alkoholismus, šikana aj. Pro mnohé učitele se toto prostředí stává až rizikové, ale o tom se zmíním později.

2.4 Osobnost učitele

Již po staletí jsou formulovány požadavky na vlastnosti učitelů, jejich profesionálních schopností a toto jsou stále aktuální otázky, protože doba se také stále vyvíjí a nároků přibývá. Není snad žádné jiné povolání, které by bylo tak normováno, jako je tomu u učitelské profese. Učitel nepůsobí na žáka jen po stránce předávání vědomostí, ale je mu příkladem po stránce charakterových vlastností, vůle, citu morálních a estetických vlastností. Tímto usměřňuje celý vývoj jeho osobnosti. Žák učitelovi na oplátku poskytuje zpětnou vazbu tím, jak se vyvíjí.

Zájem o osobnost učitele trvá i v současné době. Výzkumy, zabývající se touto problematikou, vyvodily několik obecných závěrů:

-Neexistuje univerzální definice dobrého či efektivního učitele.

- Učitelé jsou navzájem velmi odlišní v řadě osobnostních a profesních charakteristik.
- Charakteristiky učitele nemají přímý vliv na prospěch žáků.

Z tohoto vyplývá, že učitel se stává pro žáky, hlavně v prvních fázích školního života dítěte, vedle rodičů zásadní autoritou. Na žáky tak přenáší svoji osobnost, svůj pohled na věci, styl výuky, dovednosti, zvyky. Nároky na osobnost učitele by měly být náročné, protože obstát v dnešní škole není zrovna nic jednoduchého.

Mluvíme-li o autoritě, máme na mysli osobu, která má určitý respekt. Jenže co to je získat si něčí respekt? Mít respekt je předně mít dostatek sebevědomí. Cítí-li žák, že má před sebou lidskou nulu, respekt nepocítí. Tedy učitel musí být silná dominující osobnost. Tou ovšem nikdy nebude, pokud bude se žáky smlouvat : „ Budete-li hodní, nebudu na vás přísná.“ Také koketování ve smyslu: „ Nějak tu hodinu přežijeme, ne?“ se jednou rozhodně nemusí vyplatit, jak nastiňuje následující případ z knihy Koláře, 2001.

„ Chlapec přišel pozdě na hodinu. Učitel ho napomenul, čímž spustil lavinu nadávek a výhrůžek z úst svého svěřence, který tvrdil, že mu rozbije na cucky tu jeho starou škodovku. Celá třída se bavila, pedagog nikoliv. Byl paralyzován, žáka na chvíli vykázal ze třídy a přešel to. Při dalších hodinách mu žák nakreslil na záda ženské přirození, házel po něm slupky od banánů, střefoval se mu křídou do hlavy, chodil po třídě a srážel spolužákům věci z lavice, lámal jim tužky, trhal knihy a vyhazoval je z okna. Jednou dokonce přinesl do třídy cihlu a házel ji po třídě....“

(Kolář, 2001, str.94)

Zde na tomto příkladu je vidět, kam až může vést ztráta autority u pedagoga a jak daleko se toto jednání nechá dojít. Autorita učitele je také značně závislá na jeho společenské a odborné pověsti, morálních a charakterových vlastnostech a řídicích schopnostech. Důležitá je také spravedlnost, objektivnost, kterou citlivě vnímají žáci.

Po roce 1989 nastalo u nás obrovské společenské uvolnění, na jehož vlně se dosud výrazně udržuje zlehčování demokracie a liberalismu, a to zejména právě v mnoha rodinách.

Vlna této euforie a uvolněných mravů, které sice přímo nesouvisí s porušováním zákona, se přenesla také do našich škol a učitelská profese se někdy stává spíše rizikem

a kázeň ve škole udrží jen ti nejzkušenější pedagogové. Další pojednání o zvyšující se agresivitě na školách podává článek uveřejněný také v Učitelských novinách, kde je konstatováno, že stoupá nejen agresivita žáků, ale i rodičů vůči pracovníkům škol. /viz příloha č. 5/

Chování současných dětí překračuje všechny myslitelné meze. Potrestat drzé žáky je skoro nemožné, přičemž spolupráce s rodiči je obtížná a někdy i nebezpečná. Zde se opět ukazuje vliv rodinné výchovy a celého společenského klimatu, kdy sklízíme co jsem zaseli. /viz. příloha č.6/

Nebuďme ale pesimisté, protože ne všichni jsou takoví. Existuje také spousta pozitivních zkušeností s vedením žáků a ty stále ještě převažují. Já osobně si myslím, že pozice učitele je v dnešní době nelehká a myslím si také, že je dost takových učitelů, kteří svým přístupem a hlavně svou přirozenou autoritou svoji profesi zvládnou. Vím ale také ze své profese, že s někým se opravdu vyjít nedá a k tomu by škola potřebovala účinnější nástroje. Proto je nutné neustále inovovat a vymýšlet pro děti něco nového, nestereotypního, co by žáky bavilo a nutilo je být neustále ve střehu. /viz. příloha č.7/

2.5 Žák jako objekt a subjekt výchovy

Objektem je žák v tom smyslu, že je vystaven procesu vzdělávání, kdy je nutné jej tímto základním vzděláním připravit na vstup do společnosti. Subjektem je pak v tom smyslu, že všechny nabyté vědomosti a poznatky uplatňuje navenek. První zkušenosti se sociálním chováním získává dítě dle autorky Vykopalové, 1992 v rodině, kdy žije v nějaké sociální skupině, kdy se dále dostává do nové sociální skupiny, kterou je školní třída. Zde si postupně začíná uvědomovat sounáležitost se školní třídou a na této půdě vstupuje do jeho života nová autorita, kterou je pedagog, a právě v tomto období reaguje na každé učitelovo hodnocení. V době mladšího a středního školního věku dochází k celé řadě vývojových somatických a psychických změn, ale také k mnohým změnám v jeho sebevědomí, které se také promítají ve vztahu k učiteli. V počátcích školní docházky je žákova kázeň podřízena bezvýhradně učiteli, ale již v době středního školního věku se začíná ztotožňovat se skupinou a právě v této době velmi citlivě reaguje na učitelovo hodnocení ve vztahu ke skupině. V této době je k učiteli často kritičtější a učitel již není bezvýhradnou autoritou. Starší školní věk je obdobím nejpřevratnějších změn

tělesných i duševních. Nervová soustava se stává labilnější. Žák si v této době vytváří nové sociální vztahy k autoritám a dospělým. Odmítá uznat jakoukoliv nepřírozenou autoritu a uznává jen přirozenou autoritu. Učitel v této době musí bojovat o to, aby si svoji autoritu získal. V této době se také osamostatňuje z vazeb na rodiče. Z výše uvedených důvodů je nutné, aby pedagog chápal a respektoval tyto jednotlivé vývojové stupně. Jejich nerespektování má pak za následek konflikt z obou stran.

2.6 Interakce učitel- žák

Kvalita vztahu mezi učitelem a žákem hraje důležitou roli při vzdělávacím a socializačním procesu a tím pádem i postoji žáka k nim. V předešlých kapitolách jsem se zmínil o školním prostředí a školním klimatu. Vedle těchto faktorů záleží na tom, aby učitelé byli také pedagogicky a sociálně kompetentní, kdy tato kompetence je výsledkem sociální zralosti. Takovýto jedinec se vyznačuje následujícími charakteristikami :

- Dokáže svým chováním druhé uvolnit a uklidnit.
- Dokáže přiměřeným způsobem chválit i kritizovat.
- Je schopen cíleně ovlivňovat a regulovat interpersonální vztahy i vztah k sobě samému.
- Je taktní, tolerantní, citlivý.
- Je dobrým posluchačem, umí naslouchat.
- Je vyrovnaný optimisticky laděný.
- V jednání řešení problémů je konstruktivní.
- Má všestranné zájmy a je zvědavý.
- Rád poznává prostřednictvím komunikace ostatní lidi.
- Má pozitivní vztah k lidem i k sobě samému.
- Má schopnost rozvíjet osobnostní rysy lidí.
- Je přirozeně komunikativní.
- Je úspěšný v organizování a řízení lidí.

Pouze sociálně kompetentní učitel je schopen přispívat k utváření sociálních kompetencí u žáků. Učitel má možnost svými postoji, a svým jednáním vytvářet, ovlivňovat a měnit sociální vztahy uvnitř třídy. Tyto vztahy mohou nabývat kvality, přes manipulaci a strach ze sankcí až po partnerské vztahy ovládané přirozenou autoritou. Bohužel však

některé osobnostní rysy učitelů přispívají k napětí v sociálních vztazích a proto jsou nevhodné pro vytváření příznivého sociálního klimatu třídy, školy. Vesměs jde o dominanci, rigiditu a intoleranci apod.

O tom, jak si poradit s nezvladatelným chováním některých žáků, mě zaujal článek s názvem „Mám ve třídě lotra, co s ním“?. /viz. příloha č.8/ Tento článek je z Učitelských novin, kdy na tuto otázku dává odpověď Michaela Veselá, která je předsedkyně občanského sdružení Společně k bezpečí a má s prací s tzv. problémovými dětmi bohaté zkušenosti, protože byla v pozici učitelky. Tato bývalá učitelka provádí velmi poutavé přednášky na téma Šikana na základních školách. Svoji přednášku na toto téma provedla i na Základní škole v Chlumci nad Cidli., kde provádím svůj výzkum. Její vystoupení se zde setkalo s velkým ohlasem.

2.7 Shrnutí

Ve druhé části své práce jsem uvedl nejprve několik statistik, jak to vypadá se šikanou u nás. A je vidět, že se jedná o alarmující čísla. Z těchto důvodů je nutné nenechat tuto problematiku stranou a účinně s ní bojovat a nenechat věci dojít do daleko obludnějších rozměrů tak, jako je tomu jinde ve světě, kdy již došlo na školách ke střelbě a tím i k obětem na lidských životech. V této části jsem uvedl i několik varovných příkladů ze svého okolí, kdy se ale tyto příznaky podařily odhalit pomocí internetu, který je komunikačním prostředkem dnešní mládeže. Na internet jsou umístěovány různé videosekvence ze šikany žáků a učitelů, což je fenomén dnešní mládeže ulovit něco exkluzivního, kdy jsou za tuto snahu nejlepšího videa pak odměněni. Zachytit něco exkluzivního a pak se tím pochlubit - vždyť je to všude kolem nás - v politice, v showbyznyzu. Proč by se takovéto jednání neměl přenést na děti? Případ učitelky ze Znojma, která se dostala na první stránky novin za své sexuální video se žákem určitě také nepomohl učitelské profesi. Příklady šikanování a násilí ze školních lavic, které jsou pak na internetu, také nejsou nic neobvyklého a každý se žene za nějakou exkluzivitou. Ve své práci jsem také řešil jeden případ násilného chování mezi žáky, kdy se natočili na mobilní telefon a toto si pak rozesílali mezi sebou. V této kapitole jsem následně popsal klima třídy a jejich aktéry - učitele a žáky, kteří toto klima vytvářejí a dochází mezi nimi k vzájemné interakci. Popsal jsem zde

i nelehkou práci učitelů v dnešní době, kdy mnoho z nich také ze školy po prvních špatných zkušenostech odchází za lepším nebo ke klidnější profesi. Často se ve školách také objevuje hrubé chování žáků k učitelům, a to za podpory jejich rodičů.

Můj výzkum, který budu provádět, je z prostředí malého města s počtem obyvatel 5 000. Podle mého názoru v této škole ještě tak závažné problémy nejsou, ale nedovedu si představit, jak taková situace vypadá v Praze a v ostatních velkých městech, ale myslím si také, že jací jsou rodiče, tak takové jsou i jejich děti a hlavně na nich záleží, jak to bude ve škole vypadat. Vím, že jsou rodiče, kteří nezvládnou výchovu svých dětí a všemožně je pak podporují, zastávají se jich a kryjí je před učitelem, ale potom se stává, čehož jsem byl i svědkem, že dítě pak napadne své vlastní rodiče. Ve své praxi jsem již řešil dva takovéto případy.

V poslední podkapitole s názvem interakce učitel - žák jsem pojednal o pedagogických a sociálních kompetencích. Je to ale ideál asi takový, jako je ideální učitel. Učitel by měl být především přirozenou autoritou, která by žáky přirozeně vedla a podmanila si je svou osobností. Mimo formálního vedení by se měly vytvářet i neformální vztahy, vždyť i žák přichází do školy se svými mimoškolními problémy tak jako učitel. Také přítomnost specialistů je nezbytná, protože žáků s různými „dys“ je mnoho a práce učitelů bývá pak mnohem těžší.

3. Šikana na základní škole a patologické jevy s ní související

3.1 Zdroje, příčiny a projevy šikany

K tomu, aby v dětském kolektivu vznikla šikana, musí být splněny určité podmínky :

1. Ve třídě se vyskytne alespoň jedno nadprůměrně agresivní dítě, které má sklony k šikanování.
2. Současně je ve třídě dítě, které patří do rizikové skupiny. Například má brýle, je obézní, koktá, chodí špatně oblečené a je ze sociálně slabé rodiny.
3. Ve třídě chybí zdravé jádro, které by chování agresora zarazilo v jeho jednání.

Pokud jsou splněny tyto tři předpoklady, stačí minimální podnět a šikana začne. Útočník kolem sebe systematicky vytvoří atmosféru strachu, často tímto způsobem získá na

svou stranu jednoho nebo více spojenců. Vyhlídnuté dítě se tak stává terčem různých tzv. „legráček“, které jeho tříde do jisté míry více či méně imponují. Nenajde-li oběť včas způsob, jak se ubránit, ztratí postupně i ty dobré vztahy k dětem, které dosud měla. Šikana má více příčin – některé jsou zjevné na první pohled, jiné můžeme objevit až při hlubším zkoumání. Některé z takovýchto skrytých příčin jsou například:

- **tlak kolektivu**, který nutí dítě chovat se jinak - tak, jak se od něj očekává, že se bude chovat. Často k takové šikaně dochází, když agresor sám chce něco v sobě potlačit, ale potlačuje to mimo sebe tím, že trápí někoho, kdo ztělesňuje to, co agresor chce v sobě potlačovat – a tím si dokazuje, že není jako on.
- **touha po moci** - přání ovládat druhého člověka.
- **motiv krutosti** - někdy působí druhému radost, když někoho vidí trpět. Můžeme si myslet, že je to na hony vzdáleno normálnímu člověku, přesto někde uvnitř něco podobného dřímá u většiny lidí a je možno to probudit překvapivě rychle.
- **zvědavost** - týrat druhého člověka je trochu experiment – učitel (i mučený) cítí, že takováto situace člověka duševně obnaží, takže je možné podívat se až na dno jeho bytosti, jde o to „vydolovat“ z člověka jeho tajemství.
- **nuda a touha** po stále silnějších vzrušujících zážitcích, po senzaci.

Říčan, 1995 mluví ve své knize o přímých a nepřímých známkách šikany, které mohou být různě závažné. Některé jsou samy o sobě nevinné, ale jejich častější výskyt může být signálem toho, že některé dítě se stalo obětí šikanování. Rozhodující je výskyt většího počtu těchto signálů a jejich kumulace. Rozpoznání těchto znaků považují za důležité, a proto je nyní uvádím :

Nepřímé (varovné) znaky šikanování:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů. Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá brzo k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.

- Jeho věci jsou poškozené nebo zničené, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřenin, modřin, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Přímé znaky šikanování:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování.
- Hrubé „přátelské“ žerty (kanadské žertíky) na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Rodičům žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování.

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo).
- Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty,

prosí o dovoz či odvoz autem.

- Dítě chodí ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. „Nechte mě!“
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma.

(ŘÍČAN, 1995, s.49-50)

V poslední době také dochází k tomu, že děti se ve škole dělí na bohaté a chudé, i toto je také jedna z příčin vzniku šikany. Není pochyb, že na děti mohou různé nevýhody z nedostatku peněz působit psychicky velmi záporně.

Dětem je denně servírován mohutný přísun informací z médií - časopisů, televize a internetu a toto vše vlastně vidí i ve svém okolí a dovedou pak rozlišovat, kdo z nich je „in“ a kdo není. Ve škole, kde se denně setkávají, se pak dělí na tyto skupiny.

Nosit do školy mobilní telefon je už mezi žáky nutností, děti se mezi sebou hodnotí podle značky mobilu. Chodit ve značkovém oblečení a popíjet Coca-Colu ze školního automatu, ale i jinak utrácet kapesné znamená vyčlenit se určitým způsobem od ostatních. Tyto děti se pak stávají i bez mimořádných schopností důležitými pro ostatní a jsou z nich pak buď vůdci třídy nebo oběti šikany. Dětem ze zámožných rodin se pak mnozí podbízejí, škemrají na nich věci či peníze a brzy pochopí to, jaké výhody mají majetní před nemajetnými.

Z uvedených důvodů se pak citlivější, ale hrdé chudší děti cítí jako méněcenné a rodičům tuto situaci doma zazlívají, že si nemohou dovolit to, co je „in“ a z jakéhosi trucu se pak začnou stranit skupiny kolem „bohatých“, bují nevraživost a děti se rozdělují do skupinek.

Co může v takovéto situaci udělat učitel? Musí dětem vysvětlit, že vše začíná právě ve škole a kdo se bude pilně učit, má šanci na dobré místo nebo díky svému přehledu, schopnostem, prozíravosti, aktivitě a pílí může dosáhnout také všeho, co si bude přát.

Učitel musí svým pedagogickým umem překonat tyto překážky a dětem vysvětlovat, že jejich schopnosti nejsou vázány majetkem a že se budou rozvíjet nezávisle na jejich kapesném a že přátelství není závislé na tom, kdo co vlastní. V tom je důležitá práce pedagoga, aby zažehnal i tuto možnost doutnajících šikany z majetkových vlivů.

3.2 Mediální násilí

Vliv médií na současného člověka od jeho narození je obrovský. Toto je přičítáno také obrovskému skoku v technice. Televize, někde i dvě, jsou běžnou výbavou domácností. Další převratný fenomén dnešní doby je internet. Můžeme si vyhledat ihned jakoukoliv informaci. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl věnovat vlivu mediálního násilí samostatnou kapitolu, protože to považuji za velice důležité.

„Příčinná souvislost mezi mediálním násilím a násilným chováním je prokázána na více než třech tisících vědeckých studiích. Těmito studiemi bylo prokázáno, že čím realističtěji tu jsou médiím násilné trestné činy zobrazovány, tím je vyšší pravděpodobnost, že je děti a dospívající budou podle tohoto vzoru provádět.“

(Koukolík, Drtilová, 2008, s.219)

Většina psychologů, kteří se věnují dětem, se shoduje na tom, že agresivity mezi dětmi přibývá. Podle rodičů jsou na vině akční filmy a spousty krve v počítačových hrách. Za pravdu jim dává mnoho provedených výzkumů.

Ne v každém dítěti mediální násilí probudí agresivitu. Jen někteří jedinci se vzhledem ke své osobnostní výbavě a psychosociálnímu vývoji mohou stát násilníky. Velmi zde záleží na rodině. Je důležité v této době dítěti, když už sleduje takovéto programy, vše vysvětlit a mluvit s ním o tom, protože není možné ho vychovávat ve „skleníku“. Problém dnešní doby je v tom, že rodiče často odkládají děti k televizi nebo počítači, protože na ně nemají čas. Není pak možná kontrola toho, co děti sledují.

O tom, jak je škodlivé sledování televize dětmi do 2 let, hovoří ve své knize autoři (Koukolík, Drtilová, 2008 str.219) a upozorňují na to, aby dětské lékaři přiměli rodiče k zákazu takto malým dětem sledovat televizi. Výzkumy z raného vývoje mozku ukazují, že zdravý růst mozku kojenců a batolat a vývoj jejich přiměřených sociálních, ci-

ových a poznávacích dovedností kritickým způsobem vyžaduje přímou interakci s rodiči, či lidmi, kteří o ně pečují. Proto se nedoporučuje, aby takto malé děti sledovaly televizi.

Jedním druhem sociálního učení je nápodoba, a proto také děti již od věku 2,5 roku napodobují vše, co v televizi vidí a slyší. Bylo také zjištěno, že v animovaných filmech je v průměru více násilností než v akčních filmech pro dospělé.

Ve věku 3-5 let děti začínají chápat smysl vyhledávaných událostí a jejich pozornost strhávají rychlé, nápadné a nečekané pohyby a zvuky. Děti si však nedovedou dát tyto násilné věci do souvislostí, nechápou nadsázku a zajímají se o tyto filmy pro jejich rychlé proměny. Po zhlédnutí si hrají s větší mírou agresivity než předtím.

Kritický ve vztahu k televiznímu násilí a agresivitě je věk od 6-11 let. V tomto věku je již dítě schopno sledovat zápletku a utvářet si vlastní soudy a úsudky. Agresivita po zhlédnutí takového filmu roste, pokud se děti identifikují s televizní postavou.

Násilné chování je v současných televizních programech, kinech, videohrách, hudebních produkcích takřka všude kolem nás. Důvod je prostý, zvyšuje to sledovanost a tím pádem se lépe prodává i reklama. Netřeba uvádět statistiky, kolik násilných činů je v televizi, a to dětské pořady nevyjímaje, jak jsem již uvedl výše.

Při této záplavě násilností z médií je tu opět velký vliv rodiny, která může tomuto vlivu zabránit, omezit ho nebo vysvětlit jednotlivé souvislosti.

Vliv násilí na televizních obrazovkách je dle autorů Koukolík, Drtilová, 2008, s.221 na malé děti trojí :

- děti se naučí agresivním postojům, chování a násilí jako způsobu řešení problémů;
- vnímavost vůči skutečnému násilí se sníží;
- vyvíjí se obava nebo strach, že se dítě samo stane obětí násilí;

Výzkum Americké asociace psychologů uvedený ve výše uvedené knize Koukolík, Drtilová, 2008, potvrdil, že násilí v počítačových hrách a videohrách může zvyšovat dětskou agresi. Jako důkaz odrazu televizního násilí na dětech uvádím některé skutečné případy, kdy na jedince působily „hrdinové“ z médií.

-Šest mladíků přinutilo ženu, aby se ponořila do palivové směsi a potom ji zapálili.

Dvě hodiny před tím viděli podobnou scénu v televizním pořadu.

-Dvě patnáctileté dívky vyskočily z okna výškového domu v Moskvě, policisté

objevili dopis psaný supermanovi. Vyplynulo z něj, že je měl při pádu zachytit a zachránit.

(www.zpravy.centrum.cz)

Zde v této části můžeme opět vidět, jak je nebezpečné nechat působit násilí již na malé děti. Mnohdy pro svůj nedostatek času k tomu přispíváme a podceňujeme tento dnešní fenomen, ale pak již může být pozdě a náprava je velice složitá a následky mohou být tragické.

3.3 Dětská „kyberšikana“

Kyberšikana (tzv. počítačová šikana) je druh šikany, který využívá elektronické prostředky jako jsou internet, blogy, e-maily, mobilní telefony apod. Řada takového jednání může spadat do oblasti kriminálního jednání. Typickým příkladem je zasílání urážejících, útočných e-mailů, SMS zpráv, vytváření stránek a blogů urážejících ostatní. Například již výše uvedené rozesílání e-mailů.

V řadě zemí se již s touto problematikou zabývají tak, že přijímají nové zákony a bezpečnostní opatření. Zakazují se používat mobilní telefony ve školách a v řadě zemí se již ustavily speciální týmy na vyšetřování šikany. (např. v Jižní Koreji, kde kyberšikana představuje vážný celospolečenský problém, v USA je kyberšikana od roku 2006 federálním zločinem).

Svět počítačů, dále již PC, se rozvíjí neskutečným tempem a tento svět si oblíbila i dnešní mládež, kdy komunikace prostřednictvím PC a mobilních telefonů je zcela běžná věc a kdo nemá „mejla“ či ICQ a dobrý telefon s foťákem, není prostě „in“. Z důvodu její závažnosti a rozšířenosti jsem se rozhodl ji samostatně vyčlenit a věnovat jí samostatnou podkapitolu.

Z výše uvedených příkladů je vidět, kam až může zajít a jak může být krutá. Možná si ani někdo neuvědomí, co může napáchat.

Její rychlá šířitelnost mezi stovky uživatelů během krátké doby je něco neskutečného, zvláště když je dobrý klip motivován tím, že bude náležitě oceněn některou společností. Jsou vytvářeny různé třídní stránky, kde mezi sebou desítky žáků komunikují a tím je zde další možné riziko, když se sem dostane nějaký podobný klip či fotografie.

Tato šikana je specifickým druhem šikany online, kdy se děti nechávají inspirovat v šikanování a agresivních projevech moderními technologiemi. Děti utíkají do „kyberprostoru“. Moderní technologie hodně pozměnily svět dětí a rodiče se dostávají na vedlejší kolej. Nejen informační, nýbrž i psychická závislost dětí na internetu a vůbec na nových technologiích roste. Kyberprostor umožňuje dítěti uvolnit skryté frustrace, na druhou stranu jsou ale nové technologie dobré v tom, že rodiče můžou mít své dítě neustále na očích a mohou jim zavolat či je vidět. Kamery jsou také dávány na problémová místa ve školách. V případě fyzického dozoru jsou tyto technologie pro rodiče výborné, ale v oblasti psychického vývoje dítěte však moderní technologie rodičům beznadějně děti vzdalují. Internet, chatování, MMS či nové typy počítačových her nejsou pro nastupující generace jen pro občasnou zábavu, ale jsou nedílnou součástí reality. Zatímco pro dospělého je kyberrealita jen součástí náplně práce či je to volnočasová aktivita, dítě v takovéto realitě vyrůstá. Pro dětské psychology je on-line psychika jedním z nejdůležitějších současných oborů.

Kyberprostor je v období puberty jedna z možností úniku od reality všedního dne, od ostatních institucí a právě v tomto období vzniká největší počet závislostí na internetu.

Tento typ šikany je velice nebezpečný v tom, že útočník může být skrytý a dlouhou dobu unikat, kdy navíc internetové pole smazává rozdíl ve fyzické síle a sociálním postavením ve skupině. Otevírá tedy i prostor těm, kteří nemají dost odvahy a síly, aby terorizovali v reálném světě. /viz.příloha č.9/

Způsobů, jak ublížit, je mnoho a tento je jeden z nich, kdy je nebezpečný svou anonymitou a bezprostředností a rychlostí šíření. Bohužel s vývojem techniky se vyvíjejí i negativní stránky, a proto je důležité vytvářet dostatek prostředků, aby nebylo možno beztrestně někoho prostřednictvím těchto technologií obtěžovat, sužovat či šikanovat.

3.4 Souvislosti užívání návykových látek se šikanou

Pojem návykové látky zahrnují veškeré látky (mj. omamné a psychotropní), které jsou schopny ovlivnit psychiku člověka, sociální chování a ovládací nebo rozpoznávací schopnosti. Do této kategorie patří alkohol, tabák a omamné psychotropní látky. V České republice není stanovena věková hranice pro užívání těchto látek. Konzumace

těchto látek není považována za protiprávní jednání. Jejich užívání osobami mladšími 18 let je ale považováno za nebezpečné chování, ale není považována za protiprávní jednání. Trestné je však navádění k užívání návykových látek nebo podpora takového jednání u osob mladších 18 let, kdy takovéto jednání je klasifikováno jako přestupek nebo trestný čin.

V každé škole je vypracován metodický pokyn, jak postupovat proti tomuto nežádoucímu jevu z důvodu, že s uvedeným problémem bojují v současnosti na každé škole. Někde více, jinde méně.

Z provedených výzkumů je zřejmé, že výše uvedené negativní jevy jsou škodlivé jak pro organismus dětí, tak pro udržení přijatelného klimatu ve třídě, kdy tyto látky ovlivňují sociální chování jedinců, které pak vede k dalšímu nepředvídatelnému chování, které je klasifikováno jako násilné a agresivní k ostatním jedincům či samotnému pedagogovi. O vztahu k alkoholu, k násilnému chování některých jedinců nepochybují žádné studie. Jestliže se u dospívajících chlapců kombinují špatná docházka do školy, užívání drog a účast ve rvačkách, vysoce roste pravděpodobnost, že se v dalších letech svého života dopustí násilného trestného činu.

K alkoholu bych ještě dodal, že jsem byl na spoustě preventivních akcí proti mládeži požívající alkohol a musím říci, že výsledky byly zarážející. Nejednalo se pouze o přistižené mladistvé, ale i o nezletilé, tedy děti do 15 let, které se přivedly do stavu opilosti a byly po 22. hodině v některém z nočních podniků v teritoriu našeho města. Když jsme následně sháněli matku dítěte, vyzvedli jsme ji z restauračního zařízení pod vlivem alkoholu. V dalším případě se jednalo o patnáctiletého mladíka, který byl na diskotéce a bylo u něho naměřeno 1.74 promile alkoholu v dechu. Vůči policii se choval velmi drze a drzý byl také na sociální pracovníci. Bohužel rodiče neměli zájem pro něho přijet a bylo zjištěno, že chlapec „zdráně“ pokračuje ve šlépějích svého otce, který pro policii také nebyl žádným nováčkem. Doma jej rodiče nechťeli, a tak mladík putoval na záchytku.

Bohužel na těchto příkladech je vidět, jak liknavý je přístup některých rodičů k jejich dětem, často o nich nemají vůbec přehled a je jim jedno, co dělají. Někteří rodiče mě kontaktují, protože si nevědí rady se svými dětmi, které užívají drogy. Vždy to začíná tím, že na své děti přestanou dohlížet, nevšímají si změn jejich chování, neptají se, s kým se kamarádí, kam chodí. Přestanou se svými dětmi komunikovat jako kamarádi a omezí se jen na příkazy a zákazy a na to, aby vše tzv. „klapalo“.

S drogami je to podobné, kouření marihuany se stává u mladých pomalu normální. O škodlivosti drog přitom není třeba pochybovat, o tom si můžeme přečíst ve spoustě literatury či na internetu.

Těmto patologickým jevům nahrává také to, že po revoluci vzniklo spousta nočních non - stop klubů, kde je také umístěno množství výherních automatů a kde se často nepatří, kolik je návštěvníkům let při podávání alkoholu. Obchod a zisk jsou přednější.

„Zneužívání drog, alkohol a násilné chování se často kombinují, a to zejména u mladistvých, kdy pod vlivem těchto látek dále dochází k trestné činnosti. Výše uvedené zjištění byla zkoumána na souboru středoškoláků v amerických státech.“

(Koukolík, Drtilová,2008 s.229)

Z výše uvedených jednání vyplývá, jak je důležité preventivně pracovat již na základních školách a nepodcenit tyto negativní jevy, které se šikanou úzce souvisejí, kdy z těchto dalších negativních jevů bych ještě chtěl uvést krádeže a záškoláctví, které je často podporováno i rodiči dětí, kteří věří jen svému dítěti. Práce učitelů je ve škole v současné době nesmírně těžká. Vzpomeňme si ale na jedno moudré přísloví: **“Škola základ života.”** Z tohoto důvodu je nutné v této době v této těžké práci nepolevit, protože škola mnohdy přebírá i rodičovskou funkci, protože spousta rodin nefunguje tak jak má.

Vychovat jedince v této instituci bez spolupráce pedagogů, rodičů a prostředí je jako plavat proti proudu. Učitel může ve škole něco vysvětlovat o škodlivosti návykových látek, a když dítě přijde domů a tam je vše opačně, ztratí vysvětlování svůj účel. Ve společnosti je to někdy také podobné, kdy je vše řízeno hlavně ziskem a je jedno, komu a v jakém věku se co prodá. Proto je práce pedagoga důležitá v tom, že ve svém úsilí nesmí nikdy přestat a musí doufat, že i v tomto směru nakonec zvítězí.

3.5 Násilí a agresivita na školách

V úvodu této kapitoly bych si nejdříve chtěl položit následující otázku, zda je pravda že násilí a agresivita na školách dle médií stoupá, nebo se jedná pouze mediální bublinu nebo o fakty podložený výzkum? Aby byla na základních školách tato situace zmapována, byl v roce 2007 zaslán Asociaci pedagogů základního školství, dále již (APZŠ)

dotazník na téma Chování žáků a výsledky byly uveřejněny v Učitelských novinách 44/2008 a 1/2009. /viz. příloha č.10,11/

Tento dotazník sledoval chování žáků navzájem, ale také jejich vztah k autoritě, tedy učiteli, a vztah k majetku. Zvlášť byla sledována situace na prvním a na druhém stupni základních škol. Dotazováni byli učitelé a ředitelé z 1097 škol v ČR. Jednalo se o školy městské i venkovské.

Ze získaných výsledků bylo zjištěno, že již není velkých rozdílů mezi městskými a venkovskými školami. Jako nejproblematictější jevy se ukazovaly vulgarita a agresivita, a to v kontextu hrubého vyjadřování a verbálního napadání. Z uvedených výzkumů vyplynulo, že šikana a rasismus nejsou tak časté, jak prezentují média, a z tohoto je nutné si udělat obrázek o médiích. Z uvedených dotazníků byla zjištěna i vulgarita a agresivita vůči učitelům, kdy od vulgárního jednání již není daleko k fyzickému napadení.

Z výsledků také vyplynulo, že 20%, ředitelů z velkých městských škol má pocit ohrožení, kdy z tohoto počtu 8% uvádělo slovní útoky ze stran žáků i rodičů.

Z prognóz tohoto výzkumu bylo zjištěno, že 12 % ředitelů uvedlo, že se situace nemění, a 88% uvedlo, že se situace ještě zhoršuje. Bylo také zjištěno, že svoji roli zde hraje oslabená pozice učitele ve společnosti. /viz. příloha č.11/

Z těchto výše uvedených důvodů je také těžké bojovat se šikanou a ukáznit žáky, když se sám učitel cítí ohrožen. Z výzkumu vzešlo také to, že 80% ředitelů základních škol tvrdí, že škola nemá dostatek možností, aby nevhodné chování žáka ovlivnila.

Z výše uvedených výsledků je vidět, jaký je stav ve školství, a nelze se tomu vůbec divit. Vždyť jaká je společnost, tak takové je i chování dětí ve škole. Děti jen zkoušejí to, co vidí u rodičů, a zkouší to i ve škole. Stačí se podívat na televizi, kde se takovéto drzé chování vyplácí a toleruje. Očividně nemravné jednání je tolerováno a někdo tomu říká chytrost. Na prvním místě jsou vždy peníze, které za tím vždy stojí. Když pak dítě dostane tučné kapesné, které je někdy na úrovni platu pedagoga, tak je to opravdu k zamyšlení, čeho vlastně chceme dosáhnout a kam až to může vést.

3.6 Shrnutí

V této kapitole jsem popsal, jak šikana vzniká, z jakých příčin a jak se projevuje, kdy je nutné všimnout si těchto příznaků, protože šikana je často skrytá.

Další hrozbou pro vyrůstající populaci jsou současná média a nespočet informací v nich. Neustálý tok násilí v pořadech pro dospělé a děti má také svůj vliv a v této situaci musejí splnit svoji úlohu rodiče a vychovatelé pomocí vysvětlování, přesvědčování a apelovat na zdravý rozum. V této kapitole jsem opět poukazoval na věkové období, kdy se děti v této době vyvíjejí a procházejí složitým obdobím, kdy jsou pro ně na prvním místě vrstevníci, je nutné na toto období dát obzvlášť pozor. Když se v tomto období udělají chyby, tak se již těžko napravují.

Dále jsem ve třetí podkapitole popsal kyberšikanu jako současný problém související s vývojem moderní techniky. Mobilní telefon vlastní skoro každý a přístup k počítači má také většina z nás. Děti jsou v tomto někdy podstatně kvalifikovanější než jejich rodiče, a tak je rodiče často v tomto skrytém světě jedniček a nul nemohou kontrolovat. Je to také často svět skrytých identit, kde je možno druhému anonymně ublížit. S vypátráním pachatele je to někdy velmi složité, i když ne nemožné. Je tedy nasnadě ani tento nastupující trend nepodcenit a věnovat se dětem, které tráví své volné chvíle jen a jen u počítače. Tento fenomén dnešní doby je potřeba mít pod kontrolou a nestát se závislým na tomto médiu nebo prostřednictvím něho někomu ztrpčovat život.

Dalším navazujícím se jevem na šikanu jsou návykové látky. S tímto jevem se sice již trápili i v minulosti, kdy o tomto je možné se dočíst v řadě publikací a v současné době se tento jev vrací do tzv. nové postmoderní doby s nebývalou razancí a je nutné mu čelit. Opilí, drzí školáci, kteří již často použili nějakou z návykových látek ohánějící se svými rodiči a kteří znají svá práva, ale ne povinnosti, jsou také problémem současného školství. O vztahu se šikanou není třeba pochybovat a o šikaně těchto výrostků k učitelům bylo již také mnoho napsáno. Zde je důležitá spolupráce rodiny a školy.

Za velmi podstatné jsem také považoval popsat současný stav násilí a agresivity na školách, uvedené články byly uveřejněny v seriózním periodiku - Učitelských novinách. Z provedených výzkumů je vidět, že se jedná o neutěšený stav, který je nutný řešit a ne ho odkládat a čekat, až násilí a agresivita ovládne naše školy.

Z uvedené kapitoly je patrné, že příčin šikany je opravdu mnoho, a proto je tedy nutné o těchto věcech komunikovat na všech úrovních a celkově zlepšovat také prostředí, aby každý věděl, že má nejen svá práva, ale také povinnosti.

Na druhou stranu se také nelze řídit jen tím, co mohu a co nesmím, ale také dobrým svědomím a dobrými mravy v nás. Tak, jak se chováme my k ostatním, můžou se chovat i ostatní k nám. Například, že když budu vydělávat na podávání alkoholu mládeži a

umožním jim hraní na výherních automatech, pak se nemohu divit, že moje děti se chovají stejně a někdo jiný jim nějakou drogu či alkohol podá, protože na tom chce vydělat a ostatní ho nezajímá. Bohužel znám ze svého okolí několik takových případů, kdy rodiče takto „ztratili“ své děti. Zároveň je také důležité vědět, že dítěti dáváme svým, např. agresivním jednáním příklad, a tak si musíme dobře uvědomit, jak se chováme k druhým, protože tyto vzory přebírají i naše děti a chovají se tak ve škole.

4. Minimalizace šikany na základních školách

4.1 Nutnost zkoumání problému

Předpokladem úspěšného předcházení a prevence šikany je v první řadě to, abychom připustili možnost, že šikana na konkrétní škole existuje. Průzkumy šikany ukazují alarmující čísla ve výskytu šikany na českých školách, a proto je nutné pro úspěšný boj se šikanou udělat první preventivní krok a nečekat, až se šikana dostane do pokročilejšího stádia. Je nutné projevit počáteční aktivitu, kdy není možné spoléhat na erudovanost a kvalitu pedagogů, kteří by si měli vytvořit ve třídě neformální atmosféru vzájemné důvěry, aby se jim všichni žáci svěřili a podařil se jim tak každý náznak šikany odhalit. Idea dokonalých třídních komunit, které by měly třídní samosprávy, je na větších městských školách stále ještě utopií a dlouho asi bude, protože duch individualismu prochází celou naší společností. Nelze také dokonale uhlídat celou školu o malých ani o poledních přestávkách, kdy jsou děti mimo školu a může zde k šikanování dojít, protože zde mají spoustu volného času a jsou v této době z dohledu pedagogů.

Počátečním impulsem by tedy měl být průzkum šikany ve školním prostředí, který stanoví diagnózu, se kterou je dále možné pracovat. Ve sborníku metod od autorek (Parry, Carrington, 1997) je uveden přínos zkoumání problematiky šikanování ve škole.

1. Poskytne základní vymezení rozsahu šikanování. Z budoucího opakování stejného šetření můžeme analyzovat účinnosti použitých metod.
2. Může přinést řadu užitečných informací.

- kde jsou riziková místa školy
 - zda se šikanuje u nějakého pedagoga či vychovatele více
 - jak se na tuto problematiku dívají žáci a učitelé
3. Z provedených výzkumů vyplynulo, jak vysoký je výskyt šikany na školách oproti předpokladu pedagogů.
 4. Průzkum, na němž se podílejí samotní žáci, představuje přínos proti šikanování tím, že se do něho vnáší světlo a je snaha ho řešit.

(PARRY, CARRINGTON, 1997, s.17)

Nepodceňovat tento problém by mělo být prvořadým úkolem každého kantora a vždy udělat nějaké preventivní opatření a vzdělávat se v této oblasti. Vždyť šikana má nové formy, přesouvá se na internet a je stále skrytější. Nedávno jsem byl také u rozkrutí jedné šikany, která probíhala již dva měsíce a pro pedagogy byla zjevně skrytá. Jednalo se o finanční vydírání, které bylo kombinováno s ublížením na zdraví. Možná by nějaký dotazník či pečlivější komunikace se žáky přispěla k odhalení tohoto případu.

4.2 Problémy současné školy z hlediska pedagogů

Na začátku této podkapitoly bych se chtěl nejprve věnovat problému, jak se mění chování žáků a s čím se musejí učitelé základních škol vyrovnávat. Uvedené téma je také popsáno v Učitelských novinách č.17/2009, kdy na toto téma proběhla konference, kdy před ní proběhla anketa na výše uvedené otázky a dále také na to, jaké by současní pedagogové přivítali opatření k chování žáků ve třídách, které je v poslední době neúnosné.

Z uvedených témat bylo jasné, že současná škola na všechno nestačí, tedy alespoň za současných personálních, legislativních a finančních podmínek. Dále bylo konstatováno, že školy by v současnosti potřebovaly nejvíce školní psychology, speciální pedagogy a asistenty pedagogů. Z úst pedagogů vyplynulo, že je velice důležitá spolupráce s rodinou, dobrá komunikace se žáky, přístup k nim a hlavně záleží na osobnosti učitele, kdy každý by měl sám nejlépe vědět, na co stačí. Toto je základ

na kterém by měl každý učitel stavět. Jako velmi podnětné pro moji práci se mi zdálo zde uváděné, již pomalu zaklínadlo, které zní : „Spolupráce rodiny a školy“. Rodiče často kryjí omluvenkami absence svých dětí, o kterých ve skutečnosti nemají přehled, jen aby neměli sníženou známku z chování. Když rodiče překryjí záškoláctví, jsou učitelé zcela bezmocní. Z tohoto vyplývá potřeba narovnání školského zákona a úprava zákona o rodině. V tomto ohledu je nutná spolupráce rodiny a školy i dalších institucí tak, aby rodina byla nucena se školou komunikovat a spolupracovat, protože to je základ. Z dalších důležitých institucí bych například uvedl orgán sociálně právní ochrany dětí, dále již zmíněný OSPOD. S tímto orgánem se setkávám i já při své práci a tak vím, že sem chodí všechny důležité informace o žákovi i z dalších jiných institucí, a proto si myslím, že by bylo vhodné tyto informace poskytnout i škole, aby byl tok informací obousměrný.

Dále bych se ještě chtěl vrátit k výše uváděné konferenci, kde probíhala debata nad vykázáním žáka ze školy a s tím i povinnost si toto dítě doma rodiči vzdělávat, nebo také, aby bylo v možnosti školy vykázat žáka z vyučování k pracovníkovi, který by s ním dále pracoval, ale bohužel rozpočet školství zatím tuto možnost neumožňuje.

Druhá varianta počítá s tím, že se žák vyloučí na určitou dobu ze školy pro jeho nepřizpůsobivé chování a rodiče ho budou muset po určitou dobu vzdělávat doma sami. Je to varianta určitě výrazně upozorňující na nevhodné chování jejich dětí, kdy tuto možnost by musely podpořit další instituce, aby rodiče byli povinni takto konat a hrozila by jim při nesplnění této povinnosti nějaká sankce. Rodiče by se pak na školu dívali úplně jinak, komunikovali s ní a starali by se o děti a předešlo by se tak spoustě problémů. Rodiče se musí cítit zodpovědní za výchovu svých dětí ve škole a nemohou se tvářit, že se jich to netýká.

Uvedená problematika na posílení pravomocí škol také souvisí s tím, že rodiče musí dát souhlas s vyšetřením dítěte v pedagogicko-psychologické poradně, ale zpětné výsledky se učitelé bez souhlasu rodičů nedoví. To je jeden z paradoxů, protože když pedagog pošle dítě na vyšetření, měl by znát i jeho výsledky, aby mohl stanovit další postup. Učitel tyto informace o dítěti potřebuje. Vždyť jedno takové dítě může narušit chod celé třídy. Učitelova autorita bude pryč a kde není autorita, tak tam nemá učitel třídu pod kontrolou a mohou tam bujet patologické jevy.

Bohužel je nadmíru jasné, že dnešní škola je díky svému okolnímu prostředí jiná než v předešlých letech, a tak je nutné, aby na školách pracovali lidé s hlubší znalostí psy-

chologie, etopedie, a již v začátcích se rozkrylo a eliminovalo nežádoucí chování některých jedinců.

Myslím, že pokud by se již v těchto počátcích zachytilo patologické chování některých jedinců a vědělo se o nich dostatek informací, dala by se udělat ta nejlepší prevence. Eliminace šikany a jiných patologických jevů je možná jen za spolupráce výše uvedených institucí a posílení pravomocí školy, diagnostikování problémových žáků a další práce s nimi. Je nutné si ale uvědomit, že základ všeho leží na rodině a její spolupráci se školou. Pokud toto nebudeme respektovat, může se stát, že šikana a s ní související jevy budou na škole bujet a stanou se nevladatelné.

K výše uvedeným steskům, že školy by potřebovaly více školních psychologů, speciálních pedagogů a asistentů pedagogů, aby se tento narůstající problém zvládl či alespoň minimalizoval, si myslím, že je to správný směr, ale bohužel i tok peněz do školství záleží na celkové ekonomické situaci země.

4.3 Nástroje užívané k diagnostice šikany

K tomu, aby učitel předešel a odhalil počínající šikanu, by měl používat níže uvedené diagnostické metody, protože nelze čekat na to, až se šikana objeví sama. Mezi takovéto metody patří zejména :

Pozorování - tato metoda je náročná na odbornost pedagoga v oblasti šikanování, kdy si musí všimnout chování žáků ve třídě, o přestávkách a dalších různých situacích ve spolupráci s ostatními pedagogy, kteří třídu vyučují. Toto je však nesmírně náročné a mnohdy nemožné, a tak se učitel musí zaměřit na potencionální aktéry šikany a všimnout si přímých i nepřímých známek šikany. /viz kapitola 1.3/ Při této metodě lze také využít videotechniku, která může sloužit na určitých místech preventivně. Při této metodě můžeme zjistit následující poznatky :

- tělesné zvláštnosti žáka a jeho projevy
- způsoby chování, jednání, žákovy výkony a situace, ve kterých se odehrávají
- vzájemné vztahy žáků ve školní třídě a její celkové zaměření, včetně vlivu jednotlivých členů na skupinu
- vliv na žáka z jeho rodiny

Rozhovor - tato metoda je postavena na kvalitě osobnosti pedagoga, který si vytvoří se žáky takové vztahy, kdy se mu žáci svěří se svými problémy a tedy i se šikanou. Dále se touto metodu také postupuje při vyšetřování již zjištěné šikany. Tato metoda má při zjišťování šikany svůj nedostatek u vyšších ročníků, protože žáci podle výzkumů ke svým pedagogům takovéto vztahy nemají, nedůvěřují jim a nesvěřují se jim příliš často. Tento postup je uplatňován u žáků v prvních a druhých ročnících, kde se děti hodně svěřují paní učitelce. Také u rozhovoru musíme ale dodržet několik základních pravidel:

- vybrat vhodné místo
- vytvořit atmosféru vzájemné důvěry
- připravit si otázky, které by měly být přímé a jednoduché
- dbát na nečekané otázky protistrany
- nemít předsudky a vcítit se do druhého a správně si vyložit jeho odpovědi
- dozvědět se to, co bylo cílem rozhovoru

Dotazník – je poměrně přesná metoda ke zjištění výskytu šikany. Jeho sestavení je závislé na tom, co sledujeme, jaký problém řešíme. K diagnostice šikanování lze použít více variant, např. depisážní dotazník šikanování I a II (pro zachycení alarmujících signálů)

Při sestavování dotazníku bychom měli dodržovat určitá pravidla:

- dbát na vědecké zpracování
- počítat s tím, že se část dotazníků nevrátí, nebo nebudou vyplněná
- otázky musí být jasně stylizované
- otázky by se neměly týkat intimních problémů

(KOLÁŘ 2001, s. 221,224-225)

Sociometrická metoda – metoda, která se zaměřuje na zjišťování sociálních vztahů ve skupinách, kdy se její členové uvnitř vzájemně znají. Mezi základní sociometrické techniky patří sociometrický průzkum, který se zaměřuje na zjišťování názorů členů skupiny na své vlastní postavení ve skupině, dále na postavení ostatních členů podle skupinového mínění a konečně na vlastní vztahy k ostatním členům skupiny.

(BENDL, 2003, s.94)

Údaje získané z těchto metod mohou hodně napovědět a pomoci pedagogovi v odhalení šikany a také problémů jednotlivých žáků, jako jsou vztahy ve třídě, a co by měl preventivně udělat, aby uhasil včas doutnající plamínek šikany. Je nutné ale vědět, že i s těmito údaji by měli pracovat odborníci a vždy správně aplikovat metodu zkoumání.

4.4 Cesty vedoucí k minimalizaci šikany

Cílem každé školy je u šikany dosáhnout její minimalizace a pokud možno předejít celoškolským přístupem jejímu výskytu na škole vůbec. Nejnovější studie šikanování zdůrazňují důležitost celoškolského přístupu. Základní školy jsou k vytvoření takového přístupu vázány Metodickým pokynem MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j.

20 006/2007-51, kdy tento definuje Minimální preventivní program, stanovuje úlohu pedagoga a začlenění prevence do školního vzdělávacího programu.

Tento pokyn zdůrazňuje, že je nutná **efektivní primární prevence** - obsahující kontinuální a komplexní programy, interaktivní programy, kdy je třeba žáky aktivně zapojit a zlepšit s nimi komunikaci a pomoci žákům odolávat sociálnímu tlaku. Naproti tomu tento program poukazuje na **neúčinnost primární prevence**, která se zaměřuje na pouhé citové apely a předávání informací, potlačování diskuse, jednorázové akce nebo pouhé promítání filmů. Jeden ze základních problémů je to, že se o šikaně dostatečně nemluví, a proto je nutné zvýšit informovanost, kdy je nutné odborně zaškolit pedagogy a ostatní pracovníky školy, aby věděli, jak postupovat v prevenci a v boji s šikanou. S problematikou šikany je nutné seznámit rodiče a navodit s nimi úzkou spolupráci. Žáci musí být informováni o šikaně, aby věděli, kdy a kam se obrátit a měli veškeré informace o tomto jevu. /viz. příloha č.12,13/

Schéma prevence školních šikan, následující na úrovni školy by měla vypadat dle autora (Kolářa, 2001, str.198) následovně, kdy model ucelené prevence má 7 vrstev :

1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.

Pedagogickou komunitu lze charakterizovat jako demokratickou formu vedení výuky

a posilování demokracie na úrovni celé školy. Zde je zdůrazněno, že učitel by měl být hlavně učitelem demokracie. Cílem je vytvořit příznivé školní prostředí.

Do základních zásad vytvoření takového prostředí patří :

- zapojení žáků do demokratické formy třídní samosprávy, ptát se dětí na jejich názory, komunikovat s nimi, dávat dětem možnost volby,
- vytvoření třídních samospráv, vytvoření parlamentu třídy, který pak se schází na úrovni celé školy s vedením školy,
- vytvářet kooperační týmy ve třídě a mezi ročníky - tzv. **kooperativní učení** a tím podporovat zapojení outsiderů do skupinových aktivit, kdy výsledek celé skupiny je pak závislý na všech jejich členech, a učit tím potenciální agresory i oběti šikany vzájemného soužití a spolupráce, posilovat tím sebevědomí outsiderů a otupování ostří agresorů,
- sepsání školních smluv a chart proti šikanování
- otevřeně informovat rodiče o nepříjemnostech a problémech školy a navodit s nimi cestu spolupráce při možném řešení, vytvořit vazbu vzájemné důvěry, umožňovat jim přístup do školy a možnost být při vyučování, podpořit rodiče při jejich aktivitách ve vztahu ke škole a přenášet na ně část zodpovědnosti
- do těchto aktivit zapojit všechny pracovníky školy
- vytvořit hlídky proti šikanování

2. Specifický program proti šikanování jako důležitá součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit, na tom by se měli podílet všichni pracovníci školy. Program by měl obsahovat :

- přítomnost specialisty pro prevenci šikanování
- domluvu pedagogů, jak postupovat při řešení šikany
- depisážní šetření výskytu šikanování
- režim proti šikanování (zahrnuje dozory učitelů o přestávkách, na obědě, šikanování je zahrnuto a definováno ve školním řádu, schránku důvěry)
- vhodný způsob seznámení rodičů s bojem školy proti šikaně

3. Odborné služby resortu školství tvořené pedagogicko- psychologickými poradnami,

střediska výchovné péče, speciální pedagogická centra, diagnostické ústavy, apod., jejichž úkolem je řešit pokročilé formy šikany a poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.

4. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů zabývajících se šikanováním, odborné besedy na toto téma, např. spolupráce s kriminalisty zaměřená na mládež, besedy s kurátory, odborné přednášky institucí např. Selenger, Návrat, Relax, spolupráce s dětskými psychiatry.
5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
6. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství, krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.
7. Monitorování situace a zabezpečení ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování apod.

Z výše uvedeného je vidět, že materiálu k odhalení a prevenci je spousta a také se tímto jevem spousta institucí zabývá. Nutné je však včas aplikovat a nebát se mnohdy jednoduchého řešení, které nám poodhalí roušku šikanování či jiného patologického jednání. Vždy je důležité vědět, na koho se včas obrátit. V době internetu je také na toto téma publikováno spousta materiálu, které se vyhledají velice snadno.

4.5 Návnik modelových situací pro učitele

Je bezesporu jasné, že praktická cvičení jsou mnohem lepší než jen pouhá teorie, kterou se můžeme dozvědět v knížce, kdy jich na toto téma vyšlo mnoho a další dostupné materiály jsou na internetu. Nechci také ve své práci popisovat dopodrobna všechno, co se týká šikany, a dále projekty, které byly již publikovány a které jsem si přečetl. Tyto materiály je možno získat pouhým kliknutím myši nebo návštěvou knihovny. Myslím si, že jedna z dobrých variant je trénink, tedy příprava na to nejhorsí, tedy na šikanu a její praktické řešení.

Mnoho šikan bylo zdokumentováno a také medializováno. Z těchto příkladů je nutné se poučit a procvičit si je třeba s metodikem prevence, který by měl být garantem takovýchto aktivit a tyto přenášet na další pedagogy, kteří jsou v takovýchto situacích bezradní. Semináře a praktická cvičení, na kterých se učitelé mají naučit zvládat lehčí i těžší formy šikany, jsou z více než 60% realizována prakticky, kdy se zde nacvičují praktické modelové situace pod vedením specialistů. To, co se zde naučí, by si neměli nechat jen pro sebe, ale měli by to přenášet do celého pedagogického sboru.

V rámci nácviku se učitelé snaží podobné situace sehrávat a jednotlivé role jim stanoví koordinátor. Někdy jim řekne, jaké chování mají ukázat, jindy ponechá spontánní průběh. Bývá obtížné již jenom zahrát příběh. Nikdo se nemá k tomu, aby dělal oběť a nikomu se nechce hrát úlohu agresora či přísluhovače. Hrát úlohu soudce - (pedagoga) také není nejvyhledávanější. Svou agresi popíráme, stydíme se za ni, bojíme se jí. Když se člověk ve skupinové psychoterapii dostane tak hluboko, že narazí na svou krutost a agresi, úplně se zhroutí.

Přehrávání příběhu tedy probíhá pouze v náznaku. Oběť se úplně neodváží lehnout si a schoulit se. Agresoři své jednání provádějí jen v náznacích a každý se brání vážnější variantě šikany. Jen ojediněle dochází k přehráním podle skutečnosti. Většinou to bývá u skupin, kde je přítomno více mužů a jeden z nich se nabídne jako oběť. Při těchto okolnostech dochází k silným a často překvapivým reakcím u všech účastníků.

-Jedna divačka vypověděla, že chtěla zpočátku křičet: „Nechte ho!“, ale ve vybičované atmosféře se přidala k agresorům a začala proti své vůli křičet: „Dejte mu!“

-Muž v roli agresora později řekl, že dělat agresora bylo pro něj těžké. V době, kdy se dostal k útočení, začalo mu být vše jedno a přestal se ovládat a nebyl k zastavení ve své agresi. Následně musel být od oběti odtrháván a přitom prožil jak nenávidí oběť.

-Muž v roli pedagoga uvedl, že si připadal bezmocně a také se bál střetu a agresory, aby se jejich útok neobrátil proti němu samotnému.

Pro všechny zúčastněné to byl velký, nesmírně cenný zážitek pro jejich další praxi, kdy nyní mají po tomto praktickém cvičení úplně jiný pohled na tuto věc. Současně si také uvědomují, jak byli na tyto problémy nepřipraveni a že tyto praktické zkušenosti

nenahradí žádné příručky a metodické materiály. Z toho vyplývá, jak je důležité předcházet šikaně a mít přehled o tom, co se v jejich třídě děje a jaké jsou vztahy mezi žáky. Podnětů k šikaně je v dnešní době dost a dost, jak jsem již popsal výše, a mnohé další jsou uvedeny v nespočetných materiálech. Důležité je vědět, že svět šikanování je skrytý a je nezbytně nutné si ve třídě vybudovat neformální vztahy se žáky, kteří se svému pedagogovi nebojí svěřit. Učitel by měl být pro děti kamarádem i autoritou. To je mnohdy nesmírně těžké, protože ve škole působí mnoho mladých učitelů bez náležité praxe a zkušeností, a když se dostanou do nějakého většího města na druhý stupeň, je to někdy hotová pohroma. Jakmile ztratí pedagog svoji autoritu a není schopen udržet si ve třídě kázeň, pak se v této třídě může dít cokoliv, včetně šikany.

Z vyprávění kantorů znám až neuvěřitelné příběhy, kam až může vést nezvládnutí třídy. Jedná se od plivání na kantora až po nevhodné oblečení, které je terčem posměchu a ztráty autority a kázně. Zním ale také spoustu pedagogů, kteří nemají se zvládnutím třídy problémy a tím i o přehledu v ní, a to i na druhém stupni. Někdy však dojde k vyhrocení a přímé konfrontaci žák - kantor i v takovéto třídě, ale pedagog nesmí selhat a musí si zjednat respekt. Nechci zde popisovat skutečný příběh, který byl vyřešen za podpory rodiny, která se pedagoga zastala při použití netradičních a krajních prostředků.

Tuto podkapitolu bych chtěl uzavřít tím, že je velice důležitá osobnost učitele a jeho autorita ve třídě pro další práci s ní.

4.6 Trestní odpovědnost

V roce 1989 přijalo mezinárodní společenství „Úmluvu o právech dítěte“. Tato Úmluva je ratifikována i naším státem. Přijetím tohoto dokumentu bylo završeno dlouholeté úsilí o kompletní zajištění práv dítěte z hlediska občanského, ekonomického, sociálního, politického i kulturního. Základní práva a svobody dítěte jsou kromě výše zmíněné Úmluvy o právech dítěte zajištěny v Ústavě České republiky a podrobněji upraveny v zákoně o rodině a dalších zákonech, které se týkají právního postavení dětí.

Dítě je právně chráněno a šikanování je v řadě případů trestnou činností. V případě šikany se jedná vždy o nějaký útok. Není důležité, zda jde o útok slovní nebo

o útok fyzickou formou nebo hrozbou násilí. Rozhodující je, že se tak děje úmyslně a samozřejmě s nesouhlasem druhé osoby (rozdíl škádlení a šikany). Dále musí být splněny tyto podmínky :

1. Pachatel se dopustil jednání, které splňuje znaky konkrétního trestného činu.
2. Musí být prokázán úmysl pachatele dopustit se takového jednání a míra společenské nebezpečnosti.
3. Jeho jednání dosahuje intenzity uvedené v zákoně.

Šikana může naplnit skutkovou podstatu trestných činů :

vydírání (§ 235 trestního zákona)

omezování osobní svobody (§ 231 trestního zákona)

ublížení na zdraví (§ 237 trestního zákona)

loupež (§ 234 trestního zákona)

krádež (§ 247 trestního zákona)

poškození cizí věci (§ 257 trestního zákona)

znásilnění (§ 241 trestního zákona)

kuplířství (§ 204 trestního zákona) (www.mvcr.cz/policie/prevence/sikana.pdf)

Soudnictví ve věcech mládeže vykonávají soudy pro mládež + všechny OČTŘ mají specialisty na mládež. Od 1.1. 2004 platí zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2004 S.b.

Boj proti šikaně a její předcházení je jedním z řady úkolů, které má škola při výchově dítěte. Podaří-li se omezit šikanu, ubude také vandalského ničení různých předmětů, sníží se počet krádeží a zlepší se celková atmosféra a kázeň ve škole.

K trestní odpovědnosti mládeže bych uvedl, že dle nového trestního zákoníku 40/2009, který nabyde účinnosti od 1.1.2010, je snížena věková hranice trestní odpovědnosti na 14 let. Novelou by toto mělo být ale zrušeno, kdy tedy zůstane v platnosti hranice 15 let.

Při pohledu na specifika trestné činnosti mládeže se tato liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin. Toto je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlast-

nostmi, zkušenostmi i motivy k páčání trestné činnosti. Mládež páčá trestnou činnost častěji ve spolupachatelství a tato činnost je ve většině případů páčána živelně pod vlivem situace - převládá emotivní motivace oproti rozumové.

Ke snížení hranice trestní odpovědnosti se vedly již četné diskuse a nutnosti snížení hranice odpovědnosti. Ti, kdo požadují snížení této hranice, argumentují nutností chránit ostatní před brutalitou některých jedinců. Spousta nezletilých pachatelů kalkuluje s tím, že se jim nic nemůže stát a pobyt ve výchovném ústavu je pro ně pohodová varianta.

Setrvávání na dosavadní věkové hranici trestní odpovědnosti nebere v úvahu to, že mentální vyspělost dětí je v důsledku rychlého rozvoje informačních technologií mnohem rychlejší než v předešlé době. Komunikační prostředky dnešní mládeže jsou internet, mobilní telefon, CD, v jejichž používání předčí mnohdy své rodiče. Toto však přináší mnoho pozitivního, ale skrývá to v sobě i mnohá nebezpečí. Tyto prostředky velice ovlivňují chování dětí, ovšem za jednání, které je následkem působení těchto médií, jsou odpovědni rodiče.

Při pozorném sledování duševního života dětí se dospívá k poznání, že v některých situacích i malé dítě uvažuje jako dospělý člověk. U dětí starších deseti let je to jev častý. Důkazem toho je i rozmáhající se šikana; počínaje mateřskými školkami. Šikana ale není dětská vlastnost a nelze jí ztotožňovat s nevinnými dětskými žertíky. Šikana je plánovaná a je vlastností mentálně dospělých lidí. Tomuto by měla odpovídat i trestní odpovědnost.

Každé dítě se rodí s dobrými vlastnostmi a záleží hlavně na rodině, ale i na prostředí a škole, co z něho vyroste. Pokud se mu ale bude tolerovat jeho agresivní a antisociální chování k ostatním jedincům, bude se pro mnohé stávat hrdinou a ostatní si z něho mohou brát příklad. Bude-li ale takovýto násilník vědět, že mu hrozí nejen diagnostický ústav, ale i vězení pro jeho závažné jednání, bude to myslím dostatečná výstraha, aby se svého jednání nedopouštěl.

4.7 Shrnutí

V poslední podkapitole, kterou jsem věnoval minimalizaci šikany na základních školách, jsem sice nestihl popsat a vyjmenovat spousty projektů, které již byly popsány v pracích mých předchůdců nebo odborníků v rámci boje proti šikaně, ale toto nebylo smyslem mé práce. Z výše uvedené části, kterou jsem napsal, vyplývá, že je nejdůleži-

tějšší jakákoliv komunikace a osvěta mezi zainteresovanými. Může být napsána spousta projektů a metodických pokynů, ale mnohdy se stane, že je jich tolik, že není možné se se všemi seznámit, vnímat je a zároveň si z nich vzít to podstatné a toto přenést na žáky. Z tohoto důvodu si myslím, že přínosem a hlavním smyslem mé práce v této části je hlavně podnítit komunikaci ve všech směrech, ne jen zahlcování různými příručkami a pokyny. Myslím si, že když už se šikana na škole vyskytne a podaří se, či nepodaří se ji správně vyřešit, je nutné se z těchto příkladů poučit a seznámit s nimi většinu pedagogického sboru a tím získat cenné zkušenosti pro budoucí konání v této oblasti. Je bezpodmínečně nutné chyby neopakovat a posilovat důvěru v instituci zvané škola, pokud šikana přesáhne svou intenzitou hranice školy řešit tuto jednoznačně a rázně na policii. Pokud se totiž stane, že viník zůstane nepotrestán, narostou mu křídla a důvěra ve školu a policii pak klesá. Následkem toho je šíření šikany, protože oběti se bojí jednat a oznámit své problémy, protože ví, že by se nic nevyřešilo a následky mohou být pak tragické.

Z vyprávění pedagogů jsem poznal, že velice záleží při řešení této problematiky na zkušenosti a autoritě kantora. Jestliže učitel nemá autoritu a třídu nezvládne, tak se prostě nedá nic dělat, pro tuto práci se prostě nenarodil. Je škoda, že do současné doby ještě neexistuje legislativní opora pro pedagogy v podobě vyloučení agresivního žáka na nějakou dobu ze školy. Samozřejmě by to nesmělo být zneužíváno pedagogy, rodiče by si však uvědomili, jaké jsou jejich děti doopravdy, a chovali by se ke kantorům úplně jinak.

Domnívám se také, že stále více začíná platit, že to, co je zdarma, toho si mnozí neváží. Na druhou stranu se ale podívejme do spousty rozvojových zemí, kde by děti byly rády, aby mohly chodit do školy, vzdělávat se a mít tím v životě nějakou šanci na uplatnění. Rodiče i děti tady u nás by si měli uvědomit, jak velkou šanci jim škola dává. Ten, kdo chce ubližovat ostatním, by měl být určitě hodně výrazně upozorněn na to, že by takovou šanci mohl ztratit nebo ji mít hodně ztíženou.

5. Empirická část

5.1 Základní údaje k šetření

Problematikou šikanování se v České republice dlouhodobě zabývá známý etoped a psychoterapeut Michal Kolář. Zatímco Kolář se ve svých výzkumech zabývá vedle mapování výskytu šikany na školách také diagnostikou, nápravou a prevencí, my zde budeme zkoumat především výskyt tohoto jevu u určitého vzorku dětí a postoj základních škol k tomuto problému.

Výzkum v rámci projektu Minimalizace šikany z roku 2005 ukázal, že :

- 40% žáků na školách bylo šikanováno
- přes 44 % dětí se stalo svědkem šikany
- nejčastější formou šikanování je posmívání, pomluvy a nadávky
- fyzickou šikanou trpí nejméně každý desátý šikanovaný
- nejčastěji je agresor jeden (34 %) či dva (24%)
- častěji šikanují chlapci (68%) než dívky (20 %)
- nejčastěji šikanovanému pomohla třídní učitelka či kamarádi (shodně 25%) pomoc rodičů přišla v 12 % , ve 21% nepomohl nikdo.

(www.minimalizacešikany.cz)

Dne 21.11.2007 proběhla v Praze konference za účasti 80 odborníků z řad zákonodárců, zástupců ministerstva školství a odborníků věnujících se problematice vzdělávání pod názvem Minimalizace šikany na základních školách.

Bylo zde opět konstatováno, že výzkumy shodně určují alarmující míru výskytu šikany na českých školách (přes 40%).

(www.nadace02.cz)

5.1.1 Cíl výzkumu

Cílem práce je dotazníkovým šetřením zjistit, jak je na vybraných základních školách rozšířen negativní jev zvaný šikana. Zároveň porovnám, nakolik jsou pravdivé mé poznatky z předchozí bakalářské práce. Sestaveným dotazníkem, který je zaměřen na to,

co považují žáci za šikanu, v jaké míře a kde se vyskytuje mezi žáky vybraných základních škol, kdo šikanuje, jak jsou žáci informovaní o tomto jevu, a zda vědí, na koho se v případě jejího výskytu obrátit.

5.1.2 Časové rozvržení sběru dat a tvorby výzkumu

- leden 2009 , oslovení Základních škol v Chlumci nad Cidlinou a Žiželicích nad Cidl.
- březen 2009, 3. týden, předání dotazníků preventistům na obou školách
- březen 2009, 4. týden, zpětné převzetí vyplněných dotazníků
- září 2009, vyhodnocení a interpretace dotazníků

5.1.3 Praktické využití

Praktické využití mé práce spočívá v tom, že si na dvou základních školách ověřím, zda zde získané poznatky o jejich preventivních programech proti šikaně byly skutečně kvalitní a zda zabránily vzniku šikany. Výsledky předám preventistům těchto škol s tím, že si ověříme naše předpoklady, a v případě nepříznivých výsledků bude toto první varovná vlaštovka, která bude signalizovat slabiny programů a nutnost přijmout účinná opatření k zamezení tohoto jevu. Další praktické využití je tedy v neustálé informovanosti odpovědných pracovníků v jednotlivých školách o tomto jevu, který se nesmí podcenit, a tím také podnítím lepší komunikaci a spolupráci mezi dvěma institucemi, a to policií a školou v místě svého bydliště.

5.2 Metodologické ukotvení

Empirické šetření má kvantitativní charakter.

5.2.1 Výzkumné cíle, hypotézy

C1 = Výzkumem zjistit výskyt jevu (šikany) u dotazovaných na základní škole

H1 – Více jak polovina respondentů se ve své škole se šikanou nesetkala

H2 – Více jak polovina respondentů se ve své třídě se šikanou nesetkala

H3 – Více jak polovina respondentů považuje za šikanu fyzické napadení

C2 = Výzkumem rozkrýt specifika forem šikany ve vztahu k agresorovi a místu nejčastějšího výskytu šikany

H1 – Nejčastějším agresorem je parta spolužáků

H2 – Nejrizikovějším místem výskytu šikany na základní škole je školní třída

C3 = Výzkumem zjistit míru informovanosti dotazovaných o jevu a možném postupu v případě, kdy se s ním setkají.

H1 – Dotazovaní se cítí být (subjektivní hodnocení) dostatečně obeznámeni ze strany školy o tom, co je šikana, co dělat.....

H2 – Více než polovina dotazovaných by se učitelé se šikanou nesvěřila.

5.2.2 Dále metodologické ukotvení:

- 1) Druh výzkumu: jednorázový, prospektivní, aplikovaný
- 2) Výzkumná technika: upravený dotazník pro potřeby diplomové práce, který vychází ze standardizovaného dotazníku Michala Koláře.

V rámci dotazníkového šetření jsem se zaměřil na následující znaky :

Z1 Tento znak byl zařazen z důvodu možného pozdějšího specifického vyhodnocení v případě žádosti konkrétní školy k výskytu šikany na jejich půdě.

Z2 Žáci zaškrtovali třídu, do které chodí, kdy z tohoto znaku je také vyhodnocován věk dětí, kdy žákům 7. tříd je 12 let, 8. tříd 13 let, 9. tříd 14 let, kdy tedy věk je přímo úměrný ročníku, do kterého děti docházejí.

Z4 Tyto znaky 4 a 5 byly zaměřeny na to, které z následujících projevů šikanování považují děti za šikanování, kdy zde mohly zaškrtnout více odpovědí. Za fyzické napadení jsou zde považovány projevy pod písmeny e) uhození, f) strkání a pod písmenem h) tělesné ublížení. Dále zde děti mohly vyjádřit pod číslem 5 další projev, který považují za šikanování a který nebyl v předchozích variantách uveden.

Z9 U tohoto znaku bylo cílem zjistit, zda mají děti důvěru v učitele, kdy zde měly pět možností odpovědí, kdy ta poslední jim dávala možnost vyjádřit se libovolně, jak by to řešily děti, komu by se svěřily. Zde v těchto pěti variantách je pod písmenem a) odpověď ano, že by se svěřily učiteli, ve kterého by měly mít děti důvěru, a tak při zaškrtnutí jiné varianty než a) tedy děti vylučují to, že by se svěřily učiteli.

5.3 Charakteristika zkoumaného souboru

Zkoumaný vzorek je tvořen žáky sedmých, osmých a devátých tříd ze Základní devítileté školy v Chlumci nad Cidlinou a v Žiželicích nad Cidlinou. Celkem se výzkumu zúčastnilo 109 dětí. V sedmých třídách bylo 43 dětí, z toho bylo 21 děvčat a 22 chlapců. V osmé třídě bylo 24 dětí, z toho 10 dívek a 14 chlapců. V devátých třídách bylo 42 dětí, z toho 22 dívky a 20 chlapců.

Ze statistického deskriptivního hlediska se v našem případě jedná o soubor středně velký, protože spadá do rozsahu 30-1000 osob.

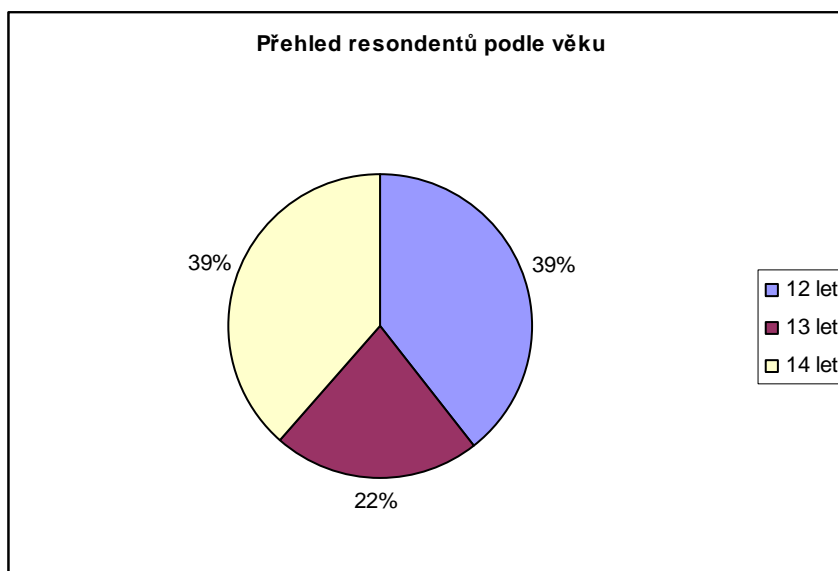
Základní škola v Chlumci nad Cidlinou, kde byl prováděn výzkum, je jediná ve městě s počtem obyvatel okolo 5000. Z této školy bylo ze sedmých tříd 26 žáků, z toho 13 dívek a 13 chlapců. V osmé třídě bylo 24 dětí, z toho 10 dívek a 14 chlapců. V deváté třídě bylo 26 dětí, z toho 12 dívek, 14 chlapců. Celkem tedy 76 dětí, z toho 35 dívek a 41 chlapců.

Základní škola T.G.Masaryka v Žiželicích nad Cidlinou je také jediná v obci s počtem obyvatel kolem 2500. V této škole byl tento dotazník rozdán v sedmé třídě, kde bylo celkem 17 dětí, z toho 8 dívek a 9 chlapců a v deváté třídě, kde bylo celkem

16 dětí, z toho 10 dívek a 6 chlapců. Celkem z této školy tedy 33 dětí - 18 dívek a 15 chlapců.

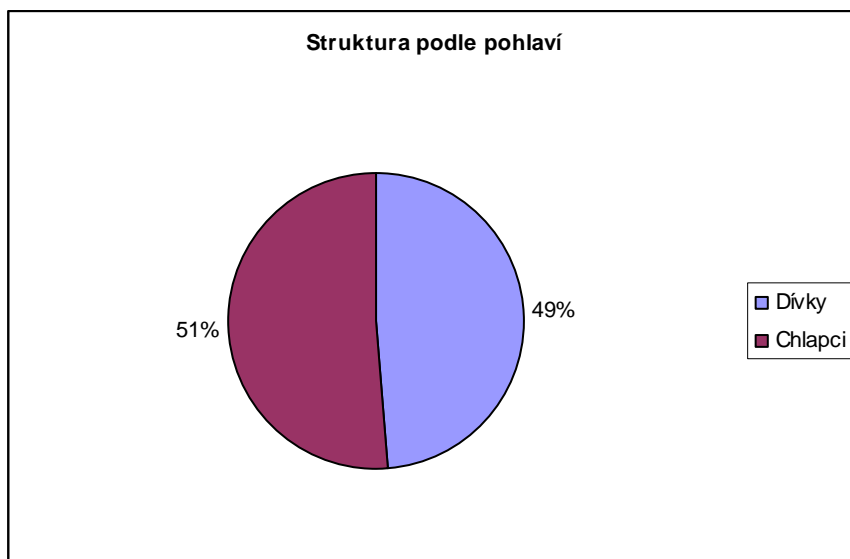
Přehled respondentů podle věku

Věk	Počet	%
12 let	43	39
13 let	24	39
14 let	42	22
Celkem	109	100

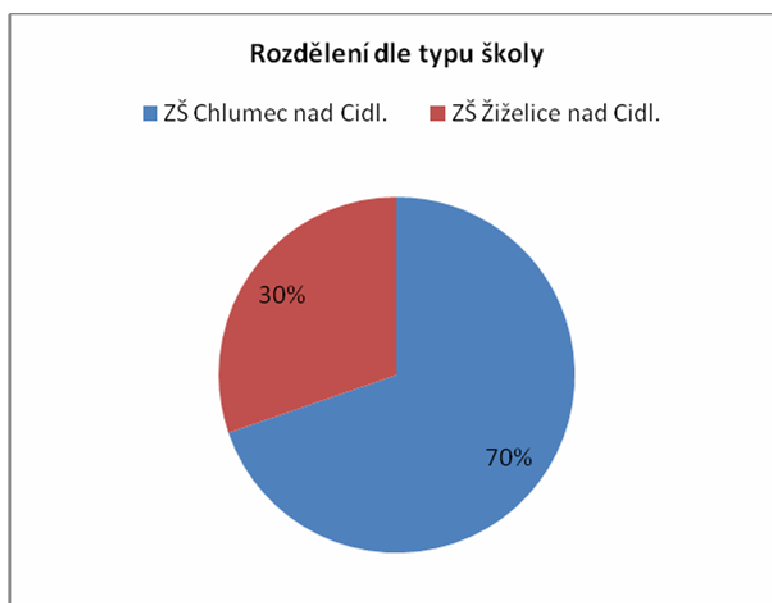
Struktura podle pohlaví

Pohlaví	Počet	%
Dívky	53	49
Chlapci	56	51
Celkem	109	100

Rozdělení podle školy

Typ školy	Počet dětí	%
ZŠ Chlumeck nad Cidl.	76	70
ZŠ Žiželice nad Cidl.	33	30
Celkem	109	100

5.3.1 Vlastní průběh šetření

1)

Téma šikany na základních školách jsem si vybral z důvodů návaznosti na svou předchozí práci v bakalářském studijním programu, která měla název Prevence a formy šikany na základních školách. Popsal jsem zde v základních rysech tento patologický jev a porovnával kvalitu prevence šikany, který školy řeší samy v rámci tzv. Minimálních preventivních programů. Závěrem jsem došel ke zjištění, že tyto programy jsou vypracovány, až na drobné nedostatky, dobře, avšak nebylo možné z dostupných poznatků, informací, údajů stanovit míru jejich účinnosti v praxi na jednotlivých školách a zmapovat míru povědomí ostatních o tomto jevu, což pocítuji jako svůj dluh k tomuto tématu. Právě z uvedeného důvodu chci tedy navázat na svou předešlou práci, která pozitivně zapůsobila na pedagogické pracovníky a dala jim možnost prohloubit si a osvěžit znalosti této oblasti. Toto téma jsem si zvolil sám na začátku svého studia v magisterském studijním programu na podzim v roce 2008. Vybrané téma jsem také konzultoval se svou vedoucí práce, paní PhDr. Danou Knotovou, Ph.D, která vedla i mou minulou práci a můj uvedený záměr mi odsouhlasila. Druhou část chci tedy zaměřit na zmapování šikany na vybraných školách, které byly předmětem mé předchozí práce.

2)

Ve své práci jsem potřeboval co nejpřesněji zachytit jev šikany a z tohoto důvodu jsem nejprve zvolil výzkumnou techniku, pomocí které budu výskyt tohoto jevu odhalovat. K tomuto účelu jsem zvolil formu dotazníkového šetření, kdy jsem vyhotovil upravený dotazník pro potřeby diplomové práce, který vychází ze standardizovaného dotazníku Michala Koláře. Tento dotazník, který je součástí přílohy, má 11 otázek, kdy se jedná o kombinaci otevřených a uzavřených odpovědí. /viz. příloha č.15/ Sestavení proběhlo v listopadu roku 2008, kdy jsem jeho validitu ověřil konzultací se svou vedoucí práce PhDr. Danou Knotovou, Ph.D.

3)

Po sestavení dotazníku bylo osloveno v měsíci lednu 2009 vedení Základních škol v Chlumci nad Cidlinou a v Žiželicích nad Cidlinou. Toto jednání bylo na základě dlouhodobější spolupráce bez problémů a byl zde vstřícný přístup a zájem o daný výzkum a

jeho výsledky. Byl domluven vlastní termín šetření na březen 2009. Na základě mých výzkumných požadavků byly tedy zpřístupněny dostupné třídy pro provedení výzkumného šetření a věc byla dále konzultována s metodiky prevence patologických jevů na jednotlivých školách.

4)

Vlastní výzkumné šetření tedy proběhlo v měsíci březnu 2009, kdy v jeho třetím týdnu byl dotazník předán preventistům na obou školách a na začátku čtvrtého týdne byl předán zpět vyplněný.

Se všemi skupinami pracovali preventisté proti šikaně, kdy před tímto průzkumem jsem celou záležitost vždy konzultoval s ředitelkami škol.

Šetření probíhalo během vyučovací hodiny, při které byl dán žákům dostatečný prostor k vyplnění dotazníku. Instrukce k vyplnění dotazníku byly ještě jednou přečteny s tím, jak mají uvedené dotazníky vyplňovat. Z důvodu velkého počtu zúčastněných nebylo vždy možné rozsadit tak, aby každý seděl sám, což nebylo právě ideální.

Před vyplněním dotazníku byli žáci ještě informováni o smyslu dotazníku a o důležitosti jejich upřímných odpovědí, kdy to může pomoci hlavně jim samým. Byli také upozorněni na to, že se jedná o anonymní dotazníky, čili se nepodepisují.

Vyplnění dotazníku trvalo kolem 5-10 minut a návratnost dotazníku byla 100 %.

5)

Po získání důležitých údajů z dotazníků proběhlo v měsíci září 2009 vlastní vyhodnocení dotazníků a byla provedena závěrečná interpretace výsledků.

5.4 Zpracování a výsledky výzkumu

V této části se budeme zabývat rozborem výsledků dotazníkového šetření a následným vyhodnocením stanovených hypotéz.

Nejprve si zde vyhodnotíme jednotlivé cíle, které jsme si stanovili C1,C2,C3.

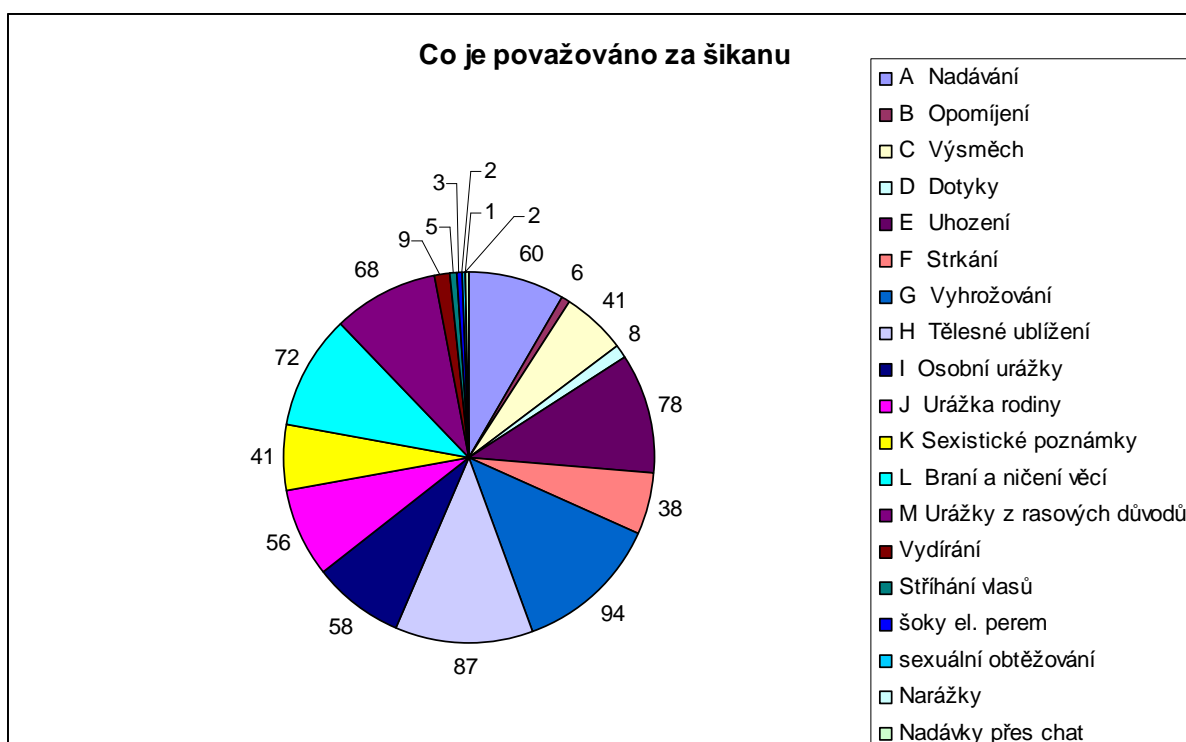
C 1 Výzkumem zjistit výskyt jevu (šikany) u dotazovaných na základní škole.

Žákům byly nejprve položeny otázky, kdy měli odpovědět, které z uvedených projevů považují za šikanu a také, aby se vyjádřili k tomu, které další projevy považují za šikanu.

Tabulka a graf č. 4 k otázce č. 4 a 5 - Které z následujících projevů považuješ za šikanování ?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
A Nadávání	60	8,2
B Opomíjení	6	0,7
C Výsměch	41	5,6
D Dotyky	8	1,1
E Uhození	78	10,8
F Strkání	38	5,3
G Vyhrožování	94	12,9
H Tělesné ublížení	87	11,9
I Osobní urážky	58	8,1
J Urážka rodiny	56	7,7
K Sexistické poznámky	41	5,6
L Braní a ničení věcí	72	9,8
M Urážky z rasových důvodů	68	9,3
Vydírání	9	1,2
Stříhání vlasů	5	0,7
Šoky el. perem	3	0,4
Sexuální obtěžování	2	0,3
Narážky	1	0,1
Nadávky přes chat	2	0,3
Celkem	729	100

Pro lepší přehlednost je následující graf zobrazen v absolutních hodnotách.

Z uvedených odpovědí vyplývá, že nejčastěji je za šikanu považováno na uvedených školách vyhrožování, tato varianta byla zvolena 94x ze 109 dotazovaných, následovalo tělesné ublížení 87x, uhození 78x, braní nebo ničení věcí 72x, urážky z rasových důvodů 68x, osobní urážky 58x, urážka rodiny 56 x, nadávání 60x, stejný počet odpovědí byl u výsměchu a sexistických poznámek na tvou osobu shodně 41x, strkání 38x, vydírání 9x, dotyky 8 x, opomíjení 6x, stříhání a cuchání vlasů 5x, šoky z elektrického pera 3x, sexuální obtěžování 2x, nářky přes chat 2x, nářky 1x.

Žáci v otevřené otázce uvedli i jiné formy šikany, kdy tito jsou stříhání a jsou jim cuchány vlasy, šoky z elektrického pera, sexuální obtěžování, nářky přes chat, nářky, sexuální obtěžování.

Dále bylo v následujících otázkách zmapováno to, zda se šikana vyskytuje na škole, kam žáci docházejí a další otázka se již ptala na konkrétní třídu, do které žáci chodí s tím, zda se tam vykytuje šikana.

Tabulka č. 6 k otázce č. 6 - Vyskytuje se šikanování ve vaší škole?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
ANO	65	60
NE	12	11
NEVÍM	32	29
Celkem	109	100

Z celkového počtu dotazovaných se 60% žáků se šikanou na jejich základní škole setkalo. Z celkového počtu 109 respondentů odpovědělo záporně pouze 11%. Zbytek žáků 29 % odpovědělo na tuto otázku nevím.

Tabulka a graf č. 7 k otázce č. 7 - Vyskytuje se šikanování ve vaší třídě?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Ano	24	22
Ne	71	65
Nevím	14	13
Celkem	109	100

Variantu ne zvolilo 65% dotazovaných a pouze 22% odpovědělo, že se u nich ve třídě šikana vyskytuje. Zbýlých 13% odpovědělo na tuto otázku odpovědí neví.

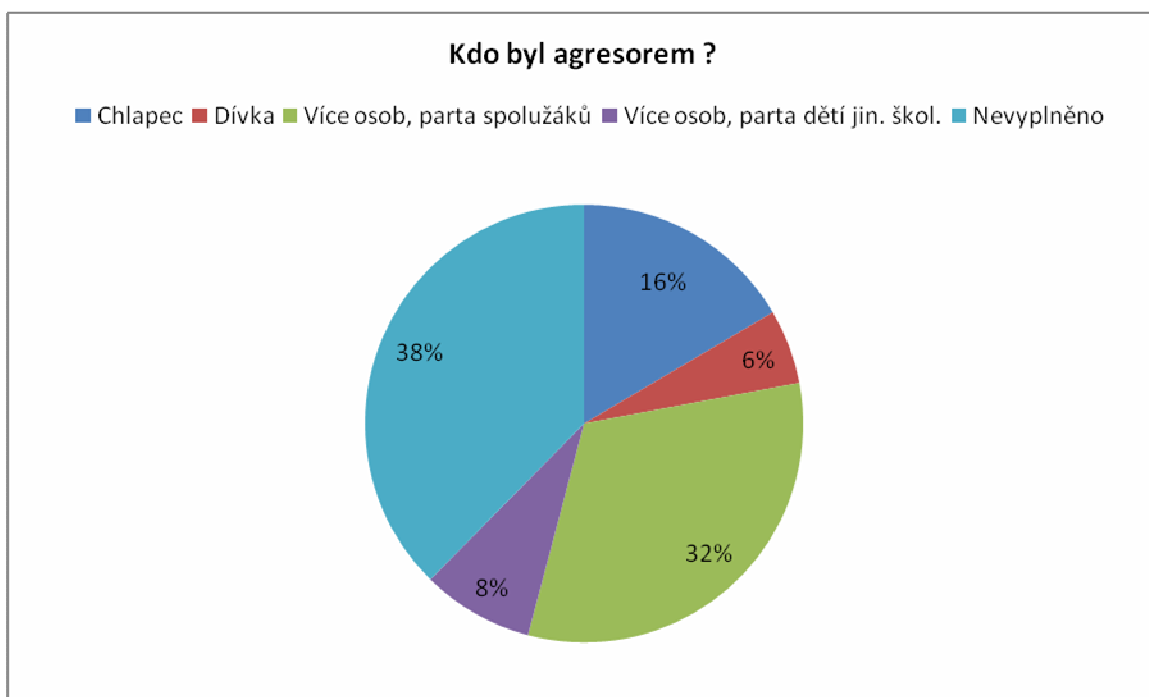
Odpověď na tuto otázku šikany byla s převahou takových odpovědí, kdy se konstatovalo, že se u nich ve třídě šikana nevyskytuje, ale zbýlých 22% nám velí být velice ostražití, protože je to hodně, zvláště když předpokládáme, že dalších 13% dotazovaných se nevyjádřilo, kdy se třeba se mohli bát vyjádřit. V těchto 13% odpovědí lze hledat spousty otazníků, proč se děti takto vyjádřily, kdy věřím, že spousta dětí správně také nedovede tento negativní jev pojmenovat, klasifikovat a rozlišit, co je šikana a co je škádlení. Možná je to také rodinnou výchovou, kdy nějaké to násilí z rodiny je přeneseno do školy a děti jsou k němu pak otupělí a nějakou tu facku, ránu pěstí či kopanec berou jako normální jev a z tohoto důvodu se nevyjádřily. Vždyť doma mohou být v pozici otloukánka, který chodí do školy s modřinami a jen pasivně přihlíží, jak se toto násilí děje v rodině a bere to jako normální schéma. Opět to je na učitelích, jakou atmosféru si svým vedením ve třídě připraví a tím také oni zvládnou třídní kolektiv. Práce učitelů je také důležitá v tom, aby sledovali, zda děti nechodí do školy nevyspalé či s modřinami a jinými příznaky. Bohužel jsem takového jednání již také několikrát zažil. Do školy by nemělo žádné dítě chodit s obavou, že se mu něco stane. Škola by měla být oáza bezpečí před všemi vnějšími negativními vlivy a těch není rozhodně málo.

C2 Výzkumem rozkrýt specifika forem šikany ve vztahu k agresorovi a místu nejčastějšího výskytu šikany.

Druhý cíl se snažil zmapovat svými otázkami to, kdo je nejčastěji agresor a kde je nejoblíbenější místo, tedy kde se šikana vyskytuje nejvíce.

Tabulka a graf č. 8 k otázce č. 8 - Kdo byl agresorem ? (tím kdo šikanoval)

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Chlapec	18	16
Dívka	6	6
Více osob, parta spolužáků	35	32
Více osob, parta dětí jin. škol.	9	8
Nevyplněno	41	38
Celkem	109	100

Vyhodnocením této otázky bylo zjištěno, že nejčastějším agresorem je více osob - parta spolužáků v 32%, následně s 16% byli označeni jako agresori chlapci, 8% více osob-

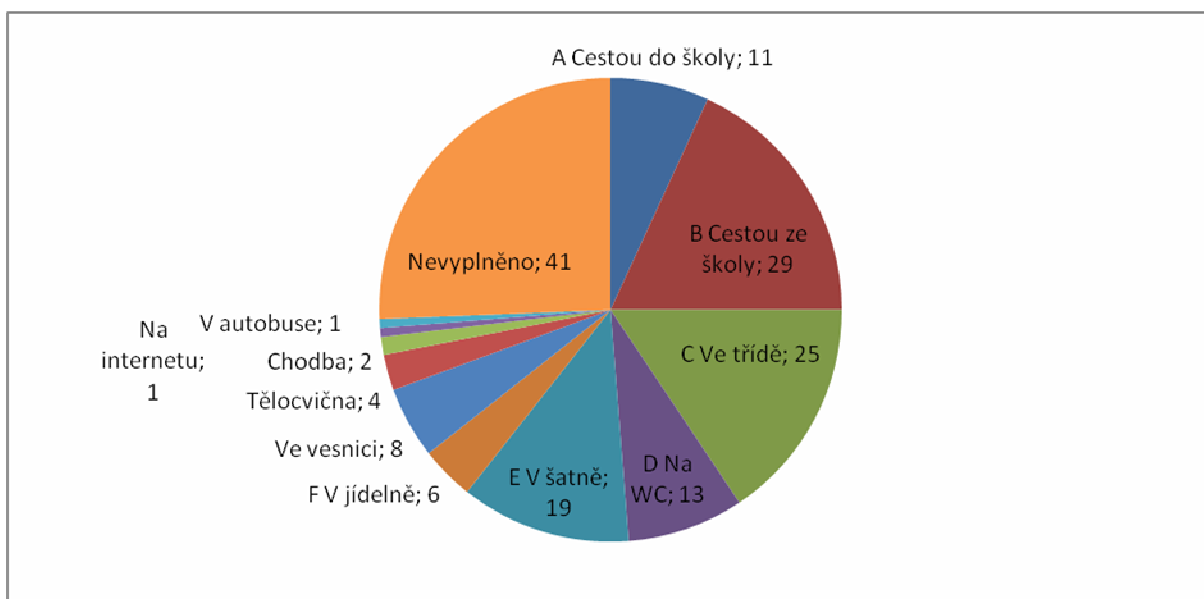
parta dětí jiných škol, pak s 6% dívky. Na tuto otázku neodpovědělo 38% dotazovaných z důvodu, že respondenti se ve své škole nebo třídě se šikanou nesetkali, tedy u otázek č.6 a č.7 odpověděli záporně nebo nevím - odpověď (b,c).

Z výsledků je patrné, že nejčastějším agresorem je více osob, parta spolužáků, kdy v tomto věku dochází k tvoření třídních tzv. partiček a pro mnoho jedinců je takováto parta referenční skupina a podle této si utvářejí své názory a přejímají hodnoty skupiny. Rodina je v této fázi jaksi až na druhém místě. Zde v této partě si pak osvojují různé negativní jevy, jakými jsou kouření, alkoholismus, záškoláctví, gambling, drobné podvody aj. Může zde také docházet ke stmelování celé skupiny proti slabému jedinci, kdy takováto parta pak dodává odvahu svým členům v šikanování a ubližování ostatním. Důležité je, aby takovéto party měl zmapované také učitel a věděl, co se v jeho třídě děje. To ale nelze zvládnout pouze formálním přístupem.

Tabulka a graf č. 9 k otázce č. 9 - Pokud jsi setkal(a) se šikanou, kde se odehrávala ?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
A Cestou do školy	11	6,9
B Cestou ze školy	29	18,2
C Ve třídě	25	15,6
D Na WC	13	8,1
E V šatně	19	11,9
F V jídelně	6	3,8
Ve vesnici	8	5
Tělocvična	4	2,5
Chodba	2	1,2
Na internetu	1	0,6
V autobuse	1	0,6
Nevyplněno	41	25,6
Celkem	160	100

Pro lepší přehlednost je následující graf zobrazen v absolutních hodnotách.

Žáci ve svých odpovědích uvedli, že šikana se nejčastěji odehrávala cestou ze školy 29x, dále byly dalšími rizikovými místy uvedeny podle četnosti odpovědí školní třída 25x, šatna 19x, na WC 13x, cestou do školy 11x, ve vesnici 8x, v jídelně 6x, tělocvična 4x, chodba 2x a shodně 1x na internetu a v autobuse. Na tuto otázku neodpovědělo 41 tedy 38% ze všech dotazovaných z důvodu, že respondenti se ve své škole nebo třídě se šikanou nesetkali, tedy u otázek č.6 a č.7 odpověděli záporně nebo nevím - odpověď (b,c).

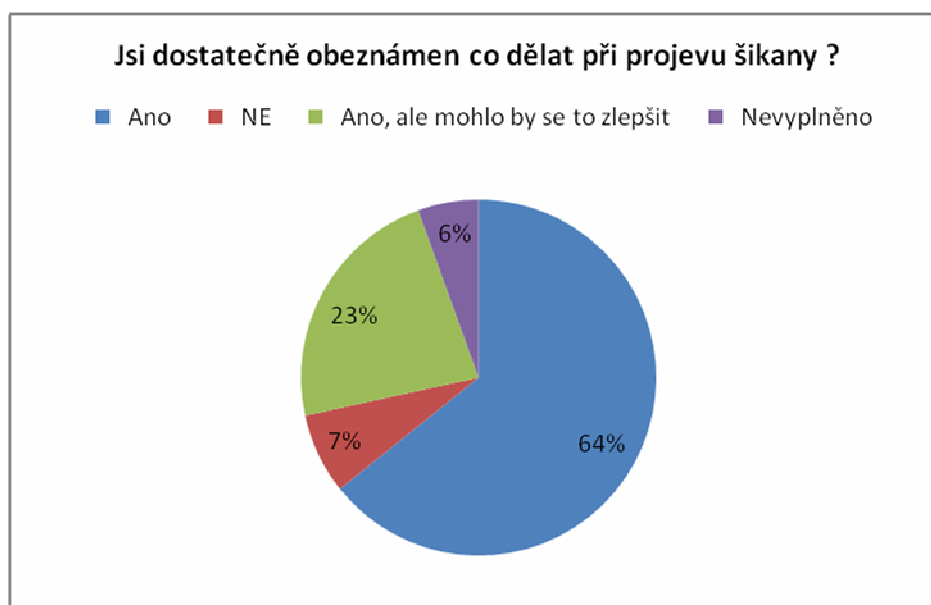
Z těchto zjištění vyplynulo, že nejrizikovějším místem je cesta ze školy a pak dále prostory školy, jako je třída, šatna, WC, cesta do školy. Z toho je patrné, že neustálé monitorování všech školních prostor je nutností. Příležitostí k šikanování v prostorách okolo školy je také spousta, protože se zde děti často zdržují na školních hřištích okolo škol, či chodí pozdě domů z družin. Tyto prostory okolo škol je také nutno střežit nebo sem alespoň směřovat i obchůzky strážníků. Kouření, alkoholismus, záškoláctví v prostorách okolo školy určitě není ojedinělý jev a je zde tedy i příležitost k šikanování.

C3 Výzkumem zjistit míru informovanosti dotazovaných o jevu a možném postupu v případě, kdy se s ním setkají.

Posledním výzkumným cílem bylo zjistit, jak jsou žáci informovaní o tomto jevu a zda ví, na koho se obrátit v případě výskytu tohoto jevu na jejich škole nebo ve třídě. Byla zde také položena otázka, která měla zmapovat to, zda mají žáci důvěru v učitele, který je často první instancí a měl by také být odborníkem na řešení tohoto jevu.

Tabulka a graf č.10 k otázce č.10 - Jsi dostatečně obeznámen ze strany školy, co je šikana a co dělat a na koho se obrátit v případě, že jsi šikanován, či jsi svědkem šikany a není ti to lhostejné ?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Ano	70	64
NE	8	7
Ano, ale mohlo by se to zlepšit	25	23
Nevyplněno	6	6
Celkem	109	100

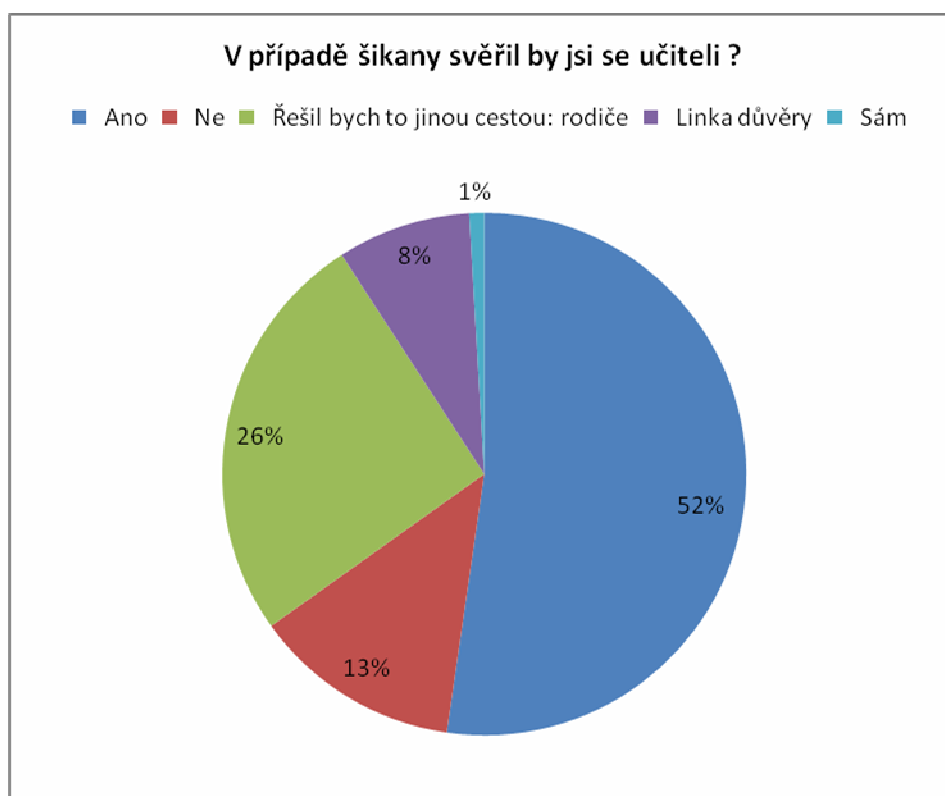

Na základě výsledků této otázky vyplynulo, že se žáci cítí být dostatečně informovaní o tomto jevu a vědí si rady, co dělat a na koho se obrátit, kdy kladně, tedy že by si vědělo rady odpovědělo 64% dotazovaných, dále odpovědělo 23% žáků ano, že si vědí rady, ale mohlo by se to zlepšit a pouze 7% odpovědělo, že informovanost je špatná. Neodpovědělo 6% dotazovaných.

Informovanost o tomto jevu je tedy vcelku dobrá, ale určitě je stále co zlepšovat a hlavně se tento neviditelný a často skrytý nepřítel nesmí podcenit. Je dobré o tomto jevu diskutovat ze strany učitelů i neformálně a ptát se žáků, jaký mají na tento jev a jeho příznaky názor, jak se k šikaně staví apod. Je třeba mluvit o šikaně otevřeně a ne vytvořit z tohoto jevu tabu.

Tabulka a graf č. 11 k otázce č. 11- V případě jakékoliv šikany ve vaší škole, svěřil by ses nějakému učiteli ?

Varianty odpovědí	Celkem odpovědí	%
Ano	57	52
Ne	14	13
Řešil bych to jinou cestou: rodiče	28	26
Linka důvěry	9	8
Sám	1	1
Celkem	109	100

Touto otázkou bylo zjišťováno, zda mají žáci důvěru k učitelům z čehož v 52% odpovědělo, že by se v případě šikany svěřili nějakému učiteli, 26% žáků by to řešilo jinou cestou např. přes rodiče, nedůvěru v učitele má 13% žáků, kteří odpověděli záporně, další menší skupina 8% dotazovaných by to řešila linkou důvěry a zbylé 1% by to řešilo samostatnou cestou.

Z tohoto šetření vyplývá, že učitelé mají jen těsnou důvěru nadpoloviční většiny, ale mělo by to být určitě více, protože se jedná o odborníky, kteří jsou na takovýto jev odborně připravováni, nebo mají alespoň možnost komunikovat s metodikem prevence, který ví, jak v případě šikany postupovat a kam se obrátit. Ztráta důvěry dětí v učitele je velice špatná a mělo by se dělat vše proto, aby se posílila. Bohužel doba je ale taková, že ani rodiče svým ratolestem doma neřeknou o učitelích někdy mnoho dobrého, srážejí jejich autoritu a tím se autorita a potažmo i důvěra v učitele hodně snižuje. Důvěra je to hlavní, co láme ledy ve vzájemné komunikaci, kdy často stačí i neformální debata učitele se žákem, u kterého jsou nějaké podezřelé známky nebo příznaky šikanování. Zkušenému pedagogovi by mělo stačit i málo, aby poznal, že něco není v pořádku.

5.5 Ověření platnosti hypotéz

Hypotézy k výzkumnému cíli - C1

H1 – Více jak polovina respondentů se ve své škole se šikanou nesetkala

Nepotvrzena

Předpoklad, že více jak polovina respondentů se se šikanou ve své škole nesetkala se nepotvrdil. Dle odpovědí žáků bylo zjištěno, že 60 % se šikanou setkala, 11 % nesetkalo a 29 % na tuto otázku odpovědělo nevím.

/viz.tabulka a graf č. 6/

H2 – Více jak polovina respondentů se ve své třídě se šikanou nesetkala

Potvrzena

Druhá hypotéza, která tvrdila, že se více jak polovina respondentů ve své třídě se šikanou nesetkala se potvrdila. Celkem 65% se se šikanou ve třídě se šikanou nesetkalo, 22 % dotazovaných odpovědělo, že se šikanou ve třídě setkala a 13% odpovědělo na tuto otázku nevím.

/viz.tabulka a graf č. 7/

H3 – Více jak polovina dotazovaných považuje za šikanu fyzické napadení

Potvrzena

Za fyzické napadení byly vymezeny varianty e,f,h, kdy varianta e (uhození) byla zastoupena v 78 případech, tedy 71,6% z možného celku 100% dotazovaných, varianta f (strkání) byla zastoupena 38 případech, tedy 34,9% z celku 100% dotazovaných a varianta h (tělesné ublížení) byla zastoupena v 87 případech, tedy 79,8% z možného celku 100% dotazovaných. Aritmetický průměr z těchto tří hodnot, které byly vymezeny jako fyzické napadení je tedy 62,1%, což je tedy více než polovina dotazovaných.

/viz.tabulka a graf č. 4/

Hypotézy k výzkumnému cíli – C2

H1 – Nejčastějším agresorem je parta spolužáků

Potvrzena

Tato hypotéza se potvrdila, kdy bylo zjištěno že nejčastějším agresorem je více osob, parta spolužáků, což odpovědělo 32% dotazovaných. Na druhém místě s 16 % agresoři chlapci, dále 8% více osob, parta dětí z jiných škol a v 6% byly označeni jako agresoři dívky. Na tuto otázku neodpovědělo 38% dotazovaných z důvodu, že respondenti se ve své škole nebo třídě se šikanou nesetkali, tedy u Z6 a Z7 odpověděli záporně nebo nevím- odpověď (b,c).

/viz.tabulka a graf č. 8/

H2 –Nejrizikovějším místem výskytu šikany na základní škole je školní třída

Nepotvrzena

Další z předpokladů se nepotvrdil, kdy nejrizikovějším místem byla zjištěna cesta ze školy 26,6% z možného celku 100%. Školní třída byla vyhodnocena až na 2. místě s 23%. Na tuto otázku neodpovědělo 38 % dotazovaných z důvodu, že respondenti se ve své škole nebo třídě se šikanou nesetkali, tedy u Z6 a Z7 odpověděli záporně nebo nevím - odpověď (b,c).

/viz.tabulka a graf č.9/

Hypotézy k výzkumnému cíli – C3

H1 – Dotazovaní se cítí být (subjektivní hodnocení) dostatečně obeznámeni ze strany školy o tom, co je šikana, co dělat.....

Potvrzena

Tato hypotéza se potvrdila, protože 64% respondentů uvedlo, že se cítí být dostatečně obeznámeni ohledně tohoto jevu. Pouze 7% odpovědělo záporně a 23% odpovědělo, že se cítí být dostatečně obeznámení, ale mohlo by se to zlepšit. Dále 6% respondentů na tuto otázku neodpovědělo vůbec.

/viz.tabulka a graf č. 10/

H2 – Více než polovina dotazovaných by se učitelé se šikanou nesvěřila.

Nepotvrzena

Poslední hypotéza, kdy předpoklad byl, že by se žáci pedagogovi nesvěřili, se nepotvrdila, protože na tuto otázku 52% dotazovaných odpovědělo, že by se svěřili učitelé.

/viz.tabulka a graf č. 11/

5.6 Shrnutí

Ze zjištěných výsledků vyplývá, že šikana se ve zkoumaných školách vyskytuje ve vyšší míře než je průměr, který udává ve svých výzkumech Kolář, viz. kapitola 5.1. V našem dotazníkovém šetření uvedlo 60% žáků, že se na své škole se šikanou setkali. Je však možné, že výzkumné šetření je zkresleno tím, že žáci vnímají každý podnět za šikanování a ten přitom nedosahuje ani intenzity šikanování. Šikanování tak, jak jsem uvedl na začátku, je hlavně podmíněno rozdělením rolí, kdy jde o nepoměr sil mezi obětí a útočníkem nebo útočnický. Jedná se tedy o nepoměr sil a často jde o opakované jednání a musí se také jednat o patrný úmysl. Jednorázová akce se za šikanu nepovažuje. K rozdílu mezi hodnotami zjištěnými ve škole a třídě, kde uvedlo 22% žáků, že se se šikanou setkali ve své třídě, může být také tím, že děti jsou při příchodu do školy více spolu, pohybují se o přestávkách na chodbách, přecházejí do tělocvičen a odborných učeben, chodí na WC, do jídelen a tím na sebe reagují. Zde pak dochází k vzájemným kontaktům žáků, kteří se různě popichují a tzv. škádlí. Mezi těmito pojmy, škádlením

a šikanováním, je nutno udělat rozdíl. Děti v dnešní době berou šikanu jako něco moderního, jako trend a za šikanu považují to, když jeden druhému vezme třeba z lavice sešit, penál a dá ho na jiné místo, nebo postrkování ve frontě na oběd. Vyjádření tohoto názoru do dotazníku je pak subjektivní pocit dítěte, které zaškrtně, že bylo šikanováno a šikanu takto vnímá. Na základě takovýchto údajů pak vznikají alarmující statistiky. Na druhou stranu ale příznaky šikany nelze podceňovat.

Je zde také nutno brát v potaz věk dotazovaných, kdy v této době procházejí složitým obdobím puberty, a tak ani mnohé své jednání vůči druhému nepovažují za šikanování a nechtějí mu nějak ublížit, jen si s ním chtějí trochu zažertovat. Druhá strana toto jednání ale může vnímat jako šikanu. Výsledek by byl možná přesnější, kdyby bylo dětem zdůrazněno před vyplňováním dotazníku na šikanování, že se jedná o opakované, jednostranné jednání vůči druhému. V tomto směru se tedy asi jednalo o slabinu, při zadávání dotazníku, která by se měla pro příště vylepšit. Předpoklad ale byl, že žáci mají povědomí o šikaně i v tomto směru.

Nyní bych se v závěru tohoto shrnutí vrátil k výzkumu šikany v rámci projektu prováděného pod názvem Minimalizace šikany z roku 2005, jehož garantem je známý etoped a psychoterapeut Michal Kolář, kdy bylo v 1. pololetí r. 2005 provedeno dotazníkové šetření, kterého se zúčastnilo 1358 žáků ZŠ. Výzkum ukázal, že 40% žáků na školách bylo šikanováno, přes 44 % dětí se stalo svědkem šikany, nejčastější formou šikanování je posmívání, pomluvy a nadávky, fyzickou šikanou trpí nejméně každý desátý šikanovaný, nejčastěji je agresor jeden (34 %) či dva (24%) a častěji šikanují chlapci (68%) než dívky (20 %), nejčastěji šikanovanému pomohla třídní učitelka či kamarádi (shodně 25%) pomoc rodičů přišla v 12 % , ve 21% nepomohl nikdo. Šikanování žáci se nejčastěji svěřují kamarádům (45%) a rodičům (39%).

Ve srovnání s našim výzkumem, kde bylo pouze 109 účastníků, máme tyto výsledky : Se šikanou setkalo na své škole více než polovina dětí, častěji šikanují chlapci než dívky, častěji je agresorem více osob, parta, více jak polovina dětí se svěří svému učiteli.

6. Závěr

Na základě provedeného výzkumného šetření k výskytu šikany na základních školách, které bylo hlavním cílem mé práce, jsem zjistil, že se šikana na školách objevuje a přes polovina žáků se na své základní škole se šikanou setkala. Bylo zjištěno, že žáci považují za šikanování nejvíce vyhrožování a tělesné ublížování. Za největšího agresora byla označena parta spolužáků a nejvíce ohrožujícím místem se jevila cesta ze školy. Přes polovina žáků se cítí být dostatečně informovaná o tomto jevu a další skoro celá čtvrtina se cítí být také informovaná, ale s výhradami, že by se to mohlo zlepšit. Při zjišťování důvěry v učitele jsme dospěli k závěru, že polovina dětí by se svěřila s tímto problémem pedagogovi.

Cílem mé diplomové práce v teoretické části bylo nejprve podhalit roušku fenoménu zvaného šikana v širších souvislostech. Myslím si, že na těchto faktorech především záleží při formování člověka a utváření jeho životních postojů. Popsal jsem zde tento patologický jev a bylo nezbytné charakterizovat danou věkovou kategorii a její zvláštnosti. Neméně důležité bylo pojednat o rodině, škole a prostředí a jejich vlivu na utváření osobnosti. V další části jsem vymezil školní prostředí a jeho účastníky a jejich vzájemné interakce. Popsal jsem zde také již provedené výzkumy šikany. V posledních dvou částech jsem uvedl další patologické jevy, mající vliv na šikanu, a také jsem se věnoval minimalizaci tohoto jevu na základních školách. V aplikační části jsem si ověřoval své předpoklady ve dvou základních školách, a to v Chlumci nad Cidlinou a Žiželicích nad Cidlinou, kdy jsem chtěl zjistit, v jaké míře se na těchto školách objevuje šikana a jaké projevy chování žáci za šikanu považují. Výsledky jsou shrnuty v této části práce.

Ve srovnání s mou bakalářskou prací, na kterou navazuji a ve které jsem zkoumal a porovnával preventivní programy proti šikaně na těchto školách a nezaznamenal jsem skoro žádné náznaky šikany, přináší moje nová práce další zajímavé skutečnosti. Zjistil jsem, že tyto programy jsou dokumentem, který je nutno neustále pružně aplikovat na stávající podmínky konkrétní školy. Bylo zjištěno poměrně vysoké číslo ve výskytu šikany na školách, ale to pouze v případě, když budu považovat všechny odpovědi

za relevantní a nebudou zkreslené záměrně špatnými či nevědomými odpověďmi dotazovaných. Projevila se zde také nezkušenost autora při zadávání dotazníku, především při vysvětlování tohoto jevu, tím možná došlo v některých případech k neúplnému pochopení některých otázek či pojmů. Výzkumné šetření tedy nelze přecenit, ale nelze je ani podcenit.

Za umožnění výzkumného šetření bych chtěl poděkovat vedení obou základních škol, kdy mi obě školy vyšly vstříc a umožnily mi provedení tohoto šetření. V původním projektu jsem počítal ještě s jednou školou z většího města, ale bylo mi vedením školy řečeno, že děti jsou přetížené množstvím dotazníků a ani je nevyplňují, či je vyplňují záměrně špatně a vypovídací hodnota je pak pochybná. Pokud by se rozdání dotazníků povedlo i v této škole za vstřícného souhlasu jejího vedení, bylo by jistě zajímavé srovnání škol v menších obcích s velkoměstem nad 80 000 obyvatel. Jisté ale je, že na získaných výsledcích je možno dále stavět a provést ve školách taková opatření, která by snížila tato čísla.

Šikanóznímu jednání je nutné předcházet lepší osvětou ve škole, dozorem ve školních prostorách, důvěrou mezi žáky a pedagogy a vhodným trávením času žáků o přestávkách, např. hraní společenských her, pouštění hudby, internet aj. Je také nezbytné nabídnout žákům co nejvíce vhodných alternativ na trávení volného času mimo školu, spoluprací s institucemi zřízenými pro volnočasové aktivity mládeže. Je nutné otupit ostří agresorů a do kolektivu začlenit i slabší jedince, kteří jsou často terčem šikany.

Důležité také bude neustále zvyšovat kvalifikaci pedagogických pracovníků, aby mohli účinně zasáhnout v případě výskytu šikany a tuto uměli rázně, ale co nejšetrněji ve vztahu k oběti vyřešit. Ten, kdo šikanuje, by měl být zároveň nekompromisně potrestán. Nezbytné je také posilování vážnosti a důvěryhodnosti pedagogického sboru ve vztahu k žákům a jejich rodičům. Spolupráce s ostatními institucemi by měla být také prioritou, aby se zlepšila informovanost o žákovi a jeho problémech kázeňských, rodinných či zdravotních a všech podstatných okolnostech, které mají vliv na jeho chování ve škole.

Zmapovaný výskyt šikany je také nepochybně společenským problémem, protože agresori, kteří šikanují v mládí, se takového jednání dopouštějí i v dospělosti. Nesmí

se připustit, aby takovéto jednání agresorům procházelo, anebo za něj byli dokonce oceňováni. Šikaně je nutno postavit pevnou hráz a na tom se musí podílet všichni zúčastnění, tedy celá společnost, škola, školská zařízení, učitelé, rodiče a jejich děti. Je nutné šířit co nejvíce informací o tomto jevu mezi zainteresované strany, aby každý ze zúčastněných věděl, jak v případě šikany postupovat a kam se obrátit.

Dle zveřejněných výsledků výzkumu šikany v této mé práci je vidět, jak jsou tato čísla alarmující. Je nutné vytvořit zdravé třídní kolektivy, které budou schopny čelit šikaně a budou schopny pomoci ostatním. Je nutné vypěstovat v dětech zdravé sebevědomí a naučit je bránit se proti agresí. Odstranění šikany není snadný úkol, vymazat se jí asi úplně nepodaří, ale je nutné v boji s ní nepolevit a co nejvíce jí minimalizovat.

Resumé

Ve své diplomové práci jsem v teoretické části v první kapitole nejprve charakterizoval dané věkové skupiny aktérů šikany a přiblížil jsem vliv rodiny, prostředí a školy. Následně jsem vymezil šikanu jako sociálně patologický jev, popsal typy šikany a její souvislost s násilím a agresí. Ve druhé kapitole jsem nejprve poukázal na statistiky výzkumu šikany na základních školách a věnoval jsem se blíže prostředí školy, třídy a aktérů šikany - žáků, učitelů a jejich vzájemné interakce. Ve třetí kapitole jsem popsal nejprve zdroje, příčiny a projevy šikany a dále jsem se věnoval dalším jevům souvisejícím se šikanou, kdy jsem považoval za nezbytné jmenovat takové jevy, jako je mediální násilí, dětská kyberšikana, souvislost užívání návykových látek, agresivity a násilí na školách se šikanou. Ve čtvrté části jsem se věnoval tomu, jak co nejvíce minimalizovat šikanu a vyzvednul nutnost jejího neustálého zkoumání, poukázal jsem zde na problémy současné školy, ukázal metody k diagnostickému zkoumání žáka, nastínil jsem na možnosti nácviku modelových situací pro pedagogy při řešení tohoto jevu a v závěru jsem poukázal na trestní odpovědnost za šikanu.

Ve druhé empirické části mé práce jsem si zjišťoval dotazníkem na základních školách v Chlumci nad Cidlinou a v Žiželicích nad Cidlinou, co považují žáci za šikanu, jestli se vyskytuje u nich ve škole, třídě, kdo a kde nejvíce šikanuje. Zajímal jsem se také o to, jak jsou žáci informováni o tomto jevu a zda mají důvěru v pedagogy. V této části jsem si také stanovil hypotézy k jednotlivým zkoumaným cílům, které jsem

vyhodnotil v závěru své práce. Ve své práci jsem došel k závěrům, že za šikanu považují děti zkoumaných škol nejvíce vyhrožování, tělesné ublížení, uhození, braní a ničení věcí, urážky z rasových důvodů, osobní urážky a urážky rodiny. Šikana se na těchto školách vyskytuje v 60%. Ve třídách ale už pouze ve 22%. Nejvíce šikanuje více osob, parta spolužáků. Nejrizikovějším místem je cesta ze školy a hned následuje školní třída. Dále bylo zjištěno, že 64% dětí se cítí být dostatečně obeznámeno s tímto jevem a ví, na koho se obrátit, a dalších 23% uvedlo, že by se to mohlo ještě trochu zlepšit. V poslední otázce bylo zjišťováno, jak děti důvěřují učitelům a výsledkem bylo, že těsná nadpoloviční většina 52% by se svěřilo svému učiteli.

Anotace

Šikana je jeden ze závažných jevů vyskytujících se na základních školách nejen v České republice, ale i v zahraničí. Šikana je těžkou poruchou vztahů ve skupině a je nutné ji „léčit“. Cílem mé práce je v úvodní části popsat tento zhoubný fenomén a ve druhé části mapovat výskyt tohoto jevu na vybraných základních školách.

V úvodní části jsem nejdříve popsal věk aktérů, rodinu, prostředí a školu jako faktory utvářející osobnost a také jsem zde vymezil pojem šikany. Druhá kapitola je věnována prostředí školy, klimatu třídy a pojednal jsem zde o aktérech jako iniciátorech šikany. Třetí kapitola přibližuje zdroje, příčiny a projevy šikany a jevy, které se šikanou souvisejí. Mezi nejzávažnější z těchto považuji mediální násilí, dětskou kyberšikanu, užívání návykových látek, agresivitu a násilí na školách. Čtvrtá kapitola pojednává o minimalizaci šikany na základních školách, kdy je zde naznačeno, jakým směrem by tato cesta mohla vést, a v závěru předkládám trestní odpovědnost za šikanu. Empirická část pak přináší informace o výzkumném šetření k výskytu šikany na základních školách a vymezuje ve svém úvodu otázky, na které má být šetřením odpovězeno. Cílem tohoto šetření bylo zjistit, co je považováno žáky za šikanu, v jakém měřítku se vyskytuje ve školách a třídách, kdo je aktérem a kde se nejvíce šikanuje. Konec šetření je zaměřen na míru obeznámení s tímto jevem a na důvěru v pedagogy při projevech šikanování. Výsledky práce ve výsledcích výzkumu a dále ve vyhodnocení jednotlivých hypotéz.

Klíčová slova : šikana, agresivita, příčiny šikanování, agresori, oběti

Annotation

Bullying is one of the serious phenomena occurring at primary schools both not only in the Czech Republic but also and abroad. Bullying is a hard defect of relations in a group and must be „cured“. The first part of this work is aimed at describing this pernicious phenomenon, the second part maps its occurrence at chosen primary schools. The introductory part first describes the age of actors, the family, the milieu and the schools as factors forming the personality. It also defines the term of bullying. The second chapter characterizes the school milieu, the climate in the class, it also deals with the actors as initiators of bullying. The third chapter brings the sources, causes and manifestations of bullying, and the phenomena connected. Among the most serious of these consider medial violence, child cyberbullying, using of drugs, aggression and violence at schools. The fourth chapter deals with the minimalization of bullying at primary schools. It points out the ways of solving this problem, and in its conclusion it suggests the penal responsibility of bullying. The empirical part brings then some information about research of occurring of the bullying at primary schools, and in its introduction it defines the questions that are to be replied by the research. Its aim was to find out, what is considered as bullying among the pupils, to what extent it occurs at schools and in their classes, who is the actor and where bullying occurs at the most. The end of the research focused on the degree of being acquainted with this phenomenon and on having trust in the teachers during the manifestation of bullying. The results of the work are included in the results of the research and then in the evaluation of individual hypotheses.

Key words : bully – bullying, aggression, aggressors, causes of bullying, victims

Seznam použité literatury

1. ANTIER, E. *Agresivita dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 101 s.
ISBN 80-7178-808-2.
2. BAKOŠOVÁ, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. 3. vyd. Public promotion, 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
3. BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2003, 197 s. ISBN 80-86642-08-09.
4. BENDL, S. *Jak předcházet nekázní aneb kázeňské prostředky*. 115. publikace Praha: ISV nakladatelství, 2003, 207 s. ISBN 80-86642-08-09.
5. BOURCET, S., GRAVILONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě*. (Přel. Janoškova.M) 1.vyd. Praha : Albatros, 2006, 71 s. ISBN 80-00-01552-8.
6. ČERMÁK,I., *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.
7. ELLIOTOVÁ,M. *Jak ochránit své dítě*. (Přel. Bumbálek.J) 3.vyd. Praha: Portál, 2000, 160 s. ISBN 80-7178-419-2.
8. ERB Helmut H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. 1. vyd. Praha, Amulet, 2000, 126 s.
ISBN 80-86299-22-8.
9. HARTL,P., HARTLOVÁ,H. *Psychologický slovník* 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
10. HELUS,Z. *Sociální psychologie pro pedagogy* 1. vyd. Praha : Grada, 2007,280 s.
ISBN 978-80-247-1168-3
11. HELUS,Z. *Vyznat se v dětech*. 1. vyd. Praha : SPN, 1984, 206 s. ISBN 14-570-84.
12. HENDL,J. *Přehled statistických metod zpracování dat*. 1.vyd. Praha : Portal 2004, 584 s. ISBN-80-7178-820-1.
13. CHRÁSKA,M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1 vyd. Praha : Grada, 2007, 272 s.
ISBN 978-80-247-1369-4.
14. HRADEČNÁ,M., HEJLOVÁ,H. *Práce učitele s právy dítěte*. 1. vyd. Praha: SVI

- PedF UK Praha, 1996, 41 s. ISBN 80-86039-16-1.
15. KOHOUTEK,R., *Sociální psychologie*. vyd. Brno : IMS 215 s.
 16. KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 256 s. ISBN 80-7367-014-3.
 17. KOUKOLÍK,F., DRTILOVÁ, J., *Vzpouza deprivantů*. přeprac. vydání Praha: Galén, 2008, 321 s. ISBN 978-80-7262-410-2.
 18. KRAUS,B. *Sociální aspekty výchovy*. 2.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, 165 s. ISBN 80-7041-135-X.
 19. KRAUS,B., POLÁČKOVÁ,V. et.al. *Člověk, prostředí , výchova*. 1.vyd.Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
 20. LANGMEIER,J.,KREJČÍŘOVÁ,D., *Vývojová psychologie*. 3.vyd.Praha : Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-7169-195-X.
 21. LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. 281. Publikace, Hradec Králové, 2001, 161 s. ISBN 80-7041-088-4.
 22. MATOUŠEK,O. KROFTOVÁ,A *Mládež a delikvence*. 2.vyd. Praha: Portál, 2003, 344 s. ISBN 80-7178-771-X.
 23. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha : Academica, 2003, 507 s. ISBN 80-200-0993-0.
 24. PARRY,J., CARRINGTON,G. *Čelíme šikanování*. (Přel.Slavík.V) Sborník metod, vydal IPPP ČR jako interní metodický materiál, 1997, 114 s.
 25. PÖTHE,E. *Dítě v ohrožení*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996, 136 s. ISBN 80-901896-5-2.
 26. PRŮCHA, WALTEROVÁ,E. MAREŠ.J. *Pedagogický slovník*. vyd.Praha: Portál. 1995. 292 s. ISBN 80-7178-029-4.
 27. ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. 65. Publikace: Aido, 1998, 267 s. ISBN 80-85931-48-6.
 28. ŘÍČAN,P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
 29. VÁGNEROVA,M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000, 528 s.

ISBN-80-7178-308-0.

30. VÍZDAL, F. *Techniky poznávání osobnosti*. vyd. Brno: IMS, 2005, 50s.
31. VYKOPALOVÁ, H. *Sociální klima školní třídy a možnosti jeho ovlivňování*. vyd. Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 1992, 58 s.
ISBN- 80-7067-161-0.
32. ZIMULOVÁ, M. *Úvod do psychiatrie*. vyd. Brno: IMS, 2003, 32s.

Noviny a časopisy:

1. Mf Dnes, Vydává MAFRA, a.s. *Šikana je na každé škole*. Ze dne 23. ledna 2002 vydání Praha, ISSN 1210-1168
2. Učitelské noviny č.44/2008 a č. 1/2/16/2009, vydává Gnosis spol. s.r.o. Praha ISSN 0139-5715
3. Mf Dnes, Vydává MAFRA, a.s. *Dětská šikana na Facebooku*. Ze dne 4. prosince 2009 vydání Praha, ISSN 1210-1168
4. Mf Dnes, Vydává MAFRA, a.s. *Nová výuka baví 82% žáků*. Ze dne 7. února 2009 vydání Praha, ISSN 1210-1168
5. Mf Dnes, Vydává MAFRA, a.s. *Zlomíme ti nohy, hrozili spolužáci mladé hvězdě*. Ze dne 25. dubna 2009 vydání Praha, ISSN 1210-1168
6. Chlumecké listy, Vydává Město Chumec nad Cidl. *Občanské centrum plánuje Gamssteen klub*. Ze dne 19.11.2009, periodikum MK ČR E 11410
7. Mf Dnes, Vydává MAFRA, a.s. *Student chystal bombu na spolužáky*. Ze dne 25. března 2009 vydání Praha, ISSN 1210-1168

Bakalářská práce :

STRNAD, M., *Formy a prevence šikanování na základních školách*. Brno 2008, 87 s.

Internet:

<http://www.sikana.org>
<http://www.minimalizacesikany.cz>
<http://www.skolaonline.cz>
<http://www.poradenskecentrum.cz>
<http://www.ceskaskola.cz>
<http://ivorius.com/weblog/sikana-na-skolach>
<http://www.mvcr.cz/policie/prevence/sikana>
<http://www.vzdělávání.ihned.cz>
<http://www.nadaceo2.cz>
<http://www.ihned.cz>
<http://www.linkabezpeci.cz>

Seznam příloh

- Příloha č.1 Student chystal na spolužáky bombu.
- Příloha č.2 Leták - Bezpečná třída.
- Příloha č.3 Občanské centrum plánuje Gamsteen club!
- Příloha č.4 Zlomíme ti nohy, hrozili spolužáci mladé hvězdě.
- Příloha č.5 Agresivita na školách
- Příloha č.6 Šikanovaný učitel : lidská skvrna?
- Příloha č.7 Nový výuka baví 82% žáků
- Příloha č.8 Máme ve třídě lotra, co s ním?
- Příloha č.9 a,b Šikana na internetu
- Příloha č.10 Co prozradil dotazník k chování žáků
- Příloha č.11 Články z Učitelských novin k problémovému chování žáků
- Příloha č.12 Leták- Kam se obrátit ?
- Příloha č.13 Další instituce na které je možné se obrátit v případě šikany
- Příloha č.14 Celostátní konference proti šikanování
- Příloha č.15 Dotazník

Student chystal na spolužáky bombu

■ Kde mohli vzít bombu

Výbušninu lze získat na černém trhu, nebo si ji vyrobit i doma z běžné dostupných chemikálií. Internet obsahuje množství stránek, kde útočníci píší návody. Záleží na zkušenostech atentátníka jeho kontaktech. Na černém trhu je možné sehnat také střelnou zbraň, záleží na finančních možnostech „kupce“.

Několik si opatří zbraň tak, že ji ukradne známému či rodinnému příslušníkovi, který jí drží legálně.

Praha, Nový Bydžov - „Člověk se narodil a na sto procent chce žít. Žijeme tedy kvůli bolesti, strachu, utrpení a smrti. Sebeпоškození je cestou k pochopení smyslu života. Myslím to naprosto vážně.“

Mrazivé věty, které loni v létě napsal sedmáctiletý student gymnázia v Novém Bydžově do svého profilu na internetu. Dnes je jasné, jak to mladík asi myslel. Policie jej zatkla kvůli plánování bombového útoku na svou školu. „Zabírání jsmo možné tragédie“, řekl mluvčí Úřadu pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) Pavel Hamtáček.

Podle detektiva útvaru, který si nepřál být jmenován, je téměř jisté, že mladík chtěl svůj čin vykonat. „Vimě jistě, že bombou jen tak z legace nevytřoužoval“, uvedl.

A nasvědčují tomu i jiné texty ze studentových webových stránek: „Hledám autentičtější záběry. Fotky nurvol a podobně. Hledám videa, kde někdo strčil do nic neušitých lidí (na ulici, ve škole a podobně). Nemám na mysli popravu a podobně.“

Šokující agresivita

MF DNES zjistila, že student vyhledával na internetu dlouhodobě videa z masakrů ve školách. Na některých webech dokonce sám umístil záběry ze střelby na středních školách v USA a v Německu.

Podle jedné ze spolužaček se student choval zvláštně. „Třeba se mě v pondělí říkal, že má chut celou třídu vyvraždit a pak sebe“, svědčila se MF DNES.

Kriminalisté zatkli mladíka ve čtvrtek přímo ve škole. „Svěřil se totiž dvěma dívkám, co chce udělat, a ony to oznámily policii.“ Tekla studentova babička. Jeho otec večera odmítl, že by sym chtěl vyhodit školu.

■ Jak reagovat

Upozornit na podezřelé se chovajícího spolužáka, anebo nad ním jen mávnout rukou?

Psychologové se domnívají, že jednoznačná odpověď neexistuje. Zvláště u dospívající mládeže, která se s oblibou uchyluje k siláckým slovním projevům a někdy i činům. Což ještě nemusí znamenat, že mladík, který si v takovém chování libuje, plánuje teroristický útok na své spolužáky. Bezpečnostní experti doporučují, aby se spolužáci snažili podzřele se chovajícího kamaráda rozmluvit. Zeprát se ho na motivy či příčiny jeho chování. A když si budou jisti, že se výhrůžky myslí vážně, tak to oznámí pedagogům či policii.

byl zatčen, nám začalo docházet, proč v poslední době mluvil o smrti a zabíjení. Ted si myslím, že to nebyla jen legrace“, řekla učerka MF DNES šokovaná spolužačka.

Stejně jako její kamarád netuší, že student vede dvojit život. Na veřejnosti tichý a nekonfliktní chlapec, jehož jediným velkým koněkem byla moderní verze hračky Jojo, s níž jezdil i na soutěže.

Studentovo chování nese podle psychologa Vymětalá všechny znaky dvojího života. Jako vystříženého z románů Dr. Jekyll a pan Hyde, kde se v nitru obávavého lékaře Jekylla skrývá násilnický Hyde.

„Jeho anonymní sdělení na internetu jsou v příkrém rozporu s chování ve škole, kde většinou vystupuje je nenápadné a nímž na sebe zpravidla příliš nepochopuje. Avšak jeho prvný vnitřní život – to jsou ony webové stránky, které překypují násilím, rasismem, nacismem a xenofó-

bií“, upozorňuje psycholog. Student například na internetu umístil video z nedávného masakru ve škole v německém Wimmerndenu, kde stejně starý student zastřelil několik lidí. „S největší pravděpodobností se tou tragédií inspiroval“, dodává Vymětal.

Prékvapení připravovaným činem byli i učitelé gymnázia. „Byli to průměrní, normální a běžný žák školy. V poslední době jsem u něho nepozoroval změny v chování. Žádné jeho výhrůžky jsem nezaznamenal. Počkajme si na závěry policejního vyšetřování“, říká jeho třídní učitel Rostislav Doležal.

Kedřel gymnázia Jaroslav Šedivý si ale doufá, že se policie zmýlíla a chlapec je nevinný. „Nejprve by se mělo vyšetřit, zda k nějakému ohrožení došlo. Pro mne jako pro ředitele školy je důležité, že student nebo zaměstnanci nebyli přímo ohroženi“, říká Šedivý.

Otec: Jde o klukovinu

Otec obviněného se večera podařilo telefonicky kontaktovat. Je přesvědčen, že jde o nedorozumění. „Je to ve stadiu šetření a já se o tom nechci šfířit. Obvinění nevěřím. Šlo o klukovinu. Ted to šetří policie a ukáže se, jak to kluk skutečně myslel“, uvedl. Sousedé poslali, co se v domě mladíkovy rodiny dělo v den jeho zatčení. „Ve čtvrtek od šesti večer do pul jedenácti to tady připomínalo policejní manévry“, řekla Dana Šafářková.

Pokud by trestný čin, z něhož je student podezřelý, spáchal dospělý, hrozilo by mu vězení od 12 do 15 let. U mladistvých se trest krátí na jeden až pět let vězení.

TOMÁŠ SYROVÁTKA,
JAN GAZDÍK
s příspěvkem Radky Wallerové
a Tomáše Kučerky

MÍSTO ÚTOKU? Spolužák studenta, který je ve vazbě, vychází ze dveří gymnázia v Novém Bydžově. FOTO: MAFIA – JAN STROUHAL

BEZPEČNÁ TŘÍDA

... je projekt, který nabízí pomoc v prevenci i řešení závažných problémů ve vztazích mezi spolužáky . Je určen všem těm, kteří se necítí ve své třídě bezpečně, jsou terčem nepřátelského chování ostatních nebo jen svědkem jejich bezohledného chování vůči slabším ...

Je možné, že ve Vaší třídě dochází k šikaně ...?

ŠIKANA je když
JEDEN NEBO VÍCE ŽÁKŮ
PRO VLASTNÍ POTĚŠENÍ, ČASTO
OPAKOVANĚ, UBLIŽUJE DRUHÝM

Nemáte ve třídě dobrou partu ?
nerozumíte si ? nedokážete táhnout za jeden provaz ? neumíte se dohodnout ?
jste rozdělení ve skupinkách, které si navzájem konkurují ?
... nebo se zkrátka děje něco, co ničí pohodovou atmosféru ve Vaší třídě?

NELÍBÍ SE TI TO ALE NEVÍŠ, CO S TÍM?
JE HODNĚ TĚCH, KTEŘÍ MOHOU,
CHTĚJÍ A DOVEDOU POMOCI :

SVP DOMINO HK 495407405
MAGISTRÁT HK 495707360
POLICIE ČR 974526461
SALINGER 495267249
MĚSTSKÁ POLICIE
v HK 731131090

- nadávají mi
- dělají mi naschvály
- když se učitel zeptá, jestli někdo nemá tahák, tak se ozvou, že mám já
- nepouští mě mezi sebe, když si povídají
- ve frontě na oběd mě předbíhají
- z ničeho nic na mně přistane houba
- nic mi nepučejí
- berou mi věci a neřeknou mi o tom
- bouchají mě o přestávkách do ramene
- lepí mi do vlasů žvýkačku
- vyhrožují mi, že mě zbijí, jestli řeknu učitelí, co dělají

STALO SE TI NĚCO
PODOBNÉHO ?

PŘEKONEJ STRACH A
ZAVOLEJ NEBO ZAJDI
ZA NĚKÝM Z NÁS
NEBO SE PŘÍMO VE
SVÉ ŠKOLE OBRAŤ NA:

Projekt Bezpečná třída je finančně podporován
Magistrátem města Hradec Králové a
společností Kingspan a.s.

OBČANSKÉ CENTRUM PLÁNUJE GAMESTEEN KLUB!

Menší města poskytují svým obyvatelům jako jednu z výhod možnost žít v klidnějším prostředí nezatíženém nadbytečným hlukem či přímo zvukovým smogem, v těsnějším sepijetí s přírodou, která začíná hned za městem a je rychle dosažitelná, v prostředí méně anonymních lidských vztahů a kontaktů, prostě v prostředí, které je blíže původnímu způsobu života. Každá strana mince má ovšem i svůj rub, a tak z jiného úhlu pohledu, především velmi mladých dospívajících lidí, znamená malé město nedostatek vzruchu, omezené množství zábavy a podnětů pro jejich potřeby, málo míst pro společné setkávání se. Tedy nuda.

Když se projdete pozdě odpoledne centrem i našeho města, také narazíte na skupinky postávajících a nudících se teenagerů. Pokud se chtějí někde sejít, tak asi jedině v zakoupeném prostoru místních barů, hrají šipky, kulečnick, fotbálek, jistě se dobře baví v partě svých vrstevníků, ale prostředí je vede a starší kamarádi i mohou umožnit získat přístup k alkoholu. Je možné odmítnout a ztrapnit se před ostatními...? Postupně může u některých dojít i k návyku ke kouření, k pití, nebo i k přechodu na jiné návykové látky... Je to stále stejná modelová situace dospívajících. Dospělí nadávají na nemožnou mládež, ale když se oni nudí, jdou si sednout s přáteli na pivko a zahrají si šipky, kulečnick... Kam má jít mládež?

Také pracovníci DDM se ve snaze o maximální využití krásných nových prostor Občanského centra zamysleli nad touto situací, nechali se inspirovat požadavky mladých lidí, ale také zkušenostmi spojenými s problematikou drog či požívání alkoholu mladistvými v jiných městech a pokusili se nabídnout mladé generaci vhodnější a snad pro mnohé i lákavější řešení náplně volného času vytvořením GAMES-TEEN KLUBU.

GAMESTEEN KLUB, herní klub pro teenagery, umožní mládeži od 11 do 19 let trávit společně volný čas v prostorné místnosti s hudební kulisou u fotbálku, šipek, stolního tenisu a s možností her na Internetu a i dalších aktivit

vyplývajících z jejich nápadů, na které bude vedoucí klubu reagovat.

Ve vybavení GT najdete při jeho otevření v prosinci kvalitní šipkový automat a tréninkový fotbálek, počítač s připojením na Internet a možnost využít ping pongové stoly a pálky v prostoru Občanského centra. Na náplni činnosti klubu se budou aktivně podílet návštěvníci „GTěčka“, plánují se turnaje jak v ping pongu tak v šípkách a fotbálku pravidelně o zajímavé ceny.

DDM má v úmyslu pružně reagovat na nápady naší mládeže a společně vytvářet prostředí, ve kterém se budou cítit příjemně, a naučí se tak zajímavě a bez pocitu nudy využít volný čas bez nebezpečí příklonu k návykovým látkám.

Zkušební provoz zahájíme v těchto dnech - 4. 12., 11. 12 a 18. 12. Vstup bude bezplatný do konce roku, od ledna budeme měsíčně vybírat poplatek 30 Kč, který použijeme na nákup cen do soutěží.

Je jasné, že prostředí klubu nemůže přilákat každého ale podaří-li se to alespoň u některých, budeme rádi.

Jitka Koulová
ředitelka DDM

Zlomíme ti nohy, hrozili spolužáci mladé hvězdy

Starší spolužák zahnal skokana do vody Toma Daleyho do rohu školního dvora.

„Jakou cenu mají tyhle nohy?“ optal se. „Zlomíme ti je.“

Čtrnáctiletý Daley se loni stal nejmladším mistrem Evropy mezi dospělými. Na olympiádě v Pekingu byl sedmý, říkalo se mu Zlatíčko her. Je britskou nadějí pro hry v Londýně, úspěšným závodníkem. Taky mladou sportovní celebritou s roztomilou tváří pro marketing.

Kvůli tomu poznával nehezku stránku popularity: školní šikanu.

Posměšné přezdívky začal Daley slyšet už po návratu z olympiády. Snažil se tehdy vykřiky starších studentů školy v Plymouthu ignorovat. „Myslel jsem si, že je to přesta-

OBĚŤ. Mladého skokana do vody Toma Daleyho ve škole šikanují. FOTO: PROFIMEDIA.CZ

ne bavit. Ale kdepak. Teď se k nim přidávají i mladší děti,“ líčil Daley pro The Times. „Dostal jsem se do situace, kdy si říkám: Nechci jít do školy.“

Ale chodil do ní. O přestávkách však většinou nevycházel na školní dvůr, raději seděl ve třídě, aby neprovokoval. Často s ním zůstával někdo ze čtyř dobrých přátel. „Anebo jsme se snažili jít do vzdáleného rohu dvora, aby nás nikdo neviděl.“

Otec Rob potíže řešil s vedením školy, ale neuspěl tak, jak si představoval. Nakonec Toma ze školy dočasně vzal, aby se tolik nestresoval. Mladého skokana totiž čekaly závody v Sheffieldu a na Floridě.

„Srazili Toma k zemi, ve třídách po něm házeli pera a tužky. Někdo

mu hrozil zlomením nohou, což byla poslední kapka. Tohle už je mnohem víc, než jen utahování si z někoho. A Tom ví, že kdyby se pomstil, bude to ve všech novinách,“ uvedl Rob Daley.

Pokud se poměry ve škole nezmění, dá syna na studia jinam. „Škola nemůže být odpovědná za studenty, ale mohla by být aktivnější v řešení šikany,“ pronesl.

Podle ředitelky Katriny Bowerské byli někteří studenti disciplinárně potrestáni. Britský plavecký svaz nabídl svému talentu i pomoc psychologa, bude-li ji chtít.

Daley si posteskl: „Mám spoustu fanoušků mimo školu, ale v ní je to naopak. Tam mě nenávidí.“

(bb)

...Lubomír Paleček

AGRESIVITA NA ŠKOLÁCH

Je smutným faktem, že neustále stoupá agresivita nejen žáků, ale i rodičů vůči pracovníkům škol. Jak jí čelit? Ředitelé škol, učitelé a i další pracovníci škol se budou muset bohužel připravit i na nepříjemná jednání se soudy, státními zástupci a advokáty. Pokusím se vás seznámit se dvěma případy, které začaly zcela nevinně, které však mohly mít pro některé pracovníky škol velmi nepříjemné důsledky. Z pochopitelných důvodů nevedu ani školy ani jména zúčastněných.

První případ začal zcela obvykle. Dva osmáci si vyšli v době vyučování za školu a navštívili obchod, kde zcičili vystavené čepice. Měli smůlu. Majitel je přistihl, zadržel a zavolal policii. Ta zjistila, že oba jsou nezletilí, a protože i cena čepic byla nepatrná, policisté ani nekontaktovali rodiče a oba žáky odvezli do školy. Tam je shodou okolností předali jejich třídní učitelce, která je odvedla do hodiny. Tam po příchodu sdělila ostatním žákům něco v tomto smyslu: „Vaše kamarády přivezli policisté, protože kradli v obchodě.“ Její kolegyňe doplnila: „To je tedy hezké, tak už z vás v osmé třídě rostou zloději.“ Blížila se pedagogická rada. Protože oba hoši měli více přestupků, byla jim udělena trojka z chování. Zde v pedagogické dokumentaci ředitel uvedl: „...mj. i za krádež v obchodě“.

Vzápětí se na odbor školství a tělovýchovy dostal otec jednoho z hochů a šokoval mne naprosto precizně zpracovaným trestním oznámením na obě učitelky v rozsahu asi pěti stran. Už z letného přečtení mi bylo jasné, že trestní oznámení vypracoval zkušený právník. A teď o co v něm šlo: „Žádám státní zastupitelství, aby prošetřilo, zda se obě jmenované učitelky nedopustily úmyslného trestného činu pomluvy, neboť mého nezletilého syna označily za zloděje, i když dle presumpce neviny o vině může rozhodnout pouze soud. Jako přitěžující okolnost uvádím, že tohoto trestného činu se dopustily v souvislosti s výkonem svého zaměstnání a dle znaleckých posudků může tato pomluva zanechat hluboké psychické následky na mém nezletilém synovi a může negativně ovlivnit jeho další vývoj.“ Takovčnto pikantností protkaných nejrůznějšími paragrafy zde bylo pět stran. Otec trestní oznámení předal jak na policii ČR, tak na státní zastupitelství. Tady skončila veškerá legrace, neboť pokud by byly obě učitelky pravomocně odsouzeny buď pro úmyslný trestný čin pomluvy, nebo i pro neúmyslný trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem pedagogické práce, pak by v souladu se zákonem o pedagogických pracovnících ztratily pedagogickou způsobilost a musely by rozvázat pracovní poměr. Zákon o pedagogických pracovnících je v tomto případě neúprosný. Opustit zaměstnání by musely i tehdy, kdyby soud upustil od potrestání, ale uznal by je vinnými.

Nikdo nezúčastněný si nedovede představit, jaké úsilí bylo třeba vynaložit k tomu, aby policie případ odložila a státní zastupitelství upustilo od podání návrhu na obžalobu. Naštěs-

tí jsme poznali, že na policii jsou velmi rozumní lidé, kteří se snažili v tomto případě pomoci. Ředitel školy musel nakonec trojku z chování zrušit, neboť ve zdůvodnění bylo uvedeno, že byla udělena „mj. i za krádež v obchodě“. Stačilo málo a měli jsme odvolaného ředitele školy a dvě učitelky bez práce. **Proto v dnešní době pozor na § 3, odst. 2, písm. b, zákona č. 563/2004 Sb. v platném znění.**

Upozorňuji všechny, že kromě výše uvedeného extrému jsou vysoce rizikové například vícedenní školní výlety se žáky vyšších tříd ZŠ. Stačí, aby se někde tajně v noci opili a někomu se něco stalo a nedbalostní trestný čin učitele spáchaný v souvislosti se zaměstnáním je na světě zcela okamžitě. Buďte nekompromisní a nenechte se sami ohrožovat – klidně pro žáka pod vlivem alkoholu zavolejte sanitku nebo policii. Pokud to neuděláte, žáci se budou chlubit, jak na akci chlastali, popřípadě si udělají sestřihy na mobil, máte trestní čin narušování mravní výchovy jak vyšší. Ale to jsem trochu odbočil.

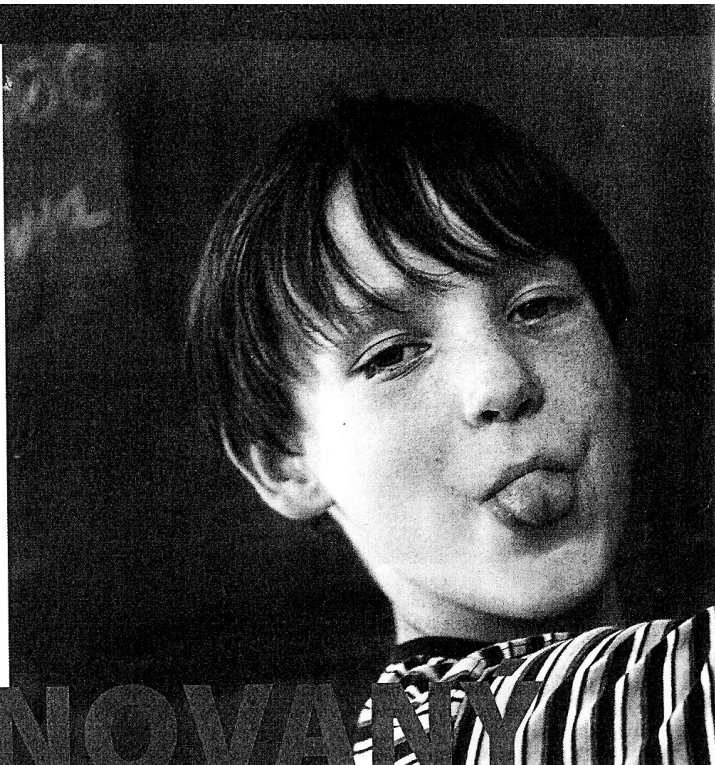
Druhý případ byl ještě zajímavější. Na odbor školství a tělovýchovy se dostavila matka s kuriózní stížností na ředitele školy. Stěžovala si, že její syn dostal na vysvědčení dvojku z angličtiny, ale podle jejího názoru měl dostat nejméně trojku, protože ho ve škole nic naučili. Přislíbil jsem tedy, že případ prošetřím a zkontaktoval jsem se s ředitelem. Ten mi sdělil, že se jedná o velice agresivní a vulgární paní, které byl syn odebrán z péče a předán do péče prarodičů. Paní se teď snaží dostat syna zpět, a tak dokazuje, že mu škola na žádost prarodičů nadlepšuje známky. Tento případ se protáhl, i já jsem zjistil, že paní je tak šíleně vulgární, že její výrazy zde nelze vůbec prezentovat. A takto se chovala i ve škole, ředitel musel několikrát přivolat i městskou policii, aby matku ze školy vyvedla. Vše vyvrcholilo tím, že matka podala na ředitele trestní oznámení. Když mi to ředitel oznámil, dohodli jsme se, že on podá na matku trestní oznámení také a my ředitele podpoříme. Výsledek nám dal za pravdu – ředitel byl očištěn, když se prokázalo, že obvinění matky se nezakládá na pravdě. Na základě trestního oznámení ředitele byla matka pravomocně odsouzena za trestní čin výtržnictví k podmíněnému trestu odnětí svobody v délce 7 měsíců. Získali jsme tak průlomový rozsudek, když soud odsoudil vysoce arogantního a vulgárního rodiče za jeho chování ve škole. Agresivně lze čelit, mnohdy jsou třeba pevné nervy a bohužel v dnešní době se asi někdy soudním sporům nevyhneme.

Osobně jsem pro snížení trestně-právní odpovědnosti na 14 let a myslím si, že lze oddělit tuto hranici od hranice povoleného sexu. Nejsem proto, aby byli čtrnáctiletí zavíráni do vězení, ale dovedete si představit, kdyby takový vysoce agresivní osmák nebo deváťák byl odsouzen například k deseti hodinám veřejně prospěšných prací, které by si musel například ve škole odpracovat? A mohly by to být velmi lehké práce – třeba utírání stolů v jídelně, nebo sbírání papírků po třídách a to vše před zraky vrstevníků. Vsadím se, že by závadného chování ubylo.

PRAXE

Chování dnešních dětí překračuje všechny myslitelné hranice. Potrestat drzé žáky je prakticky nemožné, spolupráce s rodiči obtížná. Své potomky omlouvají nebo je rovnou v agresivním vystupování vůči učitelům podpoří. Takové hlasy zaznívají z úst pedagogů čím dál častěji. Stejně jako odpovědi kolegů, nadřízených i rodičů: Když nejste schopni žáky zvládnout, neučte.

Text: Daniela Kramulová

ŠIKANOVANÝ UČITEL: lidská skvrna?

V Polsku bylo loni odsouzeno pět studentů ve věku 17–18 let za šikanování učitele k desítkám hodin veřejných prací. Postižený angličtinář si vyslechl od rodičů i nadřízených, že chyba je především na jeho straně, že je neschopný zvládnout dění ve třídě a měl raději včas odejít. Soud naopak hodnotil studentské vtipkování jako šikanu a ponižování lidské bytosti. Televizní reportáž (Fakta, ČT 1) o tom, jak žáci brněnského učiliště šikanovali svého učitele, i u nás natvrdo otevřela téma, jež je rovněž často považováno spíše za záležitost osobní neschopnosti konkrétního kantora než za společenský fenomén, který je třeba řešit.

Nicméně bouřlivé diskuse na internetových stránkách (např. <http://denicek.net> či www.českáškola.cz) ukazují, že pedagog vyfotografovaný uprostřed hodiny s odpadkovým košem na hlavě není ojedinělý případ šikanování. Bizarní historky o učitelích, jemuž žáci před hodinou přenášejí katedru do zadní části třídy, sedí k němu zády, případně si celou hodinu sborově zpívají, aby nebylo slyšet jeho výklad, nebo mu se slovy „znovu a čitelně“ sma-

žou zápis na tabuli, možná některé pedagogy potěší vědomím, že oni sami na tom ještě nejsou tak zle. Ale nadávky či výhrůžky vůči učitelům stejně jako pokusy o podpalování jeho pomůcek se objevují nejen na učilištích a středních školách, ale i na druhém stupni základek. Fotografování podobných scének mobilem a jejich rozesílání MMS zprávou nebo umístění na internet podporují sebevědomí šikanujícího a umožňují mu znovu prožívat pocity vítězství nad poraženým kantorem.

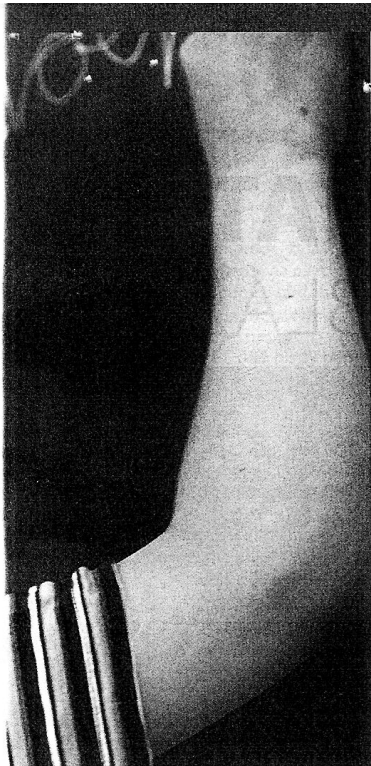
Ke zlepšení ochrany učitelů směřuje návrh na rozšíření statutu veřejného činitele i na pedagogy, dokonce i nápad vrátit do škol tělesné tresty. „Přestaňte žákům dávat vlastní svačiny a podejte na ně trestní oznámení,“ zní dobrá rada na webu. I představitelé policie doporučují podat trestní oznámení, pokud je kantorovi vyhrožováno, byl mu poškozen majetek nebo byl napaden. Co se změní, není-li žák trestně odpovědný, ptají se někteří učitelé rezignovaně.

Chybějí hranice

Dnes už klasická scéna učitelky odcházející do polí ze Svěrákovy *Obecné školy*

dokládá, že zkoušet, co všechno si mohou dovolit, žáci zkoušeli vždycky. Hranice takových pokusů se ale v posledních letech povážlivě posouvají. Zmíněné projevy šikany už vnímáme jako přeshraniční, na každodenní drobné drzosti, neúctu a neplnění úkolů jsme si už zvykli.

Podle poradenské psycholožky Václavy Masákové je v pozadí přibývajících případů šikany učitelů žáky obecný, celospolečenský problém nedodržování pravidel, chybějících mantinelů a vytváření jakýchsi „nafukovacích“ hranic, s nimiž se dá úspěšně účelově manipulovat. „Proklamovaná občanská svoboda se často nepojí s občanskou odpovědností. To, že každý je odpovědný sám za sebe, často chápeme tak, že má právo o sobě rozhodovat bez ohledu na cokoli. Děti vychováváme k tomu, že mají svá práva, říkáme jim; co všechno si nemají nechat líbit, málokdy se přitom zdůrazňuje druhá stránka věci – respektování pravidel a hranic. Přenášíme na ně odpovědnost za sebe sama, aniž bychom uvažovali o tom, zda jsou na to dostatečně sociálně a citově zralé,“ říká.

Ve třídě se pedagogové častěji než dřív setkávají s žáky, kteří nejsou z domova zvyklí respektovat pravidla, a mnozí učitelé se je bojí sami nastavit, tvrdí psycholožka. Zvláště pokud čelí tlaku rodičů, kteří se (ač nedisponují objektivními informacemi) stavějí do role tvrdých kritiků, a pokud nemají jistotu, že se vedení školy v konfliktu postaví na jejich stranu. „Je-li rodič štedrý školní sponzor, zastupitel nebo něčí dobrý známý, zůstane kantor zpravidla sám,“ říká bývalá učitelka Stanislava Chrástanská, která se v rámci občanského sdružení Klub pedagogů věnuje řešení pracovníprávních sporů učitelů.

Dokaž, že nás zvládneš!

Ještě před dvěma desítkami let se mohl učitel opřít o mocenskou autoritu – bez dobrého posudku bylo obtížné dostat se na střední školu, se špatným nemožné. Formální autorita školy se dala zaštitit i dalšími nástroji státní moci, třeba jednotnými metodikami či inspekcí. Když mocenské páky padly, nezbyvá než vymezit vlastní, přirozenou autoritu. „A to je pro mnoho učitelů těžké a nepříjemné, protože na to nejsou připraveni,“ tvrdí psycholožka Masáková. Pedagogické fakulty vybaví budoucí učitele množstvím encyklopedických znalostí

v oboru, ale se sebevědomím a sebeúctou kantor se nikde nepracuje. „Učitelé neumějí přijmout a zpracovat kritiku, nezvládají asertivní techniky jednání. Proto jsou zranitelnější a nevědí, jak profesionálně reagovat. K tomu jsou z nejrůznějších stran kritizováni, že špatně učí, stále se po nich chce něco nového, aniž by dostali náležitou podporu, pomoc a ocenění,“ dodává.

Vesnická učitelka požádala o předčasný důchod poté, co ji žák osmé třídy oslovil „vole“ (neboť něco takového přece ve svém věku nemá zapotřebí) – pražské kolegyně se shovívavým úsměvem říkají: „My od žáků slyšíme daleko těžší kalibr.“ Mnohé už mají za sebou odchod ze třídy v slzách, pocity palčivé urážky, lítosti, bezmocného vzteku, možná už i znechucení, apatie a lhostejnost.

Přesto i dnešní žáci jaksi podvědomě cítí, že učitel by měl být ve třídě autoritou. Jenže zároveň potřebují, aby jim každý jednotlivý kantor dokázal, že právě on na tuto roli má. Pokud neobstojí, má smůlu. „Jak si ho máme vážít, když si naše poznámky bere osobně a urazí se?“ ptá se šestnáctiletá gymnazistka Tereza. „S dětmi se dá jednat s respektem a přátelsky, jenže tím, kdo určuje pravidla takového jednání, musí jednoznačně vždycky zůstat učitel,“ říká Václava Masáková. Necitlivá tvrdost,

nezájem stejně jako nadměrná měkkost a ústupnost pedagoga dokážou vystupňovat žákovské provokace až k projevům šikany.

Empatický, komunikativní člověk má podle Stanislavy Chrástanské situaci za katedrou jednodušší. Přirozeně charismatických osobností zpravidla nebývá ve společnosti nadbytek, není důvod předpokládat, že ve školství bude situace jiná. Získat a využívat přirozenou autoritu se však dá naučit. Dokonce existuje řada kurzů v rámci dalšího vzdělávání učitelů, které podobné dovednosti nabízejí. Ale...

Často se hovoří se o integrovaných dětech, o individuálních vzdělávacích plánech, o klíčových kompetencích – zdá se, že je v těchto termínech vztah mezi učitelem a žákem zahrnut. Jenže on se jen jakási obecně předpokládá. Ve skutečnosti se o vytváření autentického vztahu mezi dospělou, moudrou autoritou a dítětem mluví minimálně. Při posuzování kvality školy hrají značnou roli výkonová kritéria a měřitelné úspěchy, jim je podle psycholožky Masákové často podřízen i výběr vzdělávacích kurzů pro pedagoggy. „Ředitel spíš pošle učitele na prakticky zaměřený seminář než na program práce se třídou, osobnostního rozvoje či asertivních technik. Doplnění kvalifikace v oblasti vytváření vztahů zůstává opomíjené,“ říká.

700TUJJE.COM

Nové formy šikany učitelů

V sousedním Německu se učitelé začali setkávat se šikanou ze strany žáků za pomoci mobilů s fotákem či videem. Pod heslem „Nahraj svého učitele“ se žáci snaží trumfnout ustátní, kdo sesbírá více pokouřující fotografie či videa svého učitele. Svá dílka pak vystavují na internetu. Na stránkách www.schuelerz.v.net se nacházejí kluby s názvem „Nesnáším svého učitele“, po vstupu do nichž naleznete ona nepřijímatelná zobrazení. Na stránkách www.spickmich.de si žáci mohou videa vystavit a nechat ostatní návštěvníky ohodnotit učitele ve formě „vysvědčení“. Známkují se takové položky jako „atraktivita“, „lidskost“ či „motivovanost“.

Nová výuka baví 82 procent žáků

Průzkum ukázal, že po reformě přijde škola dětem zábavnější

Praha (ČTK, such) - Školská reforma se na základních školách ujala dobře – 82 procentům žáků připadá výuka zajímavější než dřív.

Ukázal to průzkum Ústavu pro informace ve vzdělávání. Podle něj si nyní čtyři pětiny žáků více uvědomují souvislosti mezi vyučovanými předměty.

Nejvíce se těší na hodiny informatiky, zeměpisu a dějepisu, nejméně oblíbený je mezi školáky český jazyk.

Reforma v prvních a šestých třídách základních škol začala v minulém školním roce. Základní školy od té doby vyučují podle vlastních vzdělávacích programů.

Učí se, jak zvládnout šikanu od starších dětí

Na školách se tak objevily i zcela nové předměty, například „výchova demokratického občana“ nebo „osobnostní výchova“.

„V tomto předmětu si děti třeba

přehrávají, jak se chovat v nepříjemných situacích. Typický příklad: mladší žák jde ze školy, obstoupí ho parta starších dětí a seberou mu tašku. Děti si zkusí, jak se budou cítit v roli slabšího i silnějšího,“ popisuje Marie Pojerová, ředitelka základní školy na pražské Hanspaulce.

Děti si ve škole přehrávají různé situace, třeba když starší žáci obstoupí mladšího a seberou mu tašku.

ředitelka školy Marie Pojerová

A právě probírání témat, diskuse a řešení praktických úkolů je to, co děti v lavicích nejvíc baví. Alespoň to napsaly do dotazníků.

Přechod na výuku podle školních vzdělávacích programů hodnotí kladně také většina učitelů a ředitelů škol. Z průzkumu navíc vyplynulo, že kantoři teď více pře-

mýšlejí nad obsahem učiva a lépe mezi sebou spolupracují při organizaci výuky.

Jednu věc však učitelé kritizovali – stále jim nezbývá čas na individuální práce se žáky. Ten je podle většiny z nich stejný jako před reformou.

Rodiče teď se školou víc spolupracují

Do průzkumu se zapojilo 199 základních škol a skoro 2 000 učitelů. Dotazník vyplňovalo také 1 980 žáků sedmých tříd, tedy těch, kteří již mají za sebou rok výuky podle nového systému.

Podobné výsledky jako Ústav pro informace a vzdělávání přinesla v minulém roce také zpráva České školní inspekce. Podle ní dokázaly školy dobře vytyčit schopnosti a dovednosti, jaké by měl žák po ukončení vzdělávání mít, a díky změnám se prý zlepšila i spolupráce učitelů a rodičů.

un

S O N D A

TEXT A FOTO: JAROSLAVA ŠTEFFLOVÁ

MÁM VE TŘIDĚ LOTRA, CO S NÍM?

Narostl v poslední době problém tak extrémně, že o něj zakopáváme na každém kroku? Nebo se jím konečně začíná společnost více zabývat? S největší pravděpodobností od každého trochu. Fakt je, že informací o chování žáků, kteří výrazně překročili hranice pravidel slušného chování, přibývá. Školy se častěji nebojí přiznat, že tenhle problém komplikuje i jejich práci. A hledají pomoc. Proto jsme se obrátili na MICHAELU VESELOU, předsedkyni občanského sdružení Společně k bezpečí, která má s prací s tzv. problémovými dětmi bohaté zkušenosti – a to jak ve škole v roli učitelky, tak později na ministerstvu vnitra.

Hovoří o nich bez pozlátka. Tak, jak je poznala na vlastní kůži. Na semináři říká učitelům, jak by v určité situaci reagovala ona, a hned vysvětluje proč. Dost natvrdo. Jiného by za tak přímá slova kantoři asi moc v lásce neměli, ale setkání s ní končí aplausem. „Máte kliku, jsem teď na skok v Praze, ale hned vyrážím do terénu,“ konstatovala do telefonu, když jsme si domlouvaly schůzku. Dlář má nabitý na dva roky dopředu. Asociace ředitelů základních škol si s ní zpravidla domlouvá další seminář okamžitě, jak jeden skončí (ten nejbližší bude na 31. valné hromadě AŘZS, která se koná ve dnech 14. – 15. 5. 2009 v Tepličkách – viz UN č. 15).

Hovořily jsme spolu o tom, co má dělat učitel, pokud se mu ve třídě objeví žák, který bourá jeho představy o hodně plně vzdělávání. Jak se má zachovat, aby neztratil tvář, když se setká s agresivitou v lavicích.

„Upřímně – vadí mi takové ty kantorské steky: On je nesnesitelný, on je nezvladatelný... Co to znamená? To se nedá nijak uchopit. Podstatné je, aby se učitel nejdřív zabýval tím, proč k určité situaci došlo, jaké dítě má před sebou. Potřebuje přesně vědět, proč se dítě tak podivně projevuje. Je to průvodní jev nějaké choroby, postižení, nebo se tak chová naschvál?“

Za druhé se musí zamyslet nad tím, proč mu chování dítěte tolik vadí. Není to proto, že mu něco nebo někoho připomíná? Ale věcně, bez emocí. Jde o to zjistit, jaká část z vyhozené situace jde na konto žáka a jaká na konto učitele.

Je to určitě věc pedagogické, popřípadě pedagogicko-psychologické diagnostiky. Ale pozor – diagnostiky včasné! Dokud spolu nebudou v této oblasti mateřské, základní a střední školy spolupracovat, dokud na sebe budou jen izolovaně navazovat, nikam se nehneme.

Jakmile pedagog zjistí, že dítě má zvláštní projevy chování, potom je třeba je pojmenovat a spolu s rodinou

„Diagnostikovanou poruchu chování, má jen velmi málo dětí. Všechny ostatní se chovají řekněme nepřístojně proto, že jsou s něčím nespokojené. Chování je sekundární jev. Buď ve škole nestíhají, nebo je nezajímá, nebo nejsou rodinu podporováni v tom, že vzdělání má nějaký význam a škole se nepodařilo tohle myšlení zvrátit. Takové chování je už ovlivnitelné. Ale zase – musíme zjistit příčinu a podle toho jednat.“

Takže další vzdělávání učitelů...

„Co bychom po nich ještě chtěli? Někteří už jsou skoro převzděláni. Až to někdy vede k tomu, že veřejnost má dojem, že český učitel vlastně zvládne všechno, ať na něj naválíme cokoli. Ano,

hledat, proč k nim dochází. Problémy se obvykle projeví krátce poté, co dítě poprvé vstoupí do nějakého kolektivního zařízení – proto hovořím už o mateřské škole. Najednou je dítě uprostřed většího kolektivu, na který nebylo zvyklé, o to více vnímá každý tlak. Spousta dětí tyhle emoce nezvládá, proto je nutná včasná diagnostika. Čím dříve začneme na dítě cíleně působit, tím větší je naděje na úspěch. I silně hyperaktivní děti mohou při včasné a správné ošetření v pohodě projít základní školou, aniž by to působilo problém jim, spolužákům i učitelům. Nejhorší je, když všichni čekají, až ‚to‘ dítě přejde. Protože ‚to‘ nepřejde samo nikdy, situace se jen postupně zhoršuje. To je, jako kdybyste řešila zlomenou nohu deset let po úraze.“

i běžná základní škola může pracovat s ledasjakým dítětem. Ale musí pro to mít vytvořené podmínky. Školního psychologa, sociálního pedagoga, asistenta pedagoga, výchovného poradce, který má aspoň výrazně snížený úvazek u dětí... Ale kolik škol si to může dovolit? A tak často pracujeme na řešení úkolu jak postavit Karlův most za tři dny z písku a jednoho vajíčka.“

Jenže na diagnostiku samotný učitel nestačí. Kolikrát už jsem slyšela povzdechnutí učitelů, jak obtížné je přivést právě rodiče problémových dětí do školy, natož do pedagogicko-psychologické poradny.

„Je absolutně nutné, aby komunikace vždycky probíhala ve věcné rovině. Učitel si musí velice dobře promyslet, co a jak musí rodičům říct, k čemu chce

dospět. Jestliže jsou rodiče na obtížně snesitelné chování svého dítěte zvyklí pět šest let, pak při prvním náznaku peskování nastoupí obrana – a k ničemu nedojdete.“

Rodiče by měli odcházet ze školy s vědomím, že vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně pomůže jim, učitelům, ale hlavně dítěti.

„Jestliže už rodiče do školy přišli, pak se s nimi schopný člověk prostě domluvit musí. Opak znamená špatně zvládnutou komunikaci.“

Ale co když rodiče do školy ani nepřijdou?

„Pak už to není věc jenom učitele, ale celého školního managementu, poradenského týmu. To je další moment, který se ve školách někdy nedaří – rozlišit, co je záležitost učitele, a kdy musí nastoupit další lidé. Například už víme, že dítěti s problematickým chováním by prospěl menší kolektiv, ale rodiče je odmítají do školy, která má třídy s menším počtem žáků, převést. Pro vás to znamená předat tuto informaci školnímu poradenskému pracovišti, které bude hledat řešení. Ale sama se jí musíte vzdát, protože když budete s dítětem denně jednat a v hlavě budete mít cíl – chci je dostat co nejdříve ze školy – zavíráte si možnost, že se s ním naučíte správně pracovat.“

Jenže co dělat, když má škola třídu našlapanou a v okolí žádná volnější není?

„Pak je zbytečné naříkat. Situaci by mi určitě usnadnilo, kdybych měla ve třídě asistenta. Předám tedy svůj požadavek s odůvodněním vedení školy, ale ve třídě si musím poradit sama. Nezbude mi nic jiného, než si třídu rozdělit na menší celky – alespoň v těch předmětech, nebo na tu část výuky, v níž má sledované dítě největší problémy. Přidám je do skupiny pohodářů, kterým přiměřenou formou vysvětlím, o co jde. Nemyslete, děti jsou schopné to akceptovat. Nemohu se zbavit dojmu, že u některých učitelů platí, že kdyby tři čtvrtiny času, který věnují naříkání, že něco nejde, věnovali hledání příčin, ledačco by zvládli.“

Je zbytečné hyperaktivní dítě napomínat: Nevstávej! Sedni si! Tak si konečně sedni! Vyrábím si totiž začarovaný kruh. Pepovi se to nejdřív děje jaksi samo, ale jakmile zjistí, že ho ostatní děti vnímají jako hlupáka, kterého musí učitelka pořád napomínat, vytvoří si sebeobranu. To, co bylo samovolné, začne dělat schválně. Neučí se, nesoustředí, proč taky? Učitelka na něj pořád reaguje stejně, ale děti už vědí, že není hloupej. Uča se rozčiluje a to je legrace. Z obrazu Pepa hlupák přešel do obrazu Pepa zábavněj. Výsledek je, že se Pepa místo na učení soustředí na to, aby pobavil třídu. Efekt nikde.“

Na řadu přišla i aktuální témata, která se v poslední době propírají ve sborovnářích i v médiích.

Nešťastné mobily...

„Nahrávání učitelů při hodině je jistě nešvar, ale i tady platí zeptat se napřed: Proč? Uprímně řečeno, někteří učitelé si o to svým chováním přímo říkají. Musíme olivnit podstatu a pak hledat prostředky.“

Nebo zabavování mobilů. Zatím do jisté míry funguje. Ale je jen otázka času, než žáci vymyslí protiúder. Dovedu si představit ve sborovně skříň plnou mobilů, které šikovně děti nastaví tak, aby v určitých intervalech zvonily, pípalý, hrály a řinčely, i když budou vypnuté.“

Vykazování žáka za dveře...

„Používalo se vždycky. Nevím, proč se teď tváříme, že školní chodba je nejnebezpečnější místo na světě. Dejme tomu, že mám ve třídě chlapce s afektivními reakcemi. Jakkoli mi je nepříjemný, zbytečně ho nevytáčím. Není to můj partner, bavím se s ním jako profesionál s žákem. Přesto ho něco vybudí, vyjde do afektu a řekne nebo udělá něco hodně nepříjemného. A já ho vyhodím za dveře.“

I když to v prvním okamžiku zafunguje – třída se zklidnila, můžeme dál pracovat, ale systémové řešení to není. Je to samoúčelný prostředek stejný jako facka. Účel může splnit jen za určitých podmínek a v určitých typech situací. Jinak není k ničemu.

Znova se ptám: Proč k tomu vůbec došlo? Třeba byl afekt hrany a on jen dosáhl svého cíle. Nechtěl dělat na úkol, který dostal. Pak musím důsledně trvat na tom, aby práci dokončil později. Jinak si svůj úspěch zafixuje a začne zdánlivý trest účelově využívat proti nám. Skutečně účinná je taková izolace jen za předpokladu, že ve škole působí uvolněný pedagog, který umí zacházet s dětmi se zvláštním chováním. Jeho úkolem by mělo být, aby s žákem patnáct dvacet minut situaci rozebíral a zároveň pak zajistil, že úkol, od kterého žák ze třídy odešel, také dokončí. Ovšem kolika školám dovolí jejich rozpočet takového pracovníka zaměstnat?“

Volgarita. Žák řekne učitelce: Ty krávo...

„Ponechme stranou, že učitel, který dodržuje základní komunikační pravidla s dětmi – neztrapňuje je, nehraje si na šéfa, by se to asi nestalo. Pokud ano, je taková situace velice neobvyklá. Dítě použije podobný výraz v tísni, když je nervózní, když má poruchu chování, nebo když pochází z rodinného prostředí, kde je takový způsob komunikace zcela běžný.“

Učitelka musí reagovat jak na dítě, tak na třídu. Stojí před publikem, které na její reakci čeká. Pamatujte si, že před publikem nic nevyřešíte. V tu chvíli musíte dítě zklidnit. Karle, sice se mi nelíbí, co jsi řekl, ale sedni si, pobavíme se o tom později. Karlovi to třeba ujelo, byl by ochoten se i omluvit – ale rozhodně ne před spolužáky. Základní cíl teď je

nezhoršovat situaci. Už tak je špatná, ječením ji jenom zhoršíte. Důležité je, abyste si zachovala tvář. Situaci rozeberete s žákem později, až oba vychladnete. Popřípadě spolu s výchovným poradcem, nebo se školním psychologem, pokud ve škole působí.

Naše bolest je, že vždycky vymyslíme nějaký prostředek – vyloučení žáka ze školy, zabavení mobilu, vyhození za dveře, ale podmínky pro jeho uplatnění začneme vytvářet za pět za deset let. Což kdybychom jednou zkusili napřed vytvořit podmínky pro to, aby prostředek mohl fungovat, a teprve pak jsme ho uvedli do praxe?!”

Učitel by měl... Je toho opravdu hodně, co po něm chceme. Bohužel o podmínkách se pořád víc mluví, než jedná. Existuje nějaká obecná rada, jak čelit žákům, kteří jsou – eufemisticky řečeno – se slušným chováním na štrů?!

„Učitel by měl být vždycky aktivní, ne re-aktivní. Aktivní učitel má vyučovací proces ve svých rukou. Re-aktivní čeká, co udělají děti. A na ty, které se neumějí chovat, platí jedině aktivní pedagog. Znamená to mít v zásobě pět šest technik, které budete používat, zpřeházíte hodinu proti ustálenému zvyku...“

Dejme tomu, že máte ve třídě skupinku dětí, které výuka nezajímá, takže prudí. Jejich životním cílem je proměnit den ve škole v jednu velkou přestávku.

Nechte jim klasickou přestávku, aby se společensky vyžili. Do třídy pak přicházejí unaveny, s jedinou touhou – odpočinout si. Ostatní děti naopak přestávka občerstvila a jsou připraveny se učit. Jenže učitel obvykle přijde do třídy s ustáleným rituálem. Dobrý den, stoupněte si, sedněte si, zapíšeme si, kdo chybí, kdo nemá sešit, žakovskou, kdo se za co omlouvá... Čas běží. Žáci nachystaní na vyučování už tolik připraveni nejsou, zato ti „prudiví“ si doposílali esemesky, konečně se nasvačili a jsou připraveni otravovat, čili prodloužit si přestávku.

Aktivní učitel tohle ví, takže od první vteřiny, kdy vstoupí do třídy, učí. Matematická rozvíčka, dějepisný test, minidiktát... Dvacet minut do toho bouchám. Naplno aktivizuji děti, které se chtějí učit. Ty ostatní zatím nechám v klidu. Měním metody, zadávám úkoly, vysvětluji... Pracujeme o sto šest, v první části hodiny projdeme to hlavní, základní myšlenku. Což mi dá jistotu, že až se začnou spáči probírat a rušit, už s nimi mohu podiskutovat, protože vím, že mi nic neutěče. Ostatním zadám práci a s nimi v pohodě pedagogicky pracuji. I když se děti chovají nesnesitelně, pořád střídáte činnosti, pořád něco vymýšlíte, něco do nich bušíte. Oni musejí reagovat na vás, ne že vy přijдете do třídy jako uzlíček nervů, co se zase bude díť. Pamatujte si, dokud jste aktivní, vyhráváte.“

Skupina „Jdi do...“

Jednou z nových podob šikany je zakládání skupin na síti Facebook. Třináctiletou dívku z Liberce si zde za cíl vybrali její dva spolužáci. Založili skupinu nazvanou „Jdi do pr...“, včetně oslovení dívky. Skupina byla veřejně přístupná, takže do ní mohl nahlédnout kdokoli. Její členové se předháněli v psaní urážek na dívčinu adresu. „Nesla to těžce, i když tvrdila, že si z toho nic nedělá,“ popisuje její matka. „Stále se koukala, kolik to má členů a která z jejich kamarádek se přidala.“

Dcera mluvila o tom, že by chtěla změnit školu a vrátit se tam, kam chodila do prvních dvou ročníků. Nakonec se situace uklidnila. „S těmi kluky si to vyřešili, měli ‚harmonizační dny‘ s psychologem a snad jim to trochu pomohlo. Oba už s ní mluví a jeden se jí dokonce omluvil. Vzniklo to celé kvůli tomu, že s jedním loni odmítla chodit.“

Falešné seznámení

Mezi útoky se objevuje i vytváření falešných profilů – stránek či inzerátů, které vypadají, jako by je psal konkrétní člověk, který o nich však nic neví. Několik takových případů se v poslední době stalo třeba na pražských základních školách. Děti vytvářely profily na Facebooku a jiných stránkách neoblíbeným spolužákům, kde je představovali jako tlusté šprty a podobně. Podobným způsobem se snaží ublížit autoři falešných inzerátů na seznamovacích serverech.

„Udělal jsem takový inzerát spolužákovi, nenapadlo nás, jak se to rozjede – zveřejnili jsme totiž i jeho telefonní číslo a ne moc lichotivé fotografie,“ přiznává 17letá Denisa, studentka obchodní akademie. Chlapec kvůli tomu načas přestal chodit do školy. Nakonec se vrátil a třída ho přijala, což je podle odborníků lepší, než kdyby změnil školu.

Koukněte se na něj

Přibývá i případů, kdy se děti vzájemně točí na mobil a pak video pověsí na web, třeba na server YouTube. Pak stačí odkaz na nelichotivé video poslat dál. Někdy je těžké rozpoznat, zda je situace nahraná, nebo zda jde o skutečnou šikanu, protože chlapci a dívky se výrobou podobných scének často úmyslně baví.

Děti si pomocí počítačů dokážou ublížovat i jinak. Průmyslovka v severních Čechách nedávno řešila případ webu, na kterém byli velmi vulgárně slovně napadáni učitelé i žáci této školy včetně sdělování intimních informací. Z tiráže webu vyplynulo, že autorem je jeden nenápadný student, spíše outsider. Ale těsně předtím, než byl potrestán, prasklo, že skutečným viníkem je někdo jiný. A ten musel ze školy odejít. Šlo však spíše o snahu ublížit škole, ne spolužákovi.

Hele, je tlustý. Dětská šikana na Facebooku

Děti se napadají přes internet. Psychologové potvrzují, že případů je čím dál více

Praha - Šikana mezi dětmi má další podobu. Přibývá útoků prostřednictvím internetu, konkrétně sociálních sítí jako Facebook.

Ctrnáctiletý žák jedné pražské základní školy se psychicky zhroutil, když zjistil, že spolužáci mu na Facebooku udělali stránku, kde napadali hlavně jeho nadváhu. Jsem tlustoch, šprt a maminčin mazánek, napsali na „jeho“ profil.

Vše praskla, když se svěřil matce, která vše oznámila škole. „Nechci o tom zatím moc mluvit, proto-

■ Šikana ve školách

- setká se s ní **40 procent dětí** z druhých stupňů základních škol
- ne každý útok vůči ostatním je šikana, tou je zejména **dlouhodobé a soustavné ponižování**
- **kyberšikana** je jen jedním z projevů šikany, případů přibývá
- od ledna 2010 je **možné ji stíhat** coby pronásledování a omezování, protože paragraf se vztahuje i na informační technologie
- záleží však na **věku pachatele**

že škola se k tomu postavila vstřícně a chce pracovat se synem i s viníky," říká chlapcova matka.

Podrobnější informace odmítá zveřejnit v obavě, že by jejího syna spolužáci v textu poznali a ještě více by mu ubližovali.

„Řešíme to stále, je toho hrozně moc. Třeba právě ty webové stránky," uvádí psycholog Michal Kolář. Šikanou ve školách se zabývá dlouhé roky – říká, že podobných případů v poslední době přibývá.

Počítače, internet či mobily podle

něj většinou k ponižování spolužáků využívají děti, které by k tomu měly sklony i bez nich. „Internet jim dává další možnost, jak ubližovat skrytě," dodává psycholog.

V zahraničí už několik podobných případů skončilo tragicky – například letos v září se kvůli šikaně na internetu zabila patnáctiletá Britka. Dobře se učila, ale měla problémy se sebevědomím. Ostatní spolužáky jí na její profil na Facebooku posílaly vulgární a ponižující vzkazy. *Pokračování na str. A3*

Dívka neunesla „složitost“ internetu. A tak se zabila

Praha (wall) - Virtuální šikana může mít úplně stejné následky jako ta bezprostřední, fyzická.

Ve Velké Británii se v září kvůli útokům na Facebooku zabila patnáctiletá Holly Groganová. Skočila z mostu. „Holly byla kvůli různým složitým „skupinám přátel“ a „sociálním sítím“ pod hrozným tlakem," uvedla v prohlášení její rodina.

Podle nejlepší kamarádky se Holly dobře učila a nikomu neubližovala. Měla však problémy se sebevědomím a ostatní spolužáky na ni měly dlouho spadenou. A tak byl její profil na Facebooku plný hrubých a ponižujících vzkazů.

Sebevraždě nezabránilo ani to, že se v Británii snaží s takovou šikanou už nějakou dobu bojovat. V srpnu tam soud potrestal osmnáctiletou dívku za jiný případ šikany na internetu. Vyměřil jí tři měsíce v mládežnickém nápravném zařízení, protože na Facebooku hrozila smrtí bý-

valé spolužačce. Už léta ji navíc fyzicky trápila.

Britské centrum pro ochranu dětí před vykořisťováním a šikanou vyčíslilo, že zkušenosti s šikanou přes internet má třicet procent britské mládeže ve věku od 11 do 16 let.

V Česku zatím podobný výzkum chybí, s šikanou jako takovou se však setkaly 4 děti z 10.

Nejde přitom jen o Facebook, ublížit mohou i jiné moderní technologie. V Polsku už v roce 2006 spáchala sebevraždu dívka, která neunesla strach z ostudy poté, co si ji čtyři spolužáci natočili na mobil, zatímco předváděli, že ji znásilňují.

Smrti skončil „internetový“ útok i v Česku – nešlo však o žáka, ale o učitele. Devátáci z Železného Brodu ho natočili, jak fackuje jednoho z nich, který ho schválně vyprovokoval, a nahrávku zveřejnili. Učitel ztratil práci a po čase spáchal sebevraždu.

Hele, je tlustý. Dětská šikana na Facebooku

Pokračování ze str. 1

Přestože šikana má mnohdy tragické následky, k policistům se nedostává. „Zatím jsme podobný případ neřešili. Nemůžu vyloučit, že se to děje, jen to nemá podobu trestného činu," řekl Karel Kuchařík z policejního prezidia, který se zabývá počítačovou kriminalitou.

Nedávno mu přitom známá vyprávěla, že její syn měl problémy se spolužáky, kteří ho napadali přes web. Podle Kuchaříka je těžké říci, kde je hranice mezi klukovinou a šikanou.

V tom se shodují i učitelé a psychologové – děti nedokážou odlišit, kdy končí legrace. „Všechno jim připadá jako recese a neuvědomují si její následky," říká Zbyněk Kundrum, ředitel Základní školy v Mozartově ulici v Olomouci.

I on se setkal s tím, že se děti natáčely na mobily, ale žádný průvih z toho nebyl.

Tak kde je ta hranice? Podle psychologa Michala Koláře zhrubá tady: při škálení se očekává, že to bude legrace pro obě strany. A když je patrné, že ten druhý to jako legraci nebere a je smutný, iniciátor škálení pocituje lítost, omluví se mu a dál už nepokračuje. U šikany je to přesně obráceně. Agresor chce druhému ublížit, ranit ho.

Být viníkem je snadné

Stát se obětí je snadné, ale viníkem také. „Vždy jsem bála, že se moje děti stanou obětí šikany. A nedávno jsem zjistila, že si syn přes Skype se spolužáky nechutně utahuje z jednoho kluka, který si to mohl přecíst," říká matka dvanáctiletého Honzy.

„Rozhodně bych něco podobného nezlehčovala, na dítěti to může zanechat velké následky," říká Lenka Skácelová z brněnského poradenského centra. **RADKA WALLEROVÁ**

CO PROZRADIL DOTAZNÍK K CHOVÁNÍ ŽÁKŮ

O tom, že stoupá agresivita dětí, se na veřejnosti mluví už dlouho. Je to pravda, nebo se to jenom zdá díky informacím v médiích? Hmatatelná čísla nikdo v rukou nemá. Aby zmapovala situaci na školách, zaslala před rokem Asociace pedagogů základního školství (APZŠ) základním školám dotazník na téma Chování žáků (viz UN č. 9/2008). S jejím předsedou JAROSLAVEM ŠTERCLEM, zástupcem ředitele v ZŠ Nad Marjánkou v Praze 6, jsme hovořili o tom, na co anketa ukázala.

Co všechno dotazník sledoval?

Zajímalo nás nejen chování žáků mezi sebou navzájem, ale také jejich vztah k autoritě, čili k učitelům, a vztah k majetku. Sledovali jsme zvlášť situaci na 1. a na 2. stupni ZŠ. Všechny otázky byly uzavřené, jen poslední jsme nechali otevřenou, aby k ní mohli učitelé připojit své postřehy, názory a rady.

Jaký byl ohlas?

Velký. Ředitelé i učitelé jsou hodně vytížení, takže jsme očekávali maximálně kolem 400 odpovědí, ale ankety se zúčastnilo 1097 škol. Potěšilo mne, že mnoho respondentů přiřadilo k dotazníku vlastní zkušenosti i sondy, které si na podobné téma už dřív sami dělali. Ozvaly se školy ve všech kategoriích: velké i malé, městské i vesnické, plně organizované i málotřídky.

Takže se problém netýká jen velkých sídlištních škol, jak jsme slýchávali?

Bohužel, rozdíl mezi školami ve velkých a malých městech už není tak výrazný, jako býval. Když jsem byl před časem na besedě s kolegy z Litomyšlska a Orlickoústecka, už jsem určitý náznak vnímal. I ředitelé z malých nebo málotřídních škol popisovali příběhy, které se neposlouchaly právě dobře. Anketa to potvrdila.

Co se ukázalo jako nejproblematičtější?

Vulgarity a agresivita – především ve smyslu hrubého vyjadřování a slovního napadání. Porušená rovina sociálního jednání se projevuje také ničením ma-

jetku. Není jejich, nemají k němu žádný vztah. Naštěstí se nepotvrdilo, že šikana a rasismus jsou tak časté, jak to prezentují média. Učitele trápí to, s čím se ve své běžné praxi nejvíce setkávají, co musí denně řešit.

Vnímají vulgarity i vůči sobě?

Vychází spíš z obecné roviny. Slovní agrese je ve společnosti běžná a některé děti ji velice rychle odkoukají. Kopírují to, co vidí kolem sebe. Ve škole se to projevuje slovními útoky, potyčkami se spolužáky, ale i s pedagogy.

Opravdu se cítí ohroženi?

Většinou se cítí být ohroženi ve své pozici nositele poznání. Ale nevylučují, že někteří se mohou cítit ohroženi i ve vztahu k agresivním jedincům, kteří neváhají zaútočit. Od hrubé slovní agrese k fyzické není tak daleko.

Objevil se v anketě i možný náznak řešení tohoto nepříznivého stavu?

Poslední otevřená otázka přinesla kromě stížností a proseb o pomoc také několik set námětů a postřehů. Zatím jsme je roztřídili podle rezortů, jichž se týkají. Není to jenom školství, ale také rovina sociální, další oblast spadá pod ministerstvo vnitra, zdravotnictví... Spektrum je velmi široké. Členové rady APZŠ teď vyberou pět reálně řešitelných záležitostí, kterým se budeme v nejbližší době věnovat. Jsme domluveni na jednání s pracovníky MŠMT i s poslanci ze školského výboru. Obě instituce jsou tomu pozitivně nakloněny. Věřím, že společně bychom mohli najít cestu k nějaké byť minimální nápravě. Aby učitelé vnímali, že jim někdo chce nabídnout oporu.

Škola by měla mít podle našeho názoru k dispozici především velkou škálu účinných preventivních opatření – tady potřebuje pomoc. A ne aby se na ni všechno svezlo. Represe je v kompetenci jiných institucí. Prohřešky dětí by měly být projednávány s jejich rodiči, aby si uvědomili, kde je jejich odpovědnost. Tady vidím silnou roli ministerstva práce a sociálních věcí i zřizovatelů. Měli by mít se školou užší vztah, rychleji reagovat na její výzvy. Zatím se ředitel s výchovným poradcem, popřípadě školním psychologem většinou snaží vyřešit situaci vlastními silami. Teprve když se jim to nedaří, požádají o pomoc další odborníky. Myslím, že je to chyba. Měli by předávat věc k řešení kompetentním orgánům bez obav, že se jim vrátí jako bumerang. Na jednu stranu je chápau. Řešení problému se pak totiž často táhne i několik měsíců, škola se stává administrativním orgánem, který neustále píše všelijaké posudky a vyjádření. Pomoc by měla přijít rychle a zbytečně školu nezatěžovat.

Jak naložíte s výsledky ankety, kromě toho, že je zveřejníte na stránkách našich novin?

Až zpracujeme jednotlivé položky a připojíme k nim komentář, budeme jednat – jak už jsem říkal – s pracovníky MŠMT a s poslanci. Rádi bychom se podíleli na uspořádání konference, na kterou bychom pozvali všechny, kdo by měli být do problému vtaženi. Ve třetí vlně se chceme zabývat preventivními opatřeními. Poradit kolegům jak mohou i poměrně úzký prostor pro řešení problémů co neefektivněji využít. ■

STANOVISKO AŘŽŠ

k řešení narůstajících problémů v chování žáků

Na základě závěrů 30. valné hromady AŘŽŠ v Pavlově vydáváme následující stanovisko:

Ředitelé základních škol jsou znepokojeni situací, která vzniká nevhodným chováním a narůstající agresivitou žáků i jejich rodičů vůči zaměstnancům základních škol. Proto upozorňují na nutnost vyřešit následující problémy:

1. Podporovat a posilovat postavení pracovníků škol ve společnosti včetně jejich finančního ohodnocení.
2. Umožnit školám reálně naplnit Vyhlášku č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních podporou zřizování školských poradenských pracovišť (ŠPP) a ustavením funkcí školního psychologa a speciálního pedagoga. Normativně (podle počtu žáků) přidělit školám na tyto funkce finanční prostředky a limity pracovníků.
3. Výrazně finančně a odpovídající nabídkou témat podpořit další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti zvládnutí krizových situací v souvislosti s problémovým chováním žáků.
4. Obdobnou přípravu na řešení krizových situací (tzv. krizové řízení) zařadit i do pregraduální přípravy budoucích učitelů se zaměřením zejména na řešení nevhodného chování a agresivity žáků a rodičů.

Odůvodnění:

Ad 1)

Postavení pracovníků lze zlepšit jednak zkvalitněním práce škol a jednak přístupem společnosti ke vzdělávání. K tomu je třeba:

- postoupit od verbální proklamace o podpoře učitelské profese a vzdělávání ke konkrétním činům (politická nezodpo-

vědnost v době kurikulární reformy má za následek demoralizující signál pro učitele i veřejnost);

- podpořit profesionalizaci učitelství vypracováním profesního standardu, etického kodexu apod.;
- napravit ponižující odměňování pracovníků ve školství.

Ad 2)

- se vzrůstající agresivitou a nevhodným chováním žáků vystupuje stále více do popředí potřeba školního psychologa a speciálního pedagoga (jednoznačně potvrzeno analýzou výsledků projektu VIP Kariéra 1.);

- ačkoliv Vyhláška 72/2005 Sb. umožňuje školám zřízení těchto funkcí, chybí reálná možnost naplňování tohoto právního předpisu (školy nemají díky rozpisu finančních prostředků a počtu pracovníků prostor pro zřízení těchto funkcí);

Ad 3)

- kvalitní příprava v rámci DVPP je základem úspěchu pro řešení tohoto problému;

- snížení finančních prostředků na tzv. ONIV přineslo až „drastické“ snížení finančních možností škol v oblasti DVPP (tzn. včetně vzdělávání v oblasti problémového chování a agresivity).

Ad 4)

- je možné téměř jednoznačně konstatovat, že většina absolventů přicházejících do základních škol není dostatečně připravena na řešení problematiky nevhodného chování a agresivity žáků a rodičů a situaci většinou nezvládají;
- tento problém se projevuje nejvíce u absolventů učitelství pro 2. stupeň ZŠ, který je z tohoto pohledu nejrizikovější;
- výše uvedené problémy jsou často důvodem (kromě finančního), proč tito začínající učitelé ze škol odcházejí.

Rada Asociace ředitelů základních škol ČR

ŠKOLY NESMĚJÍ ZŮSTAT OSAMOCENY

Nad výsledky ankety AŘŽŠ k chování žáků

Cítíte se někdy vy nebo vaši kolegové ohroženi chováním žáků? Zhoršuje se situace, je stejná, nebo se zlepšuje? Má škola dostatek možností, jak chování žáků ovlivnit? Tyto a další otázky obsahovala anketa, kterou na 30. valné hromadě Asociace ředitelů základních škol (AŘŽŠ) vyplňovali přítomní pedagogové. Jak už je pro jednání AŘŽŠ charakteristické, k odpovědím hned připojovali své zkušenosti a hlavně návrhy řešení. Závěrečná otázka byla jednoznačná: Jaké kroky by bylo třeba udělat, aby se situace zlepšila – ze strany vedení školy, zřizovatele, kraje, ministerstva? O tom, co anketa odhalila, jsme hovořili s PRAVOSLAVEM NĚMEČKEM, viceprezidentem AŘŽŠ.

Opravdu se ředitelé cítí ohroženi?

Ohrožení byl možná příliš silný výraz, přiznalo ho jen 20 % přítomných, většinou ředitelů škol z velkých měst. Jako příklady uvádělo 8 % respondentů slovní útoky žáků i jejich rodičů, ostatní hovořili spíše o nepřímém ohrožení. Setkávají se s pomluvami, ničením zařízení školy, nebo jim někdo poškodí zaparkované auto. Obrácená je situace, pokud jde o další zaměstnance školy. Naprostá většina dotázaných ředitelů se domnívá, že se zaměstnanci cítí ohroženi. Fyzické napadení žáky neuvděl ani jeden z ředitelů, útok rodičů se objevil v jednom případě. S vulgárními slovními útoky žáků se setkala 92 % škol – opět to byly většinou velké městské školy. Poměrně často zmiňovali ředitelé, že učitelé musejí čelit výhrůzkám. Za ohrožující chování přitom považují učitelé i nepravdivé informování rodičů a veřejnosti o tom, co se ve škole děje.

Blýská se na lepší časy, nebo přituhuje?

Jen 12 % ředitelů uvedlo, že se situace nemění, 88 % se domnívá, že se zhoršuje. Jako důvody uváděli například, že si jsou žáci vědomi své nepostižitelnosti, zvláště když rodiče jejich nevhodné chování obhajují, nebo hledají chybu místo u svých dětí u učitelů. Svou roli zde hraje i oslabení pozice učitele ve společnosti, stejně jako málo pozitivních příkladů. Současně s tím ředitelé přiznávali, že ne všichni učitelé jsou na novou situaci připraveni, nedokážou si vybudovat autoritu. Přitom 80 % ředitelů soudí, že škola nemá dostatek možností, aby nevhodné chování žáků ovlivnila. Ostatní se domnívají, že jsou jejich možnosti velmi omezené. Navíc mají pocit, že i pak zůstávají ve své snaze osamoceni. Spolupráce se sociálními odbory ani středisky výchovné péče nefunguje, jak by měla.

Jaké kroky pro nápravu neutěšené situace respondenti navrhovali?

Shrnutí jsme je ve stanovisku, které zašleme na ministerstvo školství, školskému výboru poslanecké sněmovny, ale také školské komisi Svazu měst a obcí, s níž jsme už před lety navázali spolupráci. Už proto že se v návrzích ředitelů objevilo i to, čím by mohli školám pomoci zřizovatelé. Například kdyby dohlédli na to, aby pracovníci odborů sociální péče vycházeli při řešení nevhodného chování žáků a rodičů škole vstříc.

Není to někdy alibismus, který vede ředitele k podobným stížnostem?

Neřekl bych. Jak už jsem říkal, mnozí přiznávali, že učitelé nejsou na zvyšující se agresivitu žáků připraveni, neumějí jí čelit. Někteří proto, že se kdysi minulí při volbě povolání, ně-

KAM SE OBRÁTIT ?

SVP DOMINO 495407405

SVP DOMINO

SVP NÁVRAT 495541343

SVP NÁVRAT

MAGISTRÁT MĚSTA HK 495707360

MAGISTRÁT MĚSTA HK

POLICIE ČR 974526458

POLICIE ČR

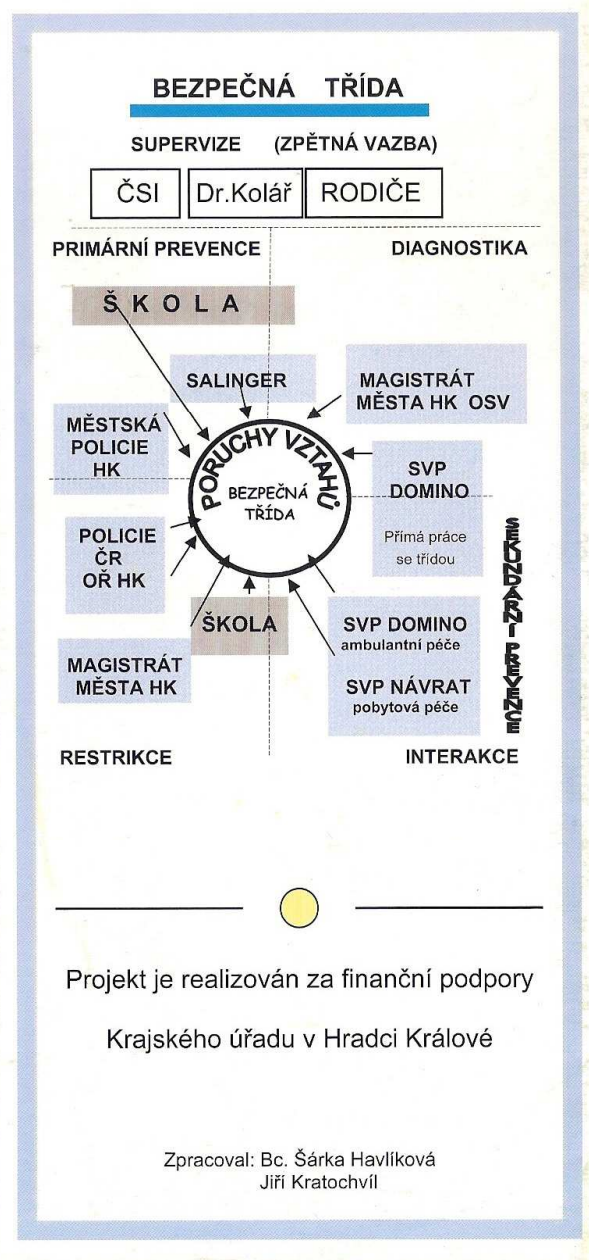
SALINGER 495267249

SALINGER

MĚSTSKÁ POLICIE HK 603218142

MĚSTSKÁ POLICIE HK

**... chcete se dozvědět víc ?
členové realizačního týmu
jsou vám po předchozí
domluvě k dispozici**

Projekt **BEZPEČNÁ TŘÍDA** je podanou rukou k prevenci a řešení závažných vztahových problémů mezi žáky na školách ve městě Hradci Králové a jeho okolí.

Jeho cílem je pomoci dětem a jejich učitelům předcházet a čelit situacím, kdy jsou porušována pravidla soužití mezi spolužáky a atmosféra ve třídě se stává ohrožující.

Je snahou o zmírnění projevů epidemie šikany na školách v našem městě.

DĚTEM...

Necitíš se ve své třídě bezpečně? Jsi terčem nepřátelského chování některých spolužáků nebo svědkem jejich bezohledného chování vůči druhým? Je možné, že ve Vaší třídě dochází k šikaně?

ŠIKANA je když

JEDEN NEBO VÍCE ŽÁKŮ UBLIŽUJE, OHROŽUJE NEBO ZASTRAŠUJE JINÉHO, ČASTO OPAKOVANĚ A PRO VLASTNÍ POTĚŠENÍ.

Nemáte ve třídě dobrou partu? Nerozumíte si? Nedokážete táhnout za jeden provaz? Jste rozdělení do skupinek, které si navzájem konkurují? Děje se ve Vaší třídě něco, co ničí pohodovou atmosféru?

NIC Z TOHO NENÍ DOBRÉ PODCEŇOVATI!

JE HODNĚ TĚCH, KTERÍ MOHOU,

CHTĚJÍ A DOVEDOU POMOCI !

PŘEKONEJ STRACH A OBRAŤ SE NA

NÁS !

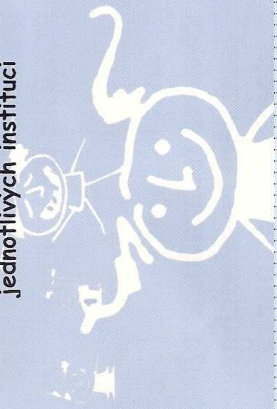
UČITELŮM...

Signály o tom, že situace ve třídě není zdravá a vyžaduje intervenci mohou přicházet z různých stran. Velmi důležité jsou však především poznatky pedagogů o konkrétní třídě, v níž se

„ EXISTUJE PRÁVO NA TO MÍT VE ŠKOLE ŠIKANU, STEJNĚ JAKO EXISTUJE POVINNOST TOMUTO ZLU ČELIT ...“

- Ambulantní a pobytová péče
- Individuální přístup ke každému dítěti i třídnímu kolektivu
- Otevřenost ve vzájemné komunikaci
- Preventivní aktivity formou interaktivních tématických besed
- Následná péče a doporučení

Pomoc je poskytována bezplatně v rámci kompetencí pracovníků jednotlivých institucí

Při jakémkoliv nejasnosti, pochybách, podezření nebo potřebě poradit se kontaktujte kohokoliv z realizačního týmu projektu.

Co nabízíme?

- Poradenství při podezření či obtížích
- Rychlý, účinný a společný postup odborníků, kteří se zabývají a pracují s dětmi a mládeží
- Odborné vyhodnocení situace
- Vstupní sociometrická šetření
- Terapeutické, případně restriktivní postupy v přímé práci se třídou

Příloha č.13

Adra - poradna pro oběti násilí a trestné činnosti

Adresa: Tř. E. Beneše 575, Hradec Králové 12, 500 12

Typ služby: sociální poradenství

Telefon: 606824104

e-mail: pyramidahk@adra.cz

www.adra.cz

Bílý kruh bezpečí, o. s.

Adresa: Jana Palacha 324, 53002 Pardubice

Kontaktní osoba: Bc. Roman Češka

Typ služby: přednášky prevence kriminality pro školy a sociální zařízení. Právní a psychologická poradna pro oběti trestných činů. Lektoři jsou schopni dojíždět do míst dle zadavatele. Specializace (šikana, trestní odpovědnost mládeže, právní otázky, domácí násilí, týrání a zneužívání).

Telefon: 732 923 462

e-mail: bkb.pardubice@bkb.cz

www.bkb.cz

Biskupství královéhradecké

Biskupství královéhradecké -projekt „Orientační dny pro školy“:

Adresa: Biskupství královéhradecké, Katechetické a pedagogické centrum, Velké náměstí 35, 500 01 Hradec Králové

Kontaktní osoby:

Ing. Mgr. Marie Zimmermannová, manažerka projektu, tel.: 737 215 335,

zimmermannova@diecezechk.cz

Mgr. Eva Klabanová, koordinátorka kurzů, tel.: 495 063 420, 731 604 620,

klabanova@diecezechk.cz

Telefon.: 495 063 420, 737 215 335

Středisko výchovné péče DOMINO

Adresa: M. Horákové 504, Hradec Králové 6, 500 06

Kontaktní osoba: Mgr. Vratislav Holeček – vedoucí SVP, Michaela Hochmanová – sociální pracovnice.

Typ služby: Projekt „Bezpečná třída“ nabízí pomoc v prevenci i řešení závažných pro-

blémů ve vztazích mezi spolužáky.

Telefon: 495 407 405, 603 214 240 ,e-mail: svp.domino@volny.cz,www.svp-domino.cz

Intervenční centrum

Adresa: Velké náměstí 34, Hradec Králové

Kontaktní osoba: Mgr. Miroslav Kucej

Typ služby: ambulantní sociální služba

Telefon: 495 530 033, 774 591 383

e-mail: intervencni.centrum@hk.caritas.cz

www.domacinasili-ic.cz

Sdružení Linka bezpečí

Adresa: Ústavní 91/95, 181 21 Praha 8- Bohnice

Kontaktní osoba: Mgr. Vendula Kodetová

Typ služby: Linka bezpečí

Linka vzkaz domů -linky krizové intervence pro děti a mládež.

Rodičovská linka -telefonická krizová intervence a poradenství především rodičům, prarodičům a ostatním členům rodiny z celé České republiky.

Telefon: 266727923, 606708548

e-mail: v.kodetova@linkabezpeci.cz

www.linkabezpeci.cz

Městská policie Hradec Králové

Adresa: Dlouhá 211, 500 03 Hradec Králové

Kontaktní osoba: Eva Čírtová, Bc. Ivan Dubec

Typ služby: Primárně-preventivní besedy, přednášky a prezentační činnost z oblasti prevence kriminality a jiných sociálně patologických jevů, zaměřená na MŠ, ZŠ, SŠ, seniory a handicapované občany

Telefon: 495 707 927, 495 707 935, 731 131 091, 731 131 013

e-mail: eva.cizkova@mmhk.cz

Policie ČR

Kontakty na krajské ředitelství Policie ČR

Policie České republiky Správa Východočeského kraje

Adresa: Ulrichovo nám. 810, 500 02 Hradec Králové

Telefon: ústředna 974 521 111

E-mail: krsvckhk@mvcz.cz

Pracovní dny a hodiny: pondělí až pátek 7:00 -15:30

Preventivně informační skupina

por. Mgr. Iva Marková tel.: 974 521 208 -tisk

por. Mgr. Lenka Buryšková tel.: 974 522 202 -tisk, prevence -doprava

por. Mgr. Renata Šanderová tel.: 974 522 201 -prevence -soc. pat. jevy

Libuše Holá tel.: 974 522 203 -tisk

Fax: 974 522 004

E-mail: tiskvck@mvcz.cz

<http://beta.policie.cz/sprava-vychodoceskeho-kraje.aspx>

Policie ČR Okresní ředitelství |Hradec Králové

Mrštíkova 541, 500 09 Hradec Králové

Telefon: 974 521 111

E-mail: orhk@mvcz.cz

Preventivně informační skupina

nrap. Anna Pešavová tel.: 974 526 207 -tisk

nrap. Martina Bartáková tel.: 974 526 207 -prevence

Fax: 974 526 900

E-mail: tiskorhk@mvcz.cz

<http://www.policie.cz/sprava-vychodoceskeho-kraje-or-hradec-kralove.aspx>

Centrum sociální pomoci a služeb o.p.s. – Psychologická poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy

Adresa: Tř. E. Beneše 1747 Harmonie I., 500 12 Hradec Králové

Kontaktní osoba: Mgr. Zuzana Vostrovská

Typ služby: Sociální poradenství – odborné sociální a psychologické poradenství, rodinná terapie, meditace, skupinová terapie pro děti

Telefon: 495 265 015

e-mail: poradna.hk@cspshk.cz

www.poradna.cspshk.cz

PROSTOR PRO, o. s.

Adresa: Čajkovského 1861, 500 09 Hradec Králové 9

Kontaktní osoba: Mgr. Helena Němečková

Typ služby: NZDM, Terénní program, Primární prevence

Telefon: 495 262 202, 736 633 622

e-mail: info@prostorpro.cz,

e-mail: klidek@prostorpro.cz

www.prostorpro.cz

Komunitní centrum Amaro phurd – Okružní

Adresa: Okružní 873, 500 03 Hradec Králové

Kontaktní osoba: Bc. Petra Ošlejšková

individuální poradenství pro děti, mladistvé a rodiče. Možnost exkurzí tříd.

Telefon: 495 510 208, 774 807 052

e-mail: komunitni.centrum@salinger.cz

www.salinger.cz

Příloha č.14

„V Praze se 19. března 2009 uskutečnila celostátní konference „Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém“. Uspořádaly ji tři organizace, Etické fórum České republiky, Bílý kruh bezpečí a Psychologický ústav Akademie věd ČR, které jsou zárukou propojení akademického a praktického přístupu k řešení problému. Konferenci finančně podpořil Středočeský kraj a těšila se zájmu více než 120 odborníků a pedagogů z celé ČR.

Na konferenci, jejímž cílem bylo prohloubit a sdílet nejlepší mezioborovou spolupráci v prevenci a eliminaci šikany, zaznělo 33 referátů z oblasti výzkumu, teorie, prevence, etické výchovy ilustrovaných bohatou kazuistikou. K hlavním řečníkům patřili Prof. **PhDr. Pavel Říčan, a Dr. Michal Kolář.**

M. Kolář se soustředil na dvě závažné otázky, diagnostiku a léčbu šikanování. Často je problém, jak rozlišit v praxi škádlení od šikanování a v této souvislosti je rizikem nepřipravenost odborníků prvního kontaktu, kteří mohou selhat hned na počátku. Přiblížil a vysoce ocenil účinnost Hradeckého školního programu proti šikanování, který srovnal s nejúspěšnějším programem na světě, jakým je program norského profesora Dana Olweuse.

Vysokou úroveň „české školy“ výzkumu šikany a zvláště praktické aplikace poznatků potvrdili P. Říčan, společně s Pavlínou Janošovou, z Psychologického ústavu Akademie věd ČR. Zveřejnili nové pohledy na šikana jako na specifické socializační procesy, obrátili pozornost na podceňované a málo zkoumané protagonisty šikany, jakými jsou zastánci obětí, popsali šikana mezi dívkami, která mívá zpravidla formu tzv. vztahové agrese, kterou lze chápat jako specifické vyhocení vztahu mezi potenciálními sokyněmi, zatímco u chlapců převažuje „boj o moc“. V centru pozornosti odborníků je i to, jak šikana chápou a posuzují samotné děti. „Analyzujeme výrazy a pojmy, jež mají děti k dispozici při hodnocení aktérů šikany a zastánců, kteří před nimi děti chrání“, uvedl Pavel Říčan.“

(Bílý kruh bezpečí [www. Sikana.org](http://www.Sikana.org))

DOTAZNÍK

Milí žáci,

Jmenuji se Milan Strnad a studuji na Univerzitě Tomáši Baťi ve Zlíně – obor Sociální pedagogika. V současné době zpracovávám diplomovou práci na téma „Šikana na základních školách“. Součástí mé diplomové práce je i výzkumné šetření na toto téma. Z uvedeného důvodu bych Vás chtěl požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Pokuste se zamyslet nad otázkami, které Vám zde předkládáme, a zakroužkujte prosím písmeno správné nebo pravděpodobné varianty z předložených odpovědí té, která je Vám nejbližší. U otázek s více variantami můžete zaškrtnout více odpovědí. Prosíme o upřímné odpovědi. Tento dotazník slouží ke zjištění tohoto nešvaru a může pomoci Vám a všem spolužákům při odstraňování a prevenci šikany. Připomínáme, že dotazník je **anonymní** a týká se šikany mezi žáky na základní škole. Za vaši ochotu děkujeme.

DOTAZNÍK

1) Škola :

2) Třída :

3) Pohlaví : chlapec - dívka (nehodící se škrtněte)

4) Které z následujících projevů považuješ za šikanování ?

- a) nadávání b) opomíjení c) výsměch d) dotyky
e) uhození f) strkání g) vyhrožování h) tělesné ublížení
i) osobní urážky j) urážky rodiny k) sexistické poznámky na tvou adresu
l) braní nebo ničení tvých věcí m) urážky z rasových důvodů

5) Napiš další projevy, které považuješ za šikanování :

.....

6) Vyskytuje se šikanování ve vaší škole ? a) ano b) ne c) nevím

7) Vyskytuje se šikanování ve vaší třídě ? a) ano b) ne c) nevím

8) Kdo byl agresorem (tím kdo šikanoval)?

- a) chlapec b) dívka c) více osob, parta spolužáků d) více osob, parta dětí z jiných škol

9) Pokud jsi se setkal(a) se šikanou, kde se odehrávala ?

- a) cestou do školy b) cestou ze školy c) ve třídě
d) na WC e) v šatně f) v jídelně
g) pokud jinde, napiš kde

10) Jsi dostatečně obeznámen ze strany školy, co je šikana a co dělat a na koho se obrátit v případě, že jsi šikanován, či jsi svědkem šikany a není ti to lhostejné?

- a) ano b) ne c) ano, ale mohlo by se to zlepšit

11) V případě jakékoliv šikany ve vaší škole, svěřil by ses nějakému učiteli?

a) ano b) ne c) řešil bych to jinou cestou, např. rodiče

d) linka důvěry e) řešil bych to jinak, napiš jak

.....

.....

.....

.....

.....

.....